

~~02116391~~^e

01141494

BORISAV JOVIĆ

KNJIGA O MILOŠEVIĆU

360
N

01141495

01141496

BORISAV JOVIĆ

KNJIGA O MILOŠEVIĆU

BEOGRAD
2001

01141497

BORISAV JOVIĆ
KNJIGA O MILOŠEVIĆU

RECENZENT
SLOBODAN JOVANOVIĆ

LIKOVNO-GRAFIČKA OPREMA
DUŠAN KNEŽEVIĆ

ZA IZDAVAČA
LJILJANA TANIĆ

IZDAVAČ
IKP „NIKOLA PAŠIĆ“ – Beograd

SADRŽAJ

UVODNA NAPOMENA	5
POJAVA MILOŠEVIĆA NA SRPSKOJ POLITIČKOJ SCENI	7
<i>Uznemirenje drugih jugoslovenskih republika</i>	8
<i>Sposobnost za kolektivni rad i demokratsko ponašanje</i>	10
<i>Odnos prema javnosti</i>	13
<i>Kult ličnosti</i>	16
<i>Politički pragmatičar</i>	18
<i>Uloga supruge u Miloševićevom političkom životu</i>	19
<i>Odnos prema saradnicima</i>	24
<i>Odnos prema demokratskim institucijama</i>	28
<i>Nagon za održanjem na vlasti</i>	29
ULOGA MILOŠEVIĆA NA OSMOJ SEDNICI CK SKS	31
<i>Politički ambijent i okolnosti</i>	31
<i>Sednica Predsedništva CK</i>	35
<i>Osma sednica</i>	37
USTAVNE PROMENE I UJEDINJAVANJE SRBIJE	41
<i>Amandman 47 – ustavotvorno pravo Republike</i>	42
<i>Ćirilično pismo</i>	47
ULOGA MILOŠEVIĆA U RASPADU SKJ	52
ODLUKA O PREKIDU EKONOMSKIH VEZA SA SLOVENIJOM	57
PRELAZAK NA VIŠEPARTIJSKI SISTEM	59
DEVETI MART 1991	62
ULOGA SLOBODANA MILOŠEVIĆA U RASPADU SFRJ	70
<i>Istorijske okolnosti</i>	70
<i>Pozicija Srbije i srpskog naroda</i>	72
<i>Da li je moglo drugačije?</i>	74
<i>Nepoštovanje normi međunarodnog prava</i>	76
<i>Posredovanje Evropske zajednice</i>	80
ULOGA MILOŠEVIĆA U STVARANJU SRJ	82
<i>Izrada Ustava iz 1992</i>	82
<i>Manipulacije oko izbora i smena prvog predsednika SRJ</i>	84
<i>Izbor i smena prvog predsednika Vlade SRJ</i>	89

01141499

<i>SPS o nepoverenju Milanu Paniću</i>	95
<i>Drama na Londonskoj konferenciji – tajna za SPS</i>	102
BEZOBZIRNA SAMOVOLJA	104
BORBA MILOŠEVIĆA ZA APSOLUTNU PREVLAŠT	114
<i>Odlazak Miloševića sa pozicije predsednika SPS</i>	114
<i>Pokušaj unutarpartijskog prevrata</i>	117
<i>Vanredni kongres kao jedino rešenje</i>	128
<i>Leskovački udar</i>	130
<i>Taktika priprame kongresa</i>	135
OSNIVANJE JUGOSLOVENSKE LEVICE (JUL) – UVOD U KATASTROFU	139
<i>Političke okolnosti</i>	139
<i>Haos u Socijalističkoj partiji Srbije</i>	140
<i>Prerastanje JUL-a u interesnu grupu</i>	143
<i>Politički ugled JUL-a i njegova politička moć</i>	145
POSLEDNJI RAZGOVOR SA SLOBODANOM MILOŠEVIĆEM KADROVSKE ČISTKE	148
POČETAK KRAJA – MANIPULACIJE IZBORNIM REZULTATIMA 1996	166
UTICAJ MILOŠEVIĆA NA UDALJAVANJE CRNE GORE OD SRBIJE	169
KOSOVO I METOHIJA – POČETAK I KRAJ MILOŠEVIĆA	174
<i>Pokušaj sporazuma u Rambujeu</i>	175
<i>Agresija i otpor naroda</i>	178
POSLEDNJI POKUŠAJ UČVRŠIVANJA POZICIJE	181
<i>Promene u Ustavu Jugoslavije</i>	182
IZBORNI PORAZ	185
REAGOVANJE NA GUBITAK VLASTI	189
OPTUŽBE HAŠKOG TRIBUNALA	192

UVODNA NAPOMENA

Poslednja decenija dvadesetog veka bila je za srpski narod više nego tragična. Doživeo je brodolom rasparčavanja zajedničke države u čije je temelje uložio velike žrtve u dva svetska rata. Time je rasparčano i njegovo nacionalno biće. Sa nekih svojih vekovnih prostora je prognan na najgrublji način. Na drugima je uz velike žrtve izborio samo ograničenu samostalnost, uz tutorstvo velikih sila.

Ekonomskim sankcijama je privredno unazaden i osiromašen. Grubom agresijom najveće vojne sile na svetu razorena mu je infrastruktura i privreda, i nametnuto mu je strano vojno prisustvo i međunarodna uprava na delu njegove vekovne teritorije, na Kosovu i Metohiji.

U svetskom javnom mnjenju satanizovan je i optužen da je on sam sebi naneo sva ta zla, i mnogo više od toga, optužen je da je kriv i za građanski rat koji je nastao na prostorima gde njegova vlast nije imala domašaja.

Srbija je u svojoj istoriji imala mnoge tragedije, ali kao ovu koja ju je pogodila devedesetih godina prošloga veka, ni jedna nije bila slična. Uvek ranije Srbija je prolazila kroz ratove i teškoće, imajući sa sobom saveznike koji su na kraju izlazili kao pobednici. Ovoga puta Srbija je protiv sebe imala najveće svetske sile i najveću vojnu organizaciju na svetu, čak i međunarodnu zajednicu, a da nije imala nijednog pravog ni stvarnog saveznika. Ništa joj nije vredelo što je u mnogo čemu bila u pravu.

Srpsku istoriju devedesetih godina dvadesetog veka obeležio je, bez ikakve sumnje, Slobodan Milošević. On je u svakom pogledu bio odlučujuća ličnost, glavni junak srpske

01141501

tragedije. Kao što će se mnogo pisati da se razjasni šta se sve dogodilo u toj tragičnoj deceniji, tako će se pisati i o Slobodanu Miloševiću i njegovoj ulozi u tim događajima.

Bio sam učesnik i svedok mnogih najznačajnijih događaja koji su opredelili tokove istorije u pomenutom periodu. Bio sam Miloševićev bliski saradnik i njegov kritičar i oponent. Ova knjiga bi trebalo da dâ svoj doprinos rasvetljavanju njegove stvarne uloge u onome što nas je sve snašlo, što će se dugo pamtit i što će naši potomci izučavati, da im se više nikada ne ponovi.

AUTOR

POJAVA MILOŠEVIĆA NA SRPSKOJ
POLITIČKOJ SCENI

Slobodan Milošević je bio nešto sasvim novo na srpskoj političkoj sceni.

Nasuprot već ostarelim i posustalim prvoborcima oslobođilačkog rata, koji su dugo opstajali na vlasti zahvaljujući poslušnosti prema Josipu Brozu, Milošević nije bio ni prvoborac (on je rođen 1941. godine kada su ovi otišli u rat), a kamoli Titov poslušnik. Dotadašnji potencijalni naslednici prethodne, ratne generacije, nisu se od nje mnogo razlikovali. Oni su bili jedva nešto malo više samostalni u odnosu na svoje prethodnike, nego ovi u odnosu na Tita.

Ključna razlika između Miloševićevih prethodnika i njega bila je u ličnoj sposobnosti i spremnosti da probleme nazove pravim imenom i da se sa njima uhvati u koštac. On nije imao predrasude ni prema kome i bio je sposoban da udje u sukob sa svakim, što je ponekad i preterano i netaktički činio. Jednog po jednog, skoro sve pripadnike stare političke generacije, ostavljao je za sobom kao poražene protivnike ili kao politički preživjele i zanemarljive individue na koje se više nije obazirao.

Sa svojim političkim neistomišljenicima, ili bolje reći protivnicima, ulazio je u otvorene političke obračune, od samog početka njegove političke karijere. Takav mu je bio stil političkog rada.

Međutim, Srbija kao da je jedva čekala da dobije takvog vođu koji ne trpi kompromise. Milošević je bio ličnost koja je plenila simpatije srpskog naroda i pridobio je njegovu ogromnu naklonost. Mlad, šarmantan, inteligentan, jasan, otvoren, čovek koji oseća najdublje interese svoga naroda, odjednom je bljes-

01141503

nuo svim sjajem, spreman da se stavi na čelo svoje nacije, a ona ga je oberučke prihvatila. Parola „Slobo Srbije, Srbija je uz tebe“, nastala je spontano, iz dubine duše srpskog naroda. Nju nije napisao niko po porudžbini, ona je bila stvarni odraz sveopšteg narodnog raspoloženja. Šansa koju je Milošević iskoristio da postane toliko popularan, postojala je i bila je dostupna i pre njega svakome na vlasti koji bi bio sposoban da učini ono što je učinio on, da se deklarise jasno i otvoreno o gorućim srpskim problemima i da se uhvati u koštac sa njihovim rešavanjem. Međutim, oni nisu imali takve lične ni političke osobine i sposobnosti. Da se nije pojavio Milošević, morao se pojaviti neko drugi. Situacija je prosto tražila da nacija iznedri nekoga ko će joj se staviti na čelo.

Uznemirenje drugih jugoslovenskih republika

Pojava Miloševića na političkoj sceni Srbije opasno je uznemirila političke lidere ostalih jugoslovenskih republika. Bili su navikli decenijama da o izboru srpskog rukovodstva odlučuje Josip Broz, koji je kao što se zna, vodio računa o lojalnosti i poslušnosti, a posle njegove smrti u Srbiji su ostali oni koje je on ostavio. Milošević je bio prvi srpski lider koga nije birao Josip Broz, ali i o kome nisu konsultovana rukovodstva drugih jugoslovenskih republika.

Kada je pokrenuta rasprava u Predsedništvu CK SKS o odgovornosti Dragiše Pavlovića, nastale su intervencije iz drugih jugoslovenskih republika da to nikako ne treba raditi, da Pavlovića treba svakako zaštititi. Ta intervencija nije ni malo bila slučajna. Dragiša Pavlović je bio u to vreme najviše eksponirani srpski političar koji je napadao Srpsku akademiju nauka i umetnosti, zbog sadržaja poznatog nacarta Memoranduma, ali i zato što se stavio otvoreno protiv samog Miloševića u pitanju odnosa prema rešavanju srpskih problema na Kosovu i Metohiji. I jedno i drugo, i stavovi SANU

i isticanje progona i egzodusa Srba sa Kosmeta, u drugim jugoslovenskim republikama je pripisivano Srbima kao tzv. velikosrpski nacionalizam, a Miloševića su svrstavali u velikosrpske nacionaliste prvog reda.

Naročito veliko uznemirenje je nastalo u Hrvatskoj, pa i u Bosni i Hercegovini, kada su Srbi u Kninskoj Krajini, na nekoj nacionalnoj manifestaciji nosili slike Slobodana Miloševića koji se tek bio pojavio na političkoj sceni Srbije, što mu je pripisivano kao direktno mešanje u unutrašnje stvari Hrvatske.

Revolti na Miloševićevu pojavu i delovanje doveli su čak do toga da su na jednoj sednici Predsedništva CK SKJ pokušali da ga smene sa položaja člana tog foruma, tajnim glasanjem o poverenju, ali pošto ga oni nisu ni birali, bio je član po položaju kao predsednik CK SKS, nisu mogli ništa da učine.

Otvoreno je govorio da druge republike treba da shvate da će Srbija sama o sebi odlučivati, da se o Srbiji više nikada neće odlučivati van Srbije, kao što je dugo bilo i kao što im je prešlo u naviku. Nije preterano reći da je pola veka, skoro, Jugoslaviju održavala činjenica da Srbija nije odlučivala o sebi, ili da se o njoj odlučivalo van nje. Odlučivalo se tako da sama Srbija bude podeljena na tri dela, da svaki od tih delova bude konstitutivni element Federacije i da budu međusobno suprotstavljeni. Odlučivalo se tako da o Ustavu Srbije odlučuju njene pokrajine, umesto da o pravnim aktima pokrajina zadnju reč daje Republika. Odlučivalo se tako da Srbija kao ispodprosečno razvijena republika (oko 80% od jugoslovenskog proseka) bude razvrstana u grupu razvijenih, koja daje a ne dobija sredstva za ubrzani razvoj nerazvijenih itd. Milošević je imao hrabrosti da kaže šta je šta i da se založi za promene. Rukovodstva drugih republika verovatno su procenila da im sve to ne ide u račun. Dok su mogla, suprotstavljala su se razgovorima, a onda je prevladao separatizam, kome su decenijama, ako ne i vekovima težili. Razlog više za njihovu konačnu odluku.

*Sposobnost za kolektivni rad i
demokratsko ponašanje*

Početak političke karijere Slobodana Miloševića i njegovi najveći uspesi vezuju se za vreme kada je uvažavao demokratske norme ponašanja i odlučivanja, kada je poštovao kolektivni rad i sa drugima delio odgovornost.

Njegova pobeda na Osmoj sednici CK SKS, kao i na sednici Predsedništva Partije, koja je prethodila Osmoj sednici, ne bi se mogla ni zamisliti drugačije, nego kako se i dogodila, opštim, najdemokratskijim izjašnjavanjem skoro svih članova Centralnog komiteta i demokratskim javnim glasanjem. Svako je mogao da govori bez vremenskog ograničenja i po više puta, svako je imao pravo na replike i razjašnjenja i svako je glasao bez ičije direktive, na osnovu svoje savesti i uverenja. Pomenute su sednice trajale po dva dana i dve noći. Milošević, kao predsedavajući, nikoga nije prekidao niti je ikome oduzimao reč. Imao je i stila i strpljenja da sednice privede kraju na najdemokratskiji način. Sastav Centralnog komiteta, kao i Predsedništva, bio je takav, odnosi su bili takvi, da nikakva iznudica ni sa koje strane nije bila moguća. Demokratski postupak je bio jedini način. Zato ga je Milošević ispoštovao.

Bio je sposoban ne samo da poštuje demokratske institucije u kojima se vode rasprave i donose odluke, nego i da sasluša i da uvažava drugačija mišljenja. Jedan karakterističan primer, a nije jedini, iz vremena kada u Srbiji nije on sam odlučivao, kada se o ključnim pitanjima politike promišljalo kolektivno i dogovaralo o najpovoljnijim rešenjima, to najbolje potvrđuje.

Usvajanje ustavnih promena u Srbiji 1989. godine bilo je u završnoj fazi. Posle teških muka nekako je postignuta saglasnost da autonomne pokrajine Vojvodina i Kosovo pristanu na vraćanje čisto državnih funkcija (donošenje zakona, bezbednost i odbrana, sudstvo) Republici, ali je ostalo veoma sporno najkrupnije pitanje, tzv. ustavotvorno pravo. Naime, suprotno

svakoj pravnoj logici, prema važećem Ustavu Republike, ona nije imala pravo da donosi i menja sopstveni ustav bez saglasnosti autonomnih pokrajina. Sada je bilo predloženo, tzv. amandmanom 47, da se Srbiji vrati njeno ustavotvorno pravo, da sama donosi i menja svoj ustav. Ono što danas izgleda sasvim normalno, tada je bilo prava jeres. Taj je amandman podigao pravu buru negodovanja na Kosovu i Metohiji kod tadašnjeg političkog rukovodstva, koje je bilo u većini šiptarskog nacionalnog sastava. Otvoreno su upozoravali da to u Skupštini Kosova neće biti prihvaćeno, uprkos brojnim sastancima i nastojanjima srpskog političkog rukovodstva da ih se razuveri u neodrživost dotadašnjeg rešenja.

Problem je bio posebno delikatan što se nije odlučivalo u delovima, nego o predlogu u celini, pa je postojala opasnost da budu dovedene u pitanje i ostale promene, koje su jedva usaglašene.

Milošević je tada bio Predsednik CK SKS. Povodom toga, na nekoliko dana pred konačnu odluku primio je delegaciju Srba sa Kosova na čelu sa Vukašinom Jokanovićem, predsednikom Skupštine Kosova i Tomom Sekulićem, sekretarom Pokrajinskog komiteta SKS. Oni su ga ubedili da će čitave ustavne promene biti odbačene ukoliko ne odustanemo od pomenutog amandmana 47. Posle tog sastanka Milošević me pozvao (bio sam predsednik Skupštine Srbije i predsednik Ustavne komisije) i insistirao da pomenuti amandman 47 izbacim iz predloga ustavnih promena, kako ne bismo doživeli katastrofu – da nam odbiju celokupne promene. Smatrao je da je bolje da idemo korak po korak, da sada sprovedemo deo promena, a da ustavotvorno pravo ostavimo za narednu fazu.

Taj njegov zahtev sam kategorički odbio. Rekao sam mu da mi to jednostavno ne možemo da uradimo, jer smo na milionskim narodnim zborovima širom Srbije, ne samo dobili za to plebiscitarnu podršku, nego i neopoziv zahtev da se ta promena izvrši. Ja nisam u stanju da izađem pred javnost i da

obrazlažem da smo se uplašili. Trebalo je na vreme da mislimo šta obećavamo narodu, a ne da se poigravamo sa njegovom sudbinom. Tvrdio sam da nas niko neće razumeti ako to učinimo, da ćemo veće razumevanje imati ako se ustavne promene odbiju, u šta ne verujem. Insistirao sam da se nađemo svi četvoro, koji smo uglavnom pripremali sve sudbonosne odluke, Milošević, Bogdan Trifunović, Petar Gračanin i ja, pa da zajedno procenimo situaciju. To smo odmah i učinili. Došlo je do različitih stavova. Gračanin je podržavao Miloševića, a Trifunović mene. U takvoj situaciji sam istupio sa najavom da ću podneti ostavku i javno obrazložiti razlog, ako se donese odluka o odustajanju od amandmana 47, jer mi savest ne dozvoljava da postupim drugačije. Milošević je popustio. Odlučeno je da idemo do kraja s predlogom. Ustavne promene su donete, uključujući i vraćanje ustavotvornog prava Republici, što je kasnije bilo od presudnog značaja da se pri raspadu SFRJ ne odvoje svi delovi Federacije, uključujući i Kosovo i Vojvodinu.

Kao što se iz navedenog primera vidi, na Miloševića je bilo moguće uticati. On je bio u stanju da sasluša srpsko rukovodstvo sa Kosova i da prihvati njihove argumente, ali je bio u stanju i da promeni sopstveni stav ako dobije druge, još značajnije i jače argumente. Nije se ponašao apsolutistički, a nije ni mogao, jer njegovi stavovi ne bi bili prihvaćeni ili bi bili javno osporavani.

Bilo bi nezamislivo da se tako nešto dogodi na sednici Glavnog odbora Socijalističke partije Srbije, čiji je on predsednik, krajem njegovog političkog delovanja. O pitanjima o kojima je on iznosio svoje stavove, nije moglo biti, niti je bilo, ni pitanja, ni rasprave, ni glasanja. Sve se podrazumevalo. Ta nesrećna evolucija od demokratskog do autoritarnog načina odlučivanja, glavna je karakteristika toka Miloševićeve vladavine i glavni razlog njegovog konačnog političkog poraza.

Za transformaciju njegove ličnosti od normalnog političara demokratske i socijalističke, pa zašto da ne i nacionalističke orijentacije, u apsolutistu koji nikoga nizašta ne pita i nikoga ne

sluša, koji o svemu sam odlučuje, a drugi su dužni samo da aminuju i da sprovode, pa i da budu smenjivani kao grešnici ako nešto u praksi ne bude valjalo (a mnogo toga nije valjalo), bilo je potrebno mnogo promena i u njemu samome i u njegovom okruženju. Što se tiče njega samoga, izgleda da je za takve promene bio genetski predodređen, a okruženje je postepeno sam modelirao da ga sluša, da ga veliča i slavi.

Odnos prema javnosti

Milošević je izrastao na krilima i na raspoloženju javnosti. Njega je narodna podrška podigla do neba, kao što ga je na kraju njegove političke karijere strmoglavila na samo dno. Javnosti je pridavao izvanredan značaj, ali nažalost, najčešće joj nije poklanjao odgovarajuću pažnju. Bio je svestan ogromne uloge raspoloženja građana, ali je smatrao da građani ne treba uvek i o svemu da budu obavešteni. Bio je sklon da se informacije građanima doziraju pa i podešavaju prema političkim potrebama i to je, naročito poslednjih godina njegove vladavine, obilato koristio.

Godinama je najveću pažnju posvećivao sredstvima informisanja, naročito televiziji. Lično je odabirao glavne urednike novina i informativnih programa, a pogotovo direktora radija i televizije. Možda nigde kao u ovoj oblasti nije na direktnoj vezi držao sve urednike koji su „hranili“ javnost vestima, komentarima i uopšte informacijama. Bio je duboko ubeden da građani svoje gledanje na političku situaciju formiraju na osnovu onoga što se njima servira, a ne prema njihovom stvarnom materijalnom i političkom položaju. Ono što nije objavljeno, nije se ni dogodilo – to je bila Miloševićeva deviza.

Jedan bezazleni primer će to najbolje ilustrovati. Negde 1989. godine održavana je u Beogradu, u svečanoj sali Gradske skupštine svečanost povodom objavljivanja knjige Milorada Pavića „Hazardski rečnik“ u dvadeset zemalja sveta, što je bio za našu zemlju izuzetan kulturni uspeh. Bili su pozvani strani

01141509

predstavnici svih tih i drugih zemalja, a mene su pozvali da kao predsednik Republičke skupštine pozdravim prisutne u ime naše Republike, što sam sa zadovoljstvom prihvatio. Neposredno pred odlazak na svečanost pozvao me Nikola Ljubičić, član Predsedništva SFRJ i upozorio da je Milorad Pavić izdao tih dana novu knjigu pod nazivom „Predeo slikan čajem“ u kojoj se opisuje dvorska atmosfera i dvorski život Josipa Broza. Smatrao je da je to politička provokacija i da ne treba da se odazovem pozivu da pozdravim prisutne na pomenutoj svečanosti, jer bih na taj način u ime države posredno odobrio i takav postupak Milorada Pavića prema Titu. Nisam bio ni video pomenutu novu knjigu Pavića i u nedoumici kako da prevazidem nastalu situaciju, konsultovao sam Miloševića. On je našao vrlo „jednostavno“ rešenje. Kazao mi je da idem i da govorim kako sam i naumio, a on će reći da sredstva informisanja ne objave ni da sam govorio, ni šta sam govorio. Da tako izbegnemo eventualne probleme. Tako je i urađeno.

Događalo se vrlo često da Miloševiću dolaze u posetu i na razgovore razni svetski državnici, koji su o tretiranim temama imali drugačija mišljenja i stavove od njega. Pravilo je bilo da se ne izlazi pred kamere, da svak iznese svoje stavove, nego da se izda saopštenje, koje bi lično redigovao Milošević i u kome bi njegovo mišljenje i njegovi stavovi figurirali kao ono o čemu je razgovarano, ali bez stavova druge strane. Na taj se način stvarao pogrešan utisak o stvarnim problemima u kojima se zemlja nalazila i fiksiralo se u glavama ljudi kao ispravno i jedino moguće ono što se i lansira u javnosti.

Paradoksalno je, ali je istinito, da je Milošević veoma nerado javno istupao i opštio sa građanima na bilo koji neposredan način. Veoma često sam dobijao dobronamerna upozorenja sa terena da građani zameraju što se nigde ne pojavljuje da razgovara sa ljudima i što javno ne istupa. Uvek sam mu te poruke prenosio verno, tačno onako kako su i glasile, ali ih je on nonšalantno odbacivao kao neumesne, jer se on, navodno,

stalno na neki način pojavljuje i komunicira s javnošću, misleći valjda na saopštenja koja se daju iz njegovog kabineta. Nikada nije pristao da prošetamo beogradskim ulicama, što sam ja svakodnevno činio, jer sam i na posao često dolazio pešice. Obično bi me pitao: „Zašto nam to treba?“

Nikako nije moglo da bude razumljivo njegovo odbojno ponašanje prema javnosti, jer je u malobrojnim javnim nastupima bio izuzetno uspešan. Ako je govorio na mitinzima, svaka njegova reč je dočekivana aplauzima. Ako je davao intervju, nije bilo lako naći mu bilo kakav promašaj ili čak neopreznost. Izuzetno koncentrisan, uvek je „gađao“ u centar. Pa ipak, bežao je od javnih nastupa „kao đavo od krsta“.

Navešću primer intervjua za emisiju britanske televizije BBC, za seriju „Smrt Jugoslavije“. Ljudi su načinili plan za seriju od više nastavaka u kojoj će govoriti svi predsednici bivših jugoslovenskih republika, članovi Predsedništva SFRJ, generali, strani posrednici koji su na bilo koji način imali uticaja na rasplet jugoslovenske krize i drugi. Znali smo da nam oni nisu naklonjeni, ali i to da će emisija biti još nepovoljnija po nas ako ne učestvujemo u njoj. U tome smo se saglasili, ali Milošević nikako nije hteo da prihvati da i on da intervju, smatrao je da može i bez njega. Ne znam koliko sam ga puta upozoravao da to nije dobro, a on me pita: „Pa šta oni hoće od mene, šta ja treba da im pričam, kad im je naša politika poznata?“ Na jedvite jade ih je primio, ali u prvom susretu im nije dao intervju, nisu mogli da dođu do „konteksta“. Posle grdno ubediavanja, primio ih je prilikom sledećeg dolaska u Jugoslaviju i dao im intervju bez ikakvih teškoća.

Koliko je Milošević bio sposoban da javnim nastupima snažno deluje, govore brojni primeri. Poznat je primer pred Saveznom skupštinom 1989. godine na velikim narodnim demonstracijama posle događanja u Ljubljani, u Cankarjevom domu, kada su ga demonstranti čekali bukvalno čitav dan i kada im je izgovorio samo nekoliko rečenica, ali onih pravih, zbog

01141511

kojih kao da su oni i došli. A to je umeo. Da bi se razumela njegova ličnost, treba podsetiti da je istog dana, uprkos neprekidnom zahtevu mase da se lično pojavi i govori, kao i upornog ubeđivanja od strane nas, njegovih najbližih saradnika, da je to neizbežno, da se miting drugačije neće završiti, neprekidno i uporno odbijao. Čitav dan građani skandiraju: „Slobo Srbine, Srbija je uz tebe!“ i „Sloba, Sloba“, a on ne daje ni pet para. Čekali su ga da dođe od 4 sata ujutro, kad se narod okupio, a on je došao u sedam sati uveče. Ne znam šta se sve odigravalo u njegovoj glavi, ali takav je bio.

Kako su se politički i socijalni problemi zemlje uvećavali, tako je informisanje javnosti bilo pod većom kontrolom, dok nije donet zakon po kome se svakome, bez sudske procedure, po kratkom prekršajnom postupku mogla oduzeti sva imovina, ukoliko bi objavio nešto što vlast smatra da je neistinito, odnosno što joj nije po volji. Istovremeno su režimska sredstva informisanja objavljivala svakojake obmane i zablude, pa i neistine za koje se nije odgovaralo sudski, ali se na kraju platilo gubitkom vlasti na izborima.

Kult ličnosti

Slobodan Milošević je, suprotno deklarisanim zvaničnim stavovima partije kojoj je pripadao, sistematski gradio i negovao kult svoje ličnosti.

Kada je krajem osamdesetih godina ugled novog srpskog rukovodstva naglo porastao, građani su počeli na masovnim manifestacijama da nose njihove fotografije. U najvećem broju slučajeva nosili su Miloševićevu i moju fotografiju, na šta sam reagovao tražeći od Miloševića da se s tim prestane. Dosta nam je bilo kulta ličnosti Staljina i Tita. Na to je mlako reagovao, kao na beznačajno pitanje, ali je učinio samo to da se poskidaju sve druge fotografije izuzev njegove. Iako nije bio predsednik

1 Republike nego predsednik samo jedne partije, njegova se fo-
3 tografija probijala u sve državne, a ne samo partijske kancelarije.
5 Nastao je proces skidanja Tita i postavljanja Miloševića, a kad
7 je postao predsednik Predsedništva Srbije, to je bilo i obavezno.
9 Predsednik Predsedništva Jugoslavije, čak i ako je bio iz Srbije,
11 nije se mogao pojaviti ni slučajno u bilo kojoj kancelariji, pa
13 ni u federalnoj. Ili Milošević ili niko, sve dok Milošević nije
15 postao predsednik Jugoslavije, kada su njegove fotografije pre-
17 plavile i savezne kancelarije.

20 Veoma se strogo pazilo šta ko javno govori, naročito kada
22 su u pitanju njegovi saradnici i uopšte funkcioneri njegove
24 partije. Najviše je cenio i unapređivao one koji su ga u svojim
26 govorima veličali i koji su mu pripisivali sve zasluge za uspehe
28 koje je postigla naša zemlja i partija. A i neuspesi su propagirani
30 kao uspesi. Bilo koja javna akcija da je povedena, pa makar
32 objektivno bila i najnelogičnija i pogrešna, prikazivana je kao
34 genijalna ideja predsednika Miloševića. A mnoge ideje i akcije
36 koje su nas upropastile, zaista su bile njegove. I umesto da mu
38 se najbliži saradnici suprotstave i da ga odvrte, veličali su ga
40 i podsticali na „nova dela“.

43 Pomno je pratio kretanje ugleda drugih ljudi u političkom
45 životu i „blagovremeno“ preduzimao mere da ih politički zaust-
47 tavi, da ih što više udalji od političkog uticaja, a naročito od
49 vlasti. Nije prezao ni od toga da vrši političke čistke i likvidacije
51 svojih najsposobnijih saradnika, kad je osetio da bi mu možda
53 svojim slobodnim stavovima i javnim nastupima narušili auto-
55 ritet. Bio je veoma vešt da brojne poštene i sposobne ljude
57 jednokratno upotrebi za ostvarenje svojih ciljeva i interesa, a
59 da ih udalji onog trenutka kad bi osetio da im ugled raste i da
61 bi mogli da ugroze njegov neprikosnoveni autoritet.

64 Izuzev onih na Osmoj sednici i odmah posle nje, čistke je
66 vršio jednostavno, bez obrazloženja, ili, ako se neko tome suprot-
68 stavljao, sa jednostavnim obrazloženjem da se smenjuje usled
70 nesposobnosti. Najava takvog mogućeg obrazloženja je od-

vraćala žrtvu od rasprave, jer je apsolutno neprihvatljivo za čoveka da dokazuje da nije nesposoban.

Oni koji su imali svoj lični i politički integritet, nisu ni mogli opstati s Miloševićem, tako da se on vremenom okružio ličnostima koje, ne samo da prihvataju kult njegove ličnosti, nego je svesrdno i stalno dalje propagiraju i uzdižu. Potonuli su zajedno s njim.

Milošević je, okružen ljudima koji ga uzdižu do nebesa, i sam poverovao da je poverenje građana u njega bezgranično, pa je odlučio da godinu dana pre nego što mu je istekao mandat predsednika Savezne Republike Jugoslavije, raspiše izbore u daleko težim uslovima koje je sam nametnuo, u uslovima neposrednog biranja od strane građana. Kao što je počeo da veruje da je istina sve ono što govori njegova televizija, tako je poverovao da je istina i sve ono što o njemu govore njegovi saradnici. Ophrvan tim zabludama, postao je sopstvena žrtva i poražen je na izborima katastrofalno. Šokiran onim što ga je snašlo, nije bio u stanju mesecima ni da napusti predsedničku rezidenciju na koju se tako čvrsto adaptirao, dok ga nisu odatle odveli uz policijsku pratnju direktno u zatvor.

Politički pragmatičar

Miloševiću se pripisuje da je komunista, što je njemu ponekad godilo, ali je to daleko od istine. Među prvim bivšim komunistima u Jugoslaviji počeo je da se bori za tržišnu privredu, da uvažava konkurenciju i profit i sve ekonomske zakonosti tržišta. Deklarisao se kao socijalist i bio predsednik Socijalističke partije Srbije, ali je malo držao do principa socijalne pravde. U vreme njegove vladavine nastale su najveće razlike između male grupe prebogatih i ogromnog broja siromašnih građana. Ne opravdava ga činjenica da je opšte siromaštvo nastalo usled sankcija, raspada države i bombardovanja. To jeste bio razlog da svi budu siromašniji, ali nije bio razlog da se jedni obogate, a drugi zapadnu u potpunu bedu.

Šta više, primer njegove uže porodice ga je diskreditovao kao borca za socijalnu pravdu. Pripisuje mu se i da je nacionalista. On nije bio i šovinista, to je sasvim sigurno, i nije se siagao da bilo ko u Srbiji bude hendikepiran zato što nije Srbin, zalagao se za ravnopravnost. A bio je odlučan u borbi protiv separatizma, to je tačno. Glavna politička odrednica Miloševića ipak je bila – politički pragmatizam. Za njega načela nisu bila toliko važna koliko politički uspeh i održanje na vlasti. Tome je podređivao sve.

Može se reći da je u mnogim strateškim ciljevima doživeo neuspeh, ili što je bio loš strateg ili što je pogrešno procenjivao situaciju, ali i da se bezbroj puta kao pragmatičar izuzetno vešto izvlačio iz bezizlazne situacije. Ono što je bilo najgore, svojim političkim potezima je sam sebe dovodio u ćorsokak, a onda se raznim manipulacijama iz toga izvlačio. Prosto je bila postala navika da biva tako, pa se u svakoj situaciji očekivalo kao sigurno da će on naći izlaz i kad je najteže. Ponekad je povlačio nerazumne poteze, koji su zakonito vodili u ćorsokak, kao što je na primer bilo poništavanje izbora 1996, nepriznavanje izbornih rezultata u Crnoj Gori i sl., a takvi potezi, kao što je bila promena Ustava SRJ, preko noći, na volšeban način, i raspisivanje prevremenih izbora, nisu se mogli popraviti nikakvim pragmatičnim manipulacijama. Narod i politička javnost, naviknuti na njegove pragmatične sposobnosti, poverovali su da se i ovoga puta neće predati po cenu da upotrebi vojsku, ali to realno nije bilo moguće.

Pokazalo se da nikakva pragmatična veština nije u stanju da ispravlja u nedogled strategijske greške i da to na kraju vodi u poraz.

Uloga supruge u Miloševićevom političkom životu

U srpskom narodu postoji uverenje da iza svakog uspešnog muškarca stoji uspešna žena. Drugim rečima, da je žena stub svake kuće. U Miloševićevom slučaju, izgleda da je ta aksioma potvrđena na obrnuti način, da ga je žena u politici upropastila. Otkad je nju počeo da pušta da se javno meša u politički život

i da utiče na njegovo političko ponašanje i na političke odluke, sve mu je krenulo nizbrdo, dok nije potpuno propao.

Miloševićeva supruga se ozbiljnije eksponirala u javnom političkom životu kada je njen muž, zajedno sa drugim političkim ljudima, bivši Savez komunista preobrazio u Socijalističku partiju, kojoj ona nije prišla, nego je pristupila osnivanju tzv. Saveza komunista – pokreta za Jugoslaviju. U političkiom pogledu to je bio kompletan promašaj, jer na izborima koji su iza toga sledili ta politička organizacija nikada nigde nije osvojila ni jedan jedini politički mandat. Međutim, ona je pravnim manipulacijama prigrabila ogromnu imovinu bivšeg Saveza komunista Jugoslavije. Posmatrajući sve što se kasnije događalo u odnosima i političkoj saradnji, ali i u materijalnoj grabeži supružnika, danas je teško poverovati da je među njima zaista bilo političkih razlika; pre će biti da je bilo smišljene namere da se nađe način za raspolaganje pomenutom imovinom.

Da među supružnicima nije bilo političkog trvenja čak ni u to vreme, iako je Milošević u jednom intervjuu izjavio da mu smeta što je njegova supruga u drugoj političkoj partiji, uverio me je jedan detalj koji se dogodio još 1991. godine, dakle daleko pre nego što je Milošević smislio i osnovao joj novu partiju – Jugoslovensku levicu, sa kojom je ušao u političku koaliciju i politički propao. Naime, Milošević je još u to vreme u svojoj kancelariji predsednika Republike Srbije postavio na zidu ogromnu sliku svoje supruge. Bili smo tada u izvanrednim odnosima saradnje, tako da nije bilo apsolutno nikakvih prepreka da jedan drugome otvoreno govorimo sve što smatramo da je potrebno. Rekao sam mu da je to što ženinu sliku drži u svojoj službenoj kancelariji – bruka i da će svi da mu se podsmevaju zbog toga, da treba odmah da je skine i nosi kući. Odgovorio mi je da će Tita da skine (još je u njegovoj kancelariji stajala jedna umetnička slika – ulje na platnu – sa Titovim likom) a da će suprugu da zadrži. Ta njegova izjava,

koju sam primio kao šalu, pokazalo se kasnije, rečena je duboko promišljeno. Njegova supruga je u njegovom političkom životu igrala, izgleda, daleko veću ulogu nego i što se dugo pretpostavljalo, a što se tek dobro videlo kada je bilo poprilično kasno i za zemlju i za njih same. Ne bi niko iznad svoje glave u kancelariji u kojoj radi, pogotovo predsednik jedne republike, držao nečiju sliku kao ikonu, ako mu taj, koji je na slici, nije onaj koji ga inspiriše, mesija koji mu daje putokaze. Nema sumnje da je u Miloševićevom životu njegova supruga imala takvu misiju, da slika na zidu nije stajala ni slučajno formalno. A stajala je do kraja njegovog mandata.

To se pokazalo u praksi već početkom devedesetih godina. Miloševićeva supruga je započela da objavljuje seriju napisa u časopisu „Duga“ u vidu dnevnika i razmišljanja, u kojima se doticala brojnih političkih i društvenih pitanja, ali je i najavljivala šta bi se moglo dalje događati ili šta bi trebalo da se dogada. Sve što je ona najavljivala, zaista se i događalo. Što je osporavala, bilo je javno napadano, koga je kritikovala, bio je smenjivan. To se moglo događati na jedan jedini način, što je iza njenih pisanja nastupala državna i politička mašinerija, na čijem je čelu bio njen suprug, i sprovodila ono što je ona samo najavljivala. Nije u ovom slučaju ni važno da li je ona svoje tekstove pisala samostalno, pa je inspirisala supruga u načinu vođenja državne i partijske politike, ili se pri pisanju savetovala s njim; činjenica je da su već tada u javnosti pokazali da su dvojac, nezavisno ko je kormilar i da li kormilar uopšte postoji.

Njeni su tekstovi već tada izazivali ogromnu pažnju. U njima su često između redova sadržane stvarne namere i naznake na koga se tekstovi odnose. Nad ljudima je već tada lebdela avet koja ih može satrti samo jednom jedinom rečenicom. Posle svakog novog broja „Duge“ glavni predmet analize političke javnosti bio bi novi tekst Miloševićeve supruge, sa nagađanjima šta je sada htela da kaže i šta će se posle toga događati.

U jednom od natpisa napala je Socijalističku partiju Srbije, da to i nije socijalistička nego nacionalistička partija, da u njoj ima ljudi koji nisu za mirno rešenje jugoslovenske krize, drugim rečima da su ratni huškači, maltene politički kriminalci. To je bilo krajnje čudno, jer je predsednik te iste partije bio njen muž, Slobodan Milošević. Pronosile su se i glasine da je među njima došlo do rasepa i da je na pomolu razvod braka. Međutim, kad je na pomenute, zaista iskonstruisane i nezasnovane optužbe odgovorio Mihailo Marković, akademik i visoki funkcioner Socijalističke partije, reakcija je bila još više neočekivana – reagovao je upravo Milošević, stajući u zaštitu svoje supruge. Poručio je po Milomiru Miniću, generalnom sekretaru SPS, da ja, kao potpredsednik Partije pozovem Mihaila Markovića i da mu kažem da prestane da se preko javnosti raspravlja sa njegovom suprugom! To je značilo da se on slaže s onim što njegova supruga piše, da je njegova Partija takva, nacionalistička itd.!!

Pozvao sam Mihaila Markovića i rekao mu da se s njim slažem, da je on u pravu i da ne razumem šta Milošević i njegova supruga rade.

Nije prošlo mnogo vremena, a Miloševićeva supruga je krenula da osniva novu partiju, Jugoslovensku levicu. Milošević je prosto maltretirao celo rukovodstvo svoje Partije da ide na promocije njene partije. I ne samo to, nego da se u nju učlanjuje i da joj stvara materijalne uslove za rad. Ona nastavlja sa napadima na našu partiju, a od nas se traži da je pomažemo i propagiramo. Ko god nije pristajao na tako nešto, a među njima sam bio i ja, bio je „bela vrana“ u rukovodstvu, kojoj se nije nazirala dobra politička budućnost.

Slučajno sam razotkrio zaveru oba supružnika, kada sam saznao da je Milošević lično učestvovao u osnivanju Jugoslovenske levice i da je tom prilikom definisao da je cilj njihove akcije „da mu pomognu da iz sopstvene, Socijalističke partije odstrani ratne huškače, kriminalce i lopove“. Kao da to nije

mogao, ako takvih stvarno ima, bez osnivanja nove partije. Međutim, operacija je bila zamišljena mnogo dalekosežnije: trebalo je pred svetom i pred javnošću prikazati kako se on i njegova supruga bore za mir i protiv kriminala, ali ih tobože drugi ometaju, da se pred svetom stvori imidž o mirotvorcu koji je odlučio da se uhvati u koštac sa protivnicima mira i da ih se otarasi.

Ovakva monstruoza zamisao sprovedena je u delo na najbezočniji način tako što su iz rukovodstva Socijalističke partije Srbije odstranjivani svi koji se nisu slagali sa takvom porodičnom politikom. Kao što su kreirali za javnost lažne informacije o svemu i svačemu, računali su da će im monstruozi obračun sa poštenim i sposobnim ljudima, ali koji ne razumeju takve gluposti i ne slažu se s njima, povećati ugled lažnim informacijama da su ratni huškači i sl. Doduše, ni za koga smenjenoga to nisu otvoreno rekli, nikakvog obrazloženja obično nije ni bilo, bilo je prostog političkog nasilja nad ljudima, zasnovanog na volji supružnika.

Ko je na kraju bio kako okarakterisan, ko je zloupotrebljavao položaj i ko se obogatio za vreme funkcije, kako je prošla cela elita „poštenih“ koje je porodica okupila u Jugoslovenskoj levici, poznato je javnosti. Sve je izašlo na videlo.

Nema sumnje da je na sve najvažnije odluke Miloševića uticala njegova supruga, uključujući i odluke koje su bile krajnje pogrešne, počev od formiranja JUL-a i destrukcije sopstvene Socijalističke partije, od pokušaja poništavanja izbora 1996. godine, do neuvažavanja rezultata izborne volje građana u Crnoj Gori, od manipulacija sa crnogorskim poslanicima u Saveznoj Skupštini koji to više nisu bili, do naprasne promene saveznog Ustava i odluke da se održe prevremeni izbori za predsednika SRJ, što mu je donelo konačno uklanjanje sa političke scene.

Posle izbornog poraza u septembru 2000. godine, Milošević je odlučio da raskine koaliciju Socijalističke partije Srbije i Jugoslovenske levice. To je učinio pod ogromnim pritiskom

članstva SPS, priznajući prećutno da je sve to bila velika greška, ali ga ta zakasnela odluka nije mogla spasti propasti na republičkim izborima u decembru iste godine. Bilo je kasno za pokajanje. Lično verujem da je i to bila samo obmana, da pokajanja stvarnog nije ni bilo, da porodični tandem i dalje funkcioniše kao sijamski blizanci i da ih je samo fizički moguće razdvojiti. Psihički, oni ostaju jedno; izgleda da samo zajedno mogu da funkcionišu.

Bez obzira na sve, supruga Slobodana Miloševića ne može biti odgovorna za njegove političke greške. Za nas koji smo ga birali, odgovoran je jedino on. Odgovoran je, iako nije bio u stanju da se odupre negativnoj ulozi i uticaju svoje supruge.

Odnos prema saradnicima

Uvlačenje Miloševićeve supruge u političko odlučivanje i jačanje njene moći i uticaja mimo realnog poverenja biračkog tela, bilo je neka vrsta prekretnice u njegovom odnosu prema najbližim saradnicima na koje se do tada oslanjao. Ostaje da se razmišlja da li je to bio rezultat nepoverenja prema okruženju ili podozrenje prema najsposobnijim ljudima sa kojima je saradivao, da ga na neki način ne ugroze, kao i da li je to bilo njegovo ili njeno opterećenje. Tek, kako bilo da bilo, do njene pojave, rukovođenje partijom i državom bilo je tolerantno, demokratsko i kolektivno, sa nespornom liderskom ulogom Miloševića, ali i sa njegovim uvažavanjem saradnika i njihovih stavova i mišljenja. Njena je pojava sve promenila.

Najverovatnije je da je porodična ocena bila nepoverenje prema pojedinim ljudima koji su zato udaljeni iz rukovodstva, posle čega se Milošević oslanjao pri donošenju odluka uglavnom na svoju suprugu. Nije ona bila, u odnosu na odstranjene kadrove, ni izbliza, ni intelektualno ni politički sposobnija, naprotiv. Miloševićevi saradnici na koje je, pokazalo se,

gledao sa podozorenjem i nepoverenjem, bili su mu krajnje privrženi i odani, svesrdno su mu pomagali, polazeći od toga da rade za jednu ideju i za interes naroda, da niko od njih nije tu radi sopstvene promocije. Niko nije ni na koji način osporavao Miloševićovo liderstvo. Pa ipak, Milošević je na prilično nekorrektni i nepošten način koristio njihov ugled, znanje i aktivnosti, dok mu je bilo po volji, a potom ih jednostavno uklanjao kao da nisu ni postojali. Jedino nije uklanjao one koji su mu se veći klanjali i koji su ga informisali šta drugi „misle“.

Sve neistomišljenike iz perioda Osme sednice CK SKS na ovaj ili onaj način je udaljio iz politike. Dragišu Pavlovića je isključio Centralni komitet. Protiv Ivana Stambolića je poveo pravu hajku preko Gradskog komiteta SK, gde je ustoličio nekoliko privrženih jurišnika, koji su mu godinama služili za hajke i progone ljudi. Stambolić je definitivno skinut sa političke scene i premešten u bankarstvo, odakle je Milošević nanovo pokušao da ga izbací u vreme kada je Ante Marković bio predsednik Saveznog izvršnog veća, ali to nisu dozvolile druge republike. Ostali neistomišljenici sa Osme sednice više se nisu mogli pojaviti na javnoj političkoj sceni čim im je istekao mandat na koji su izabrani, a neki su posmenjivani i pre toga.

Milošević se ponašao osiono i prema neistomišljenicima u Narodnoj skupštini. Kada je 1993. godine u Narodnoj skupštini Srbije otpočela ozbiljnija kritika Vlade, Milošević je, kao predsednik Republike, doneo odluku o njenom raspuštanju i raspisao nove izbore. Javno je obrazložio da narod zaslužuje bolju skupštinu, da treba da izabere novu sa kojom će se on ponositi.

Njegovo poigravanje s ljudima karakterišu i događaji sa izborom i smenjivanjem Dobrice Ćosića i Milana Panića sa funkcija predsednika Savezne Republike Jugoslavije i Savezne vlade. Kao što ih je bez konsultacije s bilo kim u partijskom rukovodstvu odredio za izbor na te funkcije i prosto prisilio poslanike da glasaju za njih, naročito za Milana Panića za koga je postojao veliki otpor kod poslanika, tako je naprasno odlučio

da ih posmenjuje, kao da se radi o šahovskim figurama. To nije bilo samo omalovažavanje pomenutih ličnosti, nego i biračkog tela, odnosno poslanika Socijalističke partije koji su se osećali kao marionetske figure s kojima se manipuliše po nečijoj volji.

Najveću čistku učinio je posle povratka iz Dejtona, kada je smatrao da ga je Zapad definitivno priznao kao nezaobilaznog faktora na Balkanu, da može da radi šta hoće pod njihovim pokroviteljstvom. Odmah je posmenjivao deo najbližih saradnika koji se nisu slagali sa njegovom politikom predavanja vlasti i uticaja supruzi, koja nema nikakav izborni legitimitet od građana.

Taj potez nije trebalo nikoga da iznenadi ko je ozbiljnije analizirao dotadašnje ponašanje Miloševića prema ljudima u politici, pre svega onih sa kojima je saradivao ili sa kojima je bio upućen da saraduje. Politički obračun je bio stalni sastavni metod njegovog političkog delovanja, mada je dotle zaobilazio najbliže saradnike iz sopstvene partije.

Pretenzije Miloševića na kadrovsku apsolutističku politiku nisu se ograničavale samo na Srbiju i Saveznu republiku Jugoslaviju, odnosno na njene organe. Ona se protezala na svakoga koji nije bio dovoljno poslušan, a na čiju je političku sudbinu mogao iole da utiče. Da bi potisnuo Milana Babića, tada predsednika Vlade Republike Srpske Krajine, koji je pružio otpor njegovim stavovima, dao je javno saopštenje da prekida svaku saradnju sa Republikom Srpskom Krajinom dok ona ne izabere drugo rukovodstvo, a zatim je raznim političkim manipulacijama učinio da se to i dogodi. Kada Radovan Karadžić, predsednik Republike Srpske, nije pristao da prihvati tzv. Vens-Ovenov plan, za šta se zalagao Milošević, ovaj je organizovao takvu njegovu satanizaciju, da je to bilo ispod moralnog dostojanstva ličnosti, a ne samo visokih funkcija koje obojica zauzimaju. Bila je to velika bruka za srpski narod u celini. Ako se moglo i razumeti uvođenje kontrole prometa preko Drine pod pritiskom velikih sila Zapada, kao i pritisak na Republiku

Srpsku da prihvati pomenuti plan, nikako nije bilo normalno da se onaj ko ima drugačije stanovište proglašava maltene najvećim neprijateljem srpskog naroda i svakojakim zlikovcem. Ali Milošević nije birao reči da postigne ono što želi. U političkoj odmazdi Milošević je išao do kraja. Pošto je Karadžić prethodno prisiljen da potpiše da se više neće baviti politikom, Milošević je u Dejtonu prihvatio nadležnost Haškog tribunala za Bosnu i Hercegovinu i stvorio mogućnost da optuže Karadžića i za navodne zločine.

Milošević je pretendovao i na kadrovsku arbitražu u drugoj jugoslovenskoj republici, u Crnoj Gori. Pažljivo je analizirao ko prema njegovoj politici ima kritičko mišljenje i odabrao koga će podržavati, a koga satanizovati. Nije mu bio po volji Milo Đukanović, pa se otvoreno stavio već u izbornoj kampanji za predsednika Republike Crne Gore protiv njega, a kako je ovaj pobedio, možda i zato što Crnogorci ne vole da im se popuje sa strane koga treba da biraju, Milošević se osilio da ga osporava i da stvori neverovatan politički i državni konflikt koji je doveo zemlju do ivice raspada. Smenio je i predsednika Savezne vlade Radoja Kantića, koji je smatrao da je Milo Đukanović legalno izabrani predsednik Crne Gore i da to mora da se poštuje, a za predsednika Savezne vlade izabran je, mimo Ustava, čovek koga zvanična Crna Gora nije predlagala ni podržavala.

Da je Milošević mogao, on bi verovatno sličnu praksu provodio i prema brojnim stranim državicima sa kojima se u mnogo čemu nije slagao. Na njegovu žalost, morao se zadovoljiti delovanjem u granicama Srbije, Jugoslavije i srpskog naroda. U odstranjivanju političkih protivnika i neistomišljenika bio je efikasan samo tamo gde je raspolagao glasačkom mašinom ili bulumentom partijskih poslušnika. Na drugim mestima samo je pravio konfliktne situacije, kojih verovatno ne bi bilo da je bio iole sposoban za političku toleranciju i da nije bio isključiv u ponašanju i nametanju stavova i odluka.

Odnos prema demokratskim institucijama

Svojim načinom vladanja Milošević je demokratiju učinio besmislenom. U Srbiji su se formalno održavali izbori. Građani su birali svoje predstavnike u organima vlasti, ali na listama vladajuće SPS za izbore nije mogao biti niko koji se Miloševiću nije dopadao. Sve izborne liste bile su pod njegovom strogom kontrolom. Za njega je bilo presudno u koga on ima poverenje, a ne u koga narod ima poverenje. Nije bilo važno da li je sposoban i pošten, da li je radan i aktivan, važno je bilo da je njemu veran. Tako se redovno događalo da Milošević, koji je dugo vremena uživao nesumnjivo poverenje građana, dobija, a lista njegove Socijalističke partije gubi, odnosno dobija sve manje i manje. To se odigravalo u srazmeri koliko je on oko sebe okupljao poslušne i nesposobne, u koje građani nisu imali poverenja, dok ga na kraju nisu izgubili i u samog Miloševića.

Još teža situacija je bila sa demokratijom u njegovoj Socijalističkoj partiji. Brzo je napušten sistem po kome su za najviše organe Partije birani ljudi od najvećeg poverenja u članstvu, na osnovu predloga partijske baze. I tada je Milošević lično odobravao svaku kandidaturu, iako su formalno postojale izborne komisije koje su to na kongresima radile, ali se polako ali sigurno sve pretvorilo u praksu da Milošević i njegova supruga utvrđuju kandidatsku listu za izbore na kongresu po svojoj volji i naklonosti, sa tačno onoliko kandidata koliko se bira, i to od ljudi pomoću kojih mogu da ostvaruju apsolutnu vlast, koji ne zastupaju svoje mišljenje nego aminuju ono što im šef kaže. Tako su i poslaničke grupe u parlamentima funkcionisale kao glasačka mašina po direktivama sa jednog mesta.

Demokratske institucije postale su prava formalnost. Njihov je zadatak bio da glasaju za ono o čemu je već odlučeno, a u čemu u najvećem broju slučajeva nisu mogli ništa da promene

ni na sastancima poslaničkih klubova, koji se obično održavaju pre zasedanja Skupštine. Nije čudo što su se u takvim okolnostima donosile nedovoljno promišljene i štetne odluke, koje su na kraju dovele i do pada Miloševićeve vladavine.

Nagon za održanjem na vlasti

Za Miloševića nije postojalo ništa jače od nagona za održanjem na vlasti po svaku cenu. O tome najbolje govori epizoda sa ponudom da se povuče iz politike, a da se zauzvrat Jugoslaviji ukinu sankcije Saveta bezbednosti. Tu je ponudu nonšalantno odbijao kao neozbiljnu.

Radi ilustracije, citiraću ovde izvod iz svog dnevnika iz kraja maja 1992. godine o razgovoru s Milanom Panićem, predsednikom Savezne vlade, kao i razgovor o istom pitanju sa Slobodanom Miloševićem:

„Milan Panić mi kaže da je pre par dana boravio u Varšavi na zasedanju KEBS-a i da je tamo razgovarao sa Džemsom Bejkerom, američkim državnim sekretarom. Bejker mu je nanovo rekao, kao i kada je pošao iz SAD da preuzme dužnost predsednika Savezne vlade, da se sva rešenja problema Jugoslavije i Srbije povezuju sa zahtevom da se ukloni Slobodan Milošević, jer njega smatraju glavnim organizatorom sukoba na prostoru prethodne Jugoslavije.

Kažem mu da je to preterano i previše uprošćeno gledanje, a verovatno i zlonamerno, jer uzroci raspada zemlje i građanskog rata su višeslojni i nalaze se u različitim interesima zaraćenih strana, ali i onih koji ih pomažu sa strane i da bi uklanjanje Slobodana Miloševića samo išlo u prilog pobedi antisrpske koalicije, stvorene u zemlji i u inostranstvu. Pitam ga šta bi srpski narod konkretno dobio time?

Panić tvrdi da bi odmah bile ukinute sankcije Saveznoj Republici Jugoslaviji. Navodno, to mu je garantovala administracija SAD pri polasku u Jugoslaviju, a to mu je izričito potvrdio

01141525

Bejker u Varšavi. Insistira da to sve prenesem Slobodanu Miloševiću i da tražim njegov stav.

Sadržinu razgovora s Panićem preneo sam Slobodanu Miloševiću.

Slobodan me pita šta ja mislim.

Kažem mu, kada bih ja bio u pitanju i kada bih o sebi odlučivao, ušao bih u igru. Tražio bih da daju pismene garancije Saveta bezbednosti da će ukinuti sankcije ako se povučem, a ja bih istovremeno deponovao ostavku uslovljenu odlukom Saveta bezbednosti. Njemu ne želim ništa da predlažem. To je njegova stvar.

Slobodan kaže da je sve to neozbiljno. Da laže Panić da ima obećanje SAD da će ukinuti sankcije ako se on povuče. Da nema ni govora da bi se Savet bezbednosti tako igrao uvođenjem i skidanjem sankcija kako Paniću padne na pamet. Da je Panić verovatno Amerikancima obećao da će da posme-njuje našu vlast, pa se sada služi jeftinim trikovima. Jednostavno, taj razgovor treba zaboraviti i raditi dalje svoj posao.

Pitam Slobodana da li bi možda mi dobili na ugledu u narodu ako bi svoje funkcije ponudili za ukidanje sankcija, jer je ipak važnije da se ukinu sankcije, nego da mi budemo na vlasti, pa pošto, kako tvrdi, to neće biti prihvaćeno, mi ćemo biti na političkom dobitku kod naroda.

Slobodan opet ponavlja da je sve to neozbiljno i da time ne treba da se bavimo.“

* * *

Nikada nisam verovao da Slobodan stvarno misli da je sve to neozbiljno. Verovao sam da veruje da je ozbiljno i da je upravo zato izbegavao svaki razgovor o tome. Nagon za vlašću bio je jači od želje da se Jugoslavija otarasi sankcija. Bežao je i od pokušaja, iz straha da slučajno ne uspe.

ULOGA MILOŠEVIĆA NA OSMOJ SEDNICI CENTRALNOG KOMITETA SKS

Za Slobodana Miloševića Osmo sednica Centralnog komiteta SKS bila je možda najznačajnija u celoj njegovoj karijeri. Na njoj je definitivno potvrđen njegov primat na srpskoj političkoj sceni i bačen u drugi plan čitav niz dotadašnjih političara koji su dugo godina bili na čelu Srbije. Ni do danas nije potpuno razjašnjeno, niti se analitičari do kraja slažu u tome da li je Osmo sednica bila politički obračun Miloševića i njegovih protivnika, zasnovan na goloj borbi za vlast, ili je to bio stvarni sukob koncepcija o načinu vođenja i naročito sprovođenja politike. Poražena strana na toj sednici i oni koji su je podržavali bili su uvereni da je u pitanju prvo, a Miloševićeve pristalice da je u pitanju drugo. Sa ove istorijske distance bi se moglo reći, da se ipak radilo o obračunu međusobno netrpeljivih političara, a da je za povod uzeto jedno od najostetljivijih pitanja položaja Srbije i srpskog naroda, koje je Milošević vešto stavio u funkciju sopstvene političke pobede. Istini za volju, često se zaboravlja da je obračun započela poražena strana.

Politički ambijent i okolnosti

Čitave decenije osamdesetih, od 1981. kada je izbila separatistička pobuna na Kosovu, pa sve do Osme sednice i kasnije do ustavnih promena u Srbiji 1989, osnovna karakteristika svih političkih događaja u Jugoslaviji, posebno u Srbiji, bila je obeležena raspravom o tome kako da se stane na put progonu i egzodusu Srba i Crnogoraca sa Kosova i Metohije i kako da im se zaštite osnovna ljudska prava.

Šiptari su bili razradili čitavu skalu metoda pritisaka na Srbe i Crnogorce da se iseljavaju sa Kosova i Metohije.

Ugrožavanje života i imovine bila je najčešća pojava. Ljudi su se žalili nadležnim organima vlasti, ali je njihova opstrukcija bila sastavni deo pritisaka – vlast nije reagovala. Gradani po tadašnjim propisima nisu imali pravo da se žale van Pokrajine. Republika nije bila nadležna. Jedino što im je ostajalo bilo je da se iseljavaju i za to je bio stvoren dobar ambijent: Šiptari su im nudili otkup imovine po dobroj ceni. Za samo nekoliko godina iseljeno je preko četrdeset hiljada Srba i Crnogoraca. To je bilo praćeno njihovim stalnim otporom, demonstracijama, dolaskom u Beograd, odlaskom u druge srpske gradove – Novi Sad, Kragujevac i dr. da se traži razumevanje i pomoć. Jugoslavija dugo vremena nije htela da razume da je u pitanju progon pod pritiskom, želela je da stvar prikaže kao velikosrpski nacionalizam, dok problem nije narastao do te mere da su ga i druge jugoslovenske republike shvatile na pravi način.

Stanje na Kosovu i zadatke u vezi s tim razmatrali su tokom 1987. godine i Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije i Centralni komitet Saveza komunista Srbije. Na Devetoj sednici CK SKJ osuđene su pojave pritiska na srpsko i crnogorsko stanovništvo na Kosovu i zauzet je stav da je potrebno da se izvrše promene u Ustavu Jugoslavije, da se izvrši revizija ustavne pozicije autonomnih pokrajina, kako bi se dala ustavna mogućnost Srbiji da izvrši ustavne promene i pribavi državne nadležnosti koje će zaštititi građane na Kosovu, koji su tadašnjim ustavnim rešenjima bili prepušteni na milost i nemilost volji šiptarske separatističke vlasti. Šesta sednica CK SKS razradila je konkretne zadatke za ustavne promene u Srbiji i za druge aktivnosti koje će zaustaviti progon srpskog i crnogorskog življa sa Kosova i Metohije.

Međutim, vreme je prolazilo, a ništa se značajnije nije događalo, stanje je čak bivalo sve gore i gore. U srpskom političkom rukovodstvu je počelo diferenciranje na one koji smatraju da treba nešto radikalnije učiniti i na one koji nisu za

radikalizam, nego za postupnost i dogovaranje. Srbi na Kosovu i Metohiji postajali su sve nezadovoljniji i sve su više protestovali i protiv Republike, a ne samo protiv rukovodstva Pokrajine.

Jedan od takvih protesta bio je onaj čuveni u Kosovu Polju, na kome je govorio Slobodan Milošević, tada predsednik CK SKS. Njegov je govor bio veoma emotivan i celoj je srpskoj naciji, a ne samo Srbima iz Kosova Polja, delovao kao melem na ranu. On je pozvao Srbe i Crnogorce sa Kosova i Metohije da ne napuštaju svoja vekovna ognjišta i dao im garancije da će Srbija učiniti što je potrebno da ih zaštiti, bez kompromisa i efikasno. Građanima koji su se bili okupili oko sale u kojoj je govorio, a koje je milicija udaljavala (oni su vikali: „Tuku nas“) rekao je da niko više ne sme da ih tuče. Danas to izgleda normalno i civilizacijski, a tada je smatrano preteranim obećanjem.

Miloševićev boravak u Kosovu Polju i njegov govor izazvali su pravu pometnju u srpskom političkom vrhu.

Već na prvoj narodnoj sednici Predsedništva CK SKS Ivan Stambolić je kritikovao Miloševićevo istupanje u Kosovu Polju. Rekao je da nije u redu da se takve stvari govore bez dogovora s rukovodstvom. Zamurio je što to nije činjeno u dogovoru s njim. Stambolić je sebe smatrao srpskim rukovodstvom, to je

Niko ne sme da vas bije! Milošević na zboru u Kosovu Polju.

bilo očigledno. Milošević je odbio kritiku i rekao da je krajnje vreme da se nešto i uradi, a ne samo da se obećava. Iako je spor bio očigledan i kao pojava potpuno neočekivan i nov u srpskom rukovodstvu, rasprava se ograničila samo na Miloševića i Stambolića, jer je pitanje i bilo pokrenuto van dnevnog reda i takoreći uzgred. Međutim, to je bio početak velikog sukoba.

Prošlo je samo nekoliko dana, a Dragiša Pavlović, predsednik Gradskog komiteta SKS za Beograd održao je sastanak sa svim glavnim i odgovornim urednicima javnih sredstava informisanja na kome im je dao instrukcije za ponašanje u sukobu koji predstoji. U suštini, pozvani su da napadnu obećanja koja je Milošević dao u Kosovu Polju kao nerealna i olako data. Sasvim je bilo jasno da Pavlović to ne čini sam, da iza njega stoji Ivan Stambolić, koji se već oglasio na sednici Predsedništva. Dragiša Pavlović je bio i član Predsedništva CK SKS, pa je izvršio napad i na svog predsednika, čak je poveo javnu hajku protiv njegovih stavova.

Milošević je pokušao da na prve novinske napade na njega organizuje kontra tekstove, tako da je čitava stvar izašla u javnost na velika vrata i nije se objektivno mogla završiti nikakvim zataškavanjem, razlike su morale da izađu na videlo, a rasplet je bio neminovan, uz neposredno učešće izuzetno zainteresovane javnosti. Problem je gledan sa dva aspekta, sa aspekta nesloge u srpskom rukovodstvu i sa aspekta odnosa srpskog rukovodstva prema kosovskom problemu.

Milošević je, posle konsultacija sa najbližim saradnicima, odlučio da spor iznese na sednicu Predsedništva CK SKS. Nije pridavao veliki značaj niti je smatrao da je problem što Stambolić ima kritičke primedbe na njegov govor u Kosovu Polju, to je smatrao normalnim, nego je na dnevni red postavio ponašanje Dragiše Pavlovića, koji je bez ikakve rasprave na forumu, bez znanja Predsedništva i CK, dao instrukcije glavnim urednicima sredstava javnog informisanja da ignorišu i omalovaže predsednika CK i njegovo istupanje.

Sednica Predsedništva CK

U centar sednice Predsedništva bilo je postavljeno pitanje odgovornosti jednog njegovog člana, Dragiše Pavlovića, zato što je organizovao medijsku harangu protiv predsednika CK. Smatralo se da je to nedopustivo, da treba da se raspravi kako se ne bi ponavljalo. U pristupu organizaciji sednice nije bio definisan način njenog završetka, da li će se sve završiti na kritici, na opomeni, na kazni i sl. Sve je zavisilo od toka sednice, a najvažnije je bilo da se eliminiše uticaj pomenute aktivnosti Dragiše Pavlovića u sredstvima javnog informisanja. Nije, dakle, bio predmet dnevnog reda pristup problemima na Kosovu i način njihovog rešavanja, što je kasnije na Osmoj sednici postalo glavno pitanje.

Sam tok sednice je doveo do potpune podele članova Predsedništva, na one koji podržavaju Miloševića i na one koji podržavaju Pavlovića. Pokazalo se da uopšte nije moguće voditi raspravu o nekoj grešci nekog člana Predsedništva, iako je ona bila očigledna, upravo zato što ona nije bila slučajna. Oспорavano je da ta greška uopšte postoji, da je sve što je Pavlović radio i govorio u susretu s glavnim urednicima imalo smisao koji mu se pripisuje. Rečju, pokušavalo se stalno dokazati da se ne radi o tome da je Pavlović nešto organizovao protiv Miloševića, nego obrnuto, da je Milošević sazvao sednicu Predsedništva da bi bez razloga napao Pavlovića. Rasprava se proširila na sva moguća politička pitanja i na sva moguća međusobna sumnjičenja, da je postalo jasno da stvar nije u „grešci“ nego u razlikama i da se ne može završiti na sednici Predsedništva, da je neminovno sazvati sednicu Centralnog komiteta. Predlog Nikole Ljubičića da se stvar završi ostavkom Dragiše Pavlovića, ili predlog Ivana Stambolića da se problem prevaziđe boljom svakodnevnom saradnjom Miloševića i Pavlovića, bili su bagatelisani i objektivno nisu značili nikakvo rešenje. Bilo bi to obično zataškavanje problema.

Dragiša Pavlović (u sredini) prvi je krenuo kritikom na Miloševića.

Prava priroda sukoba dobila je nove dimenzije kada je neko iz Gradskog komiteta SKS doturio Miloševiću jedno pismo Ivana Stambolića upućeno Dragiši Pavloviću, u kome ga podstiče na kritiku Slobodana Miloševića i daje mu podršku za ono što je uradio. To je pismo, čak, neoprezno otkucano na memorandumu predsednika Republike Srbije, koju je funkciju tada vršio Stambolić. Milošević je obavestio sve učesnike u radu sednice o toj činjenici, posle čega je tok sednice jedino i mogao da se završi konstatacijom da rascep postoji i da je politički rasplet jedino moguć na sednici Centralnog komiteta.

Glasanje na sednici Predsedništva bilo je veoma neizvesno, jer je podela bila potpuna. Međutim, rezultat glasanja je mogao imati presudan uticaj i na konačni ishod sednice CK, jer mnogi članovi koji ne poznaju dovoljno situaciju, po pravilu prihvataju stavove rukovodstva, odnosno ono što je Predsedništvo odlučilo. Predsedništvo je imalo 23 člana, od kojih su po dva bili iz autonomnih pokrajina. Oni su odlučili da ne učestvuju u glasanju,

smatrajući da se radi o personalnom sukobu u srpskom rukovodstvu i da u to ne treba da se mešaju. Od ostalih 19 članova, deset je glasalo da je Pavlović kriv i da treba na CK doneti odluku o njegovom kažnjavanju, a devet je glasalo protiv toga.

Da su predstavnici autonomnih pokrajina naslutili kakav istorijski obrt je donela pomenuta sednica na kojoj su se uzdržali od glasanja, a tako su postupili i nekoliko dana kasnije na sednici CK, verovatno bi glasali protiv Miloševića i sve bi moglo da bude drugačije.

Osma sednica

Sticajem okolnosti već je bila zakazana Osma sednica CK SKS i pre nego što je na Predsedništvu razmatrana odgovornost Dragiše Pavlovića. Dnevni red te sednice bila su ekonomska pitanja. Ta je činjenica iskorišćena da se samo proširi dnevni red već zakazane sednice i da se na njoj raspravlja po zaključku Predsedništva. Ta okolnost nije bila samo tehnički i organizaciono značajna, ona je mogla u velikoj meri da opredeli krajnji ishod sukoba. Naime, dok je pre sednice Predsedništva svaka strana mogla da lobuje članove Predsedništva, jer ih je bilo relativno malo, bilo je praktično nemoguće da se kod preko stopešest članova Centralnog komiteta za dva dana utiče na njihovo opredeljenje, pogotovo što je situacija bila toliko konfuzna i iznenađujuća za javnost. Tako je svaka strana stavljena u poziciju da na samoj sednici argumentima brani svoje stavove, a članovima Centralnog komiteta je ostavljena mogućnost da se opredeljuju na osnovu stvarnog uverenja.

Referat koji je podnet na sednici CK imao je nešto drugačije usmerenje od onoga na sednici Predsedništva. Dok je na Predsedništvu osnovni motiv rasprave bila odgovornost Dragiše Pavlovića, na sednici CK akcenat je stavljen na odgovornost rukovodstva za nesprovođenje promena na Kosovu, za sporo sprovođenje utvrđene političke zaštite Srba i Crnogoraca od šiptarskih separatističkih pritisaka i progona. U suštini, na dnevni

red je postavljeno stvarno sporno pitanje tempa i taktike ostvarivanja utvrđene politike prema Kosovu, a time i odgovornost onih koji zastupaju dotadašnje metode koji nisu dali nikakve rezultate. Pokušaj Stambolićeve grupe da ceo sukob prikaže kao sukob ličnosti, ostao je brzo u senci raspoloženja velikog broja članova CK, koji su govorili da se mora energičnije rešavati problem Kosova. Mora se konstatovati da je Milošević, samim definisanjem problema na sednici CK kao politiku prema Kosovu i Metohiji a ne kao politički obračun sa neistomišljenicima, opredelio tok sednice u svoju korist. Personalne promene, smena Dragiše Pavlovića, bile su u senci kategoričkog zahteva članova CK da se politika prema Kosovu i Metohiji mora menjati.

Sednica je trajala dva dana i dve noći, upravo kao i sednica Predsedništva koja joj je prethodila. Govorilo se bez ograničenja, niti vremenskog, niti po broju izlazaka na govornicu. U tom pogledu, kao i u pogledu načina odlučivanja, to je bila jedna od retkih, a možda i unikatna sednica Centralnog komiteta SKS na kojoj se odlučivalo stvarno prema ubeđenju članova CK, a da im pre toga nije bilo već servirano stanovište koje treba glasati. Ovom prilikom to jednostavno nije bilo moguće i zbog kratkoće vremena, ali i zbog nesloge u rukovodstvu.

Uvodni referat Zorana Sokolovića, sekretara CK, žestoko je žigosao odgovornost dotadašnjeg srpskog rukovodstva za stanje na Kosovu i zatražio da se CK izjasni da li smatra da tome treba jednom da se stane na put, da politiku treba odgovornije i efikasnije ostvarivati, kao i da one koji ometaju takvu politiku treba ukloniti iz rukovodstva.

Ivan Stambolić i još nekoliko članova CK smatrali su da je sukob insceniran bez ikakve potrebe, da u politici prema Kosovu i Metohiji nema razlike, da postoji razlika u taktici njenog provođenja i da je normalno da takve razlike postoje, o čemu se može raspravljati. Govorili su, međutim, da se sve

pokušava pretvoriti u hajku i personalni obračun koji samo može da šteti Partiji.

Član Predsedništva SFRJ Nikola Ljubičić je rekao da Partija treba da sačuva jedinstvo na taj način što će stati iza stavova Predsedništva CK. Dušan Čkrebić član Predsedništva CK SKJ rekao je da je Srbija umorna od lidera i da već jednom treba otvoreno pogledati kakvi su rezultati njihovoga rada, a ne slepo ih slediti, čime je i on podržao Miloševića.

Odjek rasprave na sednici CK bio je ogroman. Sva sredstva informisanja, televizija, radio i dnevna štampa, prenosila su svaku izgovorenu reč. Građani su se „zakovali“ pored svojih TV i radio prijemnika i počeli su masovno da se uključuju u debatu slanjem telegrama podrške Miloševiću i kritike dotadašnjem načinu vođenja politike. Ti su telegrami čitani na sednici da bi se sa njima upoznali svi članovi CK, što je izazvalo otpor i negodovanje Stambolićeve grupe, ali i nove telegrame, i tako unedogled. Naslovi u dnevnoj štampi kao nikada dotle, takoreći od prve do poslednje strane, bili su krupni kao na plakatama, sa glavnim akcentima iz izlaganja svih govornika. Politizacija je dostigla vrhunac. Javnim glasanjem je prihvaćena Miloševićeva politika i odgovornost Dragiše Pavlovića, sa svega sedam glasova protiv.

Osmo sednica, s obzirom na to šta je na njoj izgovoreno i šta je narod od nje očekivao, bila je ogromna obaveza za Miloševića i njegovu politiku. Posle tolike bure o odgovornosti prethodnog rukovodstva za stanje na Kosovu i Metohiji, za njega bi bilo pogubno da se ništa ne promeni. On je jednostavno sam sebi nametnuo odgovornost koja je zahtevala energičnu akciju, uz sve moguće neizvesnosti i rizike. Pobedio je na jednoj sednici, ali će to biti Pirova pobeda ako ne rezultira u onome oko čega je bilo spora, a to je trajnije rešavanje kosovskog problema.

Znao je Milošević da taj teški zadatak ne može da sprovede sa onima koje je na Osmoj sednici CK ostavio u manjini.

01141535

Verovao je da bi mu njihovi otpori otežali preuzetu obavezu. Zato je, uprkos stavu da svako ima demokratsko pravo na svoje mišljenje pa i da ostane u manjini, a da to nema po njega negativne posledice, ovoga puta od toga odstupio. Milošević se malo po malo oslobodio svih koji su bili protiv njega, dok se nije ratosiljao i samog Ivana Stambolića, koji ga je svojevremeno i doveo u politiku i koji je najviše doprineo da Milošević postane predsednik CK.

USTAVNE PROMENE I UJEDINJAVANJE SRBIJE

Svakako, najznačajniji rezultat pojačane političke aktivnosti nastale posle Osme sednice CK SKS bile su ustavne promene, koje su dovele do uspostavljanja državnosti Srbije na celoj njenoj teritoriji, usvajanjem ustavnih amandmana na Ustav Srbije 28. marta 1989. godine. Tome je prethodila velika politička aktivnost i na nivou Jugoslavije i na nivou Srbije, ali i u pokrajinama.

Budući da su Ustavom Jugoslavije autonomne pokrajine bile postavljene u istu ravan sa republikama, da bi se izmenio Ustav Srbije bilo je potrebno prethodno promeniti Ustav Jugoslavije. Posle brojnih sastanaka i rasprava u kojima su druge republike uglavnom bile rezervisane prema zahtevanim promenama, a kojima su se autonomne pokrajine Vojvodina i Kosovo žestoko protivile, uz veliku argumentaciju i upornost srpskih predstavnika, uspelo se da u 1988. godini bude promenjen savezni Ustav, tako da su pokrajine rangirane drugačije od republika i da su im neke državne nadležnosti uslovljene rešenjima u republičkom Ustavu. To je na neki način dalo i pravni osnov da se u Srbiji promeni Ustav, ali time nije i definisano kako će se on promeniti. Samo je data mogućnost i prostor da savezni Ustav tome ne bude smetnja. Trebalo je voditi veliku političku bitku da pokrajine pristanu na promene, jer je, na žalost, republičkim Ustavom bilo definisano da svaku ustavnu promenu treba da odobre i skupštine autonomnih pokrajina.

Srbija je bila na nogama, nikad do tada više politizovana i angažovana da do promena dođe. Na mitinzima, na kojima je učestvovalo više miliona građana, zahtevana je ustavna promena koja će osigurati zaustavljanje progona srpskog stanovništva sa Kosova i Metohije.

Ustavna komisija je radila uporno više od godinu dana, a održano je i bezbroj drugih političkih sastanaka, sa ciljem da se usaglase stavovi, kako bi se Ustav mogao promeniti. Milošević nije bio u Ustavnoj komisiji niti u organima koji vode pregovore i usaglašavanje, ali je povremeno bio angažovan kada bi stvari zapele do te mere da se mora i politički intervenisati. Međutim, njegova uloga u tom periodu i naročito u tom poslu, nije bila prvorazredna niti odlučujuća, s obzirom na kolektivan način rada koji je tada funkcionisao u republičkom rukovodstvu i s obzirom na podelu odgovornosti najužeg rukovodstva u odnosu na pojedine poslove koji su bili pred njima. Samo zahvaljujući kultu ličnosti koji je kasnije stvoren oko Miloševićevog imena od strane njegovih najbližih saradnika-obožavalaca, koji nisu umeli da ga upozoravaju da ne pravi političke greške, a umeli su samo da mu aplaudiraju, stvorena je fama o ogromnom Miloševićevom uticaju na ustavne promene i maltene njegovoj isključivoj zaslugi. To istorijski nije tačno.

Navešću primer sednice Predsedništva SFRJ krajem 1988. godine, pre usvajanja ustavnih promena u saveznom Ustavu, kada je u republičkim promenama takoreći još uvek sve bilo sporno i osporavano od pokrajina. Na toj sednici Predsedništva bili smo Milošević, Gračanin i ja. I uvodno izlaganje i sva objašnjenja davao sam isključivo ja, što je bilo i normalno jer sam ja na tome radio. Milošević i Gračanin su samo pratili rad Skupštine i njene Ustavne komisije i povremeno joj davali političku podršku.

Navešću još neke primere koji prethodnu tvrdnju najbolje ilustruju.

Amandman 47 – ustavotvorno pravo Republike

Prema Ustavu Republike Srbije iz 1974. godine konstituisano je ustavotvorno tutorstvo autonomnih pokrajina nad Republikom. I donošenje i promene republičkog Ustava mogle su da se vrše isključivo uz saglasnost skupština autonomnih

pokrajina, dok njihovi ustavi nisu podlegali nikakvoj saglasnosti niti nadležnosti Skupštine Republike. To je verovatno bio jedinstven slučaj u ustavotvornoj praksi u čitavom svetu da manja jedinica državne organizacije bude tutor državi, umesto da bude obrnuto. Međutim, iako je o ustavnim promenama u Srbiji raspravljano tokom čitave 1987. i 1988. godine, ispravljanje te nelogičnosti nije ni postavljeno. Odnos političkih snaga bio je takav, da bi sličan zahtev bio odmah okarakterisan kao dokaz da Srbija želi da ukine pokrajine, a ne da samo neke čisto državne nadležnosti prenese na Republiku.

Međutim, i ono o čemu je prihvaćena rasprava, išlo je veoma teško. Republika je želela da preuzme tipične državne nadležnosti, kao što je donošenje zakona koji bi važili na čitavoj teritoriji Republike, pre svega u sferi javne bezbednosti, pravosuđa, sistema školovanja, zdravstvene zaštite i sl., posebno teritorijalne odbrane i državne bezbednosti, jer su sve te funkcije kojima je raspolagala pokrajina, naročito na Kosovu i Metohiji, bile stavljene u funkciju antičkog čišćenja pod pritiskom, a da Republika nije imala nikakve nadležnosti da zaštiti ugroženo nealbansko stanovništvo. I po ovim pitanjima veoma dugo, skoro do samog donošenja ustavnih promena, nije bilo usaglašenih stavova. O svakom predlogu amandmana postojali su paralelni stavovi Republike i stavovi autonomnih pokrajina. Ništa nije pomogao takoreći neprekidan rad Ustavne komisije, kao ni brojni politički razgovori koji su bili stalno u toku.

Pošto je vreme neumitno odmicalo, a bio sam najodgovorniji za čitav tok stvari kao predsednik Narodne skupštine Srbije i kao predsednik Ustavne komisije, došao sam na ideju da naše političke protivnike iz autonomnih pokrajina šokiramo maksimalnim zahtevom, da predložimo novi amandman kojim će se Republici vratiti njena prirodna ustavna nadležnost, da samostalno usvaja Ustav i njegove promene. Verovao sam da će, kad ih to snađe, mnogo brže praviti kompromise po svim

drugim neusaglašenim amandmanima, samo ako pristanemo da odustanemo od zahteva da se ukine ustavna tortura pokrajina nad Srbijom. Konsultovao sam, kao što je tada bio normalni običaj političke saradnje, Miloševića, predsednika Saveza komunista, Trifunovića, predsednika Socijalističkog saveza i Građanina, predsednika Predsedništva Srbije. Svi su se saglasili. Načinjen je tzv. amandman 47 koji je na sednici Ustavne komisije dočekan od predstavnika autonomnih pokrajina „na nož“, a sa velikim odobravanjem od ostalih članova Ustavne komisije. Oko toga se podigla velika politička bura. Kod Miloševića je intervenisano i sa Kosova i iz Vojvodine, uz velike optužbe direktno prema meni, da sve to što se radi navodno otkriva naše stvarne namere da ukinemo autonomne pokrajine.

Naravno da to nije bilo tačno. Radilo se samo o tome da se isključivo državne nadležnosti vrate Republici, jer autonomija nije država.

Milošević je balansirao, obećavajući da će da utiče na mene da odustanem od pomenutog amandmana, ali ih je molio i da oni budu fleksibilniji prema ostalim predlozima. Da stvar završimo onako kako smo i zamislili.

U međuvremenu su se odigravale vrlo značajne političke stvari u Republici. Pomenuti amandman 47 je dospelo do javnosti i bio plebiscitarno prihvaćen, naročito na masovnim narodnim zborovima, gde je traženo da se ni u kom slučaju ne odustane od predviđenih promena, jer Srbija mora da bude ravnopravna sa drugim jugoslovenskim republikama. Ne može joj biti oduzeto osnovno državno pravo da sama sebi donosi i menja ustav.

Da bi razlike u stavovima po pojedinim pitanjima koja su bila predmet ustavnih promena bila bolje razjašnjena građanima, naročito u autonomnim pokrajinama, a to se od njih skrivalo od strane autonomaških rukovodstava, iz Skupštine Srbije poslata je jedna promemorija neposredno skupštinama opština i opštinskim organizacijama Saveza komunista, što do tada nije

bilo zamislivo. Republika je mogla da opšti i da komunicira samo sa pokrajinskim organima, a sa opštinama u pokrajinama samo uz prisustvo i saglasnost organa pokrajine. Slanje pomenute promemorije doživljeno je kao diverzija, kao nedozvoljivo mešanje u unutrašnje stvari autonomnih pokrajina. Međutim, u Vojvodini je sadržaj te informacije izazvao pravu buru nezadovoljstva prema pokrajinskom rukovodstvu, koje nikada nije građanima ni lokalnom rukovodstvu objasnilo pravu suštinu problema, tako da se njihova pozicija počela ozbiljno dovoditi u pitanje.

Nije prošlo mnogo vremena, a rukovodstvo Vojvodine je smenjeno u poznatoj „jogurt“ revoluciji, pa su njeni novoizabrani predstavnici ne samo prihvatili sve ostale amandmane na Ustav, nego su kategorički zahtevali da se prihvati i amandman 47, da se Srbiji vrati njeno ustavotvorno pravo. Tako je odnos političkih snaga počeo da se kreće u pozitivnom smeru, a predstavnici Kosova ostali su izolovani i u apsolutnoj manjini u Ustavnoj komisiji.

Što se vreme raspleta približavalo, drama je bila sve veća. Sa Kosova su stizali signali da bi Skupština Kosova pristala da prihvati sve ostale amandmane onako kako Srbija zahteva, ako bi se odustalo od amandmana 47. U protivnom, ceo paket ustavnih promena bio bi doveden u pitanje, a procedura je bila takva, da se glasa u celini. Već je ranije objašnjeno kako su na Miloševića izvršili pritisak politički predstavnici Srba sa Kosova da odustanemo od amandmana 47, kako je to on prihvatio i kako je to kategorički odbijeno. Bila bi tragična greška da je Milošević poslušan, da je prihvaćen njegov stav. To niko živi u Srbiji ne bi razumeo, bez obzira na to koliki je bio realni rizik da se izgubi i ono što je sigurno postignuto.

Bez obzira na danonoćna ubeđivanja sa rukovodstvom Kosova do pred samu sednicu Pokrajinske skupštine, neizvesnost je bila potpuna sve do glasanja.

Borisav Jović proglašava ustavne promene 28. marta 1989. godine.

Posle dramatične rasprave i više prekida zasedanja Skupštine Kosova, izglasane su ustavne promene u celini, uključujući i amandman 47.

Kada se sve uspešno završilo, Milošević mi je, veoma zadovoljan, rekao da mogu da biram koju god budem želeo funkciju u Srbiji ili u Jugoslaviji, da će mi uvek biti udovoljeno, dokle god budem želeo da se bavim politikom. Iz njega je zračilo uverenje da raspolaže i da će uvek raspolagati političkom moći da to obezbedi, da će to uvek zavisiti samo od njega.

Nije prošlo nekoliko godina, smenio me je grubo i bez ikakvog demokratskog postupka, sa svih političkih funkcija.

Datum usvajanja ustavnih promena, 28. mart, proglašen je državnim praznikom, jer je Srbija prvi put tada uspostavila državnost na celoj svojoj teritoriji.

Kada me je smenio, Milošević je naredio da me više nikada ne pozivaju na svečanosti, ni povodom tog državnog praznika,

i da se iz snimaka sa svečanosti kada sam proglasio ustavne promene i održao referat, izbriše moj lik i moje pojavljivanje.

Njegovi sledbenici iz godine u godinu su u javnosti uvećavali njegovu ulogu u ustavnim promenama, dok ga nisu proglasili isključivo zaslužnim.

Ćirilično pismo

Vekovima je zvanično srpsko pismo bilo ćirilica, čak i posle Drugog svetskog rata, sve do 1963. godine, kada je ustavnim promenama uvedena ravnopravnost ćirilice i latinice. Naime, kao što je poznato, u nekim jugoslovenskim republikama (Sloveniji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini) u upotrebi je bila latinica, a u nekima (Srbija, Makedonija i Crna Gora) ćirilica. Iz nedovoljno jasnih razloga 1963. godine u Srbiji je (kao i u Jugoslaviji) uvedena ravnopravnost oba pisma. Ta širokogrudost srpskih ustavotvoraca veoma brzo je dovela do potiskivanja ćirilice iz škola, iz državnih ustanova i iz upotrebe uopšte. U državnim ustanovama skoro da se nije mogla pronaći pisaać mašina na kojoj bi se otkucalo nešto ćirilicom, ako je to bilo neophodno. Školski udžbenici su se štampali latinicom sve više i više, a izdavaštvo je iz „komercijalnih“ razloga, pretendujući na celo jugoslovensko tržište, pretežno koristilo latinicu, zato što u nekim republikama ne samo da ćirilica nije korišćena, nego nije ni učena, a mnogi nisu ni želeli da je čitaju.

Zapretila je ozbiljna opasnost da se iz nacionalne kulture izbriše jedno od njenih najznačajnijih obeležja.

Srpska politika i njeni političari osamdesetih godina dvadesetog veka, kada se to moralo primetiti, bili su zauzeti drugim problemima, pre svega položajem Srbije u zajedničkoj jugoslovenskoj državi i progonom Srba sa Kosova i Metohije, ali i međusobnim nesuglasicama i sporenjima oko tih pitanja. Zvanično pismo bilo je u isključivoj njihovoj nadležnosti, niko im nije branio da to pitanje regulišu kako im je volja, ali oni taj problem nisu primećivali. Među njima sam bio, moram da

priznam, i ja, kao i Milošević i drugi iz srpskog rukovodstva. Kao predsednik Ustavne komisije, direktno sam rukovodio pripremama za promenu Ustava, u kojima je učestvovao veliki broj eksperata i političara, ali nikome ni na kraj pameti nije palo da je ugroženost nacionalnog pisma, ćirilice, realnost kojom treba da se pozabavimo.

Srećom, postojao je jedan veliki čovek, koji je ionako zadužio srpsku kulturu, akademik Radomir Lukić, pored koga ovaj problem nije mogao da prođe neprimećen. Zatražio je razgovor sa mnom da me upozna sa problemom i da mi sugeriše da se pomenuto pitanje reguliše Ustavom na adekvatan način.

Lukić je celom problemu prišao šokantno. Rekao je da je ćirilično pismo najznačajnije pitanje srpske kulture od Vuka Karadžića do danas. Da postoji opasnost da se likvidira najveće srpsko blago iz njegove kulturne riznice. Da se na taj način polako, ali sigurno potiskuje i gubi identitet srpskog naroda. Da je u pitanju velika prevara o ravnopravnosti, jer se kod nas prihvatila i latinica, a kod drugih se nije prihvatila i ćirilica. Da se radi o prihvatanju da u našem narodu dominira tuđa kultura. Da to nisu prihvatili, ne samo Rusi i Grci, nego ni Makedonci ni Bugari itd. itd. Na kraju je rekao da će od toga umreti ako se stvari ne promene, a da će biti najveće sreće ako doživi da se srpski narod vrati svom pismu, ćirilici, u školama i državnim ustanovama. Ostalo je stvar tržišta i čitalaca, ako im se isplati neka štampaju i neka čitaju ne samo latinicu, nego bilo kojim drugim pismom. Apelovao je na mene da u ustavnim promenama obezbedim jednu takvu odredbu koja će vratiti ćirilici mesto koje joj pripada u srpskoj nacionalnoj kulturi.

Akademika Radomira Lukića sam oduvek izuzetno cenio i uvažavao. Njegovo stanovište mi se učinilo racionalnim i opravdanim. Međutim, ustavna materija traži poštovanje procedure za donošenje i izmenu. Zato, iako sam duboko verovao

da treba predložiti ustavnu promenu, nisam to mogao ni želeo da uradim samo na osnovu razgovora s njim. Sazvao sam grupu akademika i profesora kojima je jezik i pismo specijalnost, radi konsultovanja i pripreme konkretnog amandmana. Pored ostalih, u konsultaciji su učesivali akademik Pavle Ivić, njegova supruga akademik Milka Ivić, Nikša Stipčević i dr. Izložio sam im problem i zatražio njihovo mišljenje. Naravno, rekao sam im od koga je potekla inicijativa.

Akademici su bili potpuno nesložni. Jedni, među kojima je bio i akademik Pavle Ivić, smatrali su da bi uvođenje ćirilice kao zvaničnog i obaveznog službenog državnog pisma bilo korak nazad od evropske civilizacije, ograda od nje, ali još više, ograda od srpskog naroda preko Drine koji piše i čita uglavnom latinicu. Drugi, među kojima i akademik Milka Ivić, smatrali su da postoje svi razlozi da se ustavnim odredbom zaštiti ćirilica kao jedan od najznačajnijih elemenata srpske kulture i da očuvanje nacionalnog pisma nema nikakve veze sa ograđivanjem od evropske kulture, niti od Srba koji žive van Srbije.

Nije mogao da bude postignut nikakav kompromis, iako je rasprava trajala čitav dan.

Pozvao sam sutradan akademika Radomira Lukića da mu prenesem ishod konsultacija.

Lukića nije iznenadio rezultat konsultacija. Iznenadilo ga je zašto sam učesnike uopšte zvao. On smatra da su oni samo stručnjaci za jezik i pravopis, za pismo i govor, ali da oni nisu političari, a da je Ustav političko pitanje, da je nacionalna kultura političko pitanje. To što su se oni razlikovali u stavovima, samo treba razumeti da je njihov stepen razumevanja političke suštine problema različit i da to ne treba da me ni obavezuje ni uzbuđuje. Ostao je čvrsto na stanovištu koje je i ranije izneo i opet mi ponovio da će umreti nesrećan ako se to pitanje ne reši, i obrnuto, da će mirne duše umreti, kad mu vreme dođe, a osećao je da se približava, ako ćirilica bude spašena u nacionalnoj kulturi. Nije glumio, bio je iskren i ubedljiv.

Sačinili smo zajedno jedan jednostavan amandman, da je službeno i zvanično pismo u Srbiji ćirilica, a u mešovitim nacionalnim sredinama i latinica, koji je prošao bez ikakvih teškoća sve procedure, skoro neprimećen i na kraju usvojen 28. marta 1989. godine. Buru su podizali amandmani koji su vraćali Srbiji ustavne i zakonodavne nadležnosti koje su dotle bile prenete na autonomne pokrajine Vojvodinu i Kosovo i Metohiju. Jedna tako krupna i značajna ustavna promena kao što je uvođenje ćirilice kao obaveznog i zvaničnog državnog pisma, jednostavno nije bila ni primećena.

Lukić se upravo toga i bojao. Stari lisac je znao da sve može stati na tome. Kako primećeno, tako i sprovedeno. Da ta odredba Ustava može ostati mrtvo slovo na papiru, kao što su, na žalost, ostajale mnoge. Nije se smirio dok pomenuta ustavna odredba nije pretočena u zakonske obaveze, dok sve pisace mašine u državnoj upravi, sudstvu i drugim institucijama nisu prepravljene na ćirilično pismo i dok u zakon o obrazovanju nije izričito napisano da se školske knjige štampaju ćirilicom. Takav „terač“ bio mi je, ne dosadan, nego dragi gost sve dok posao nije doveden do kraja.

Kad se završila cela bura oko usvajanja ustavnih amandmana 28. marta 1989. godine, sredio sam sva svoja izlaganja i rasprave kao i razne javne istupe na temu promene Ustava, kojih je bilo poprilično. Jednostavno, da se ne zaboravi, da ostane sređeno makar za istoriju. Knjiga je dobila naziv „Datum za istoriju“. Promocija knjige bila je u svečanoj sali Skupštine grada Beograda, a jedan od onih koji su govorili na promociji, bio je i akademik Radomir Lukić.

Bez pisanog teksta, kako je on to obično uvek i radio, rekao je pored ostalog da je ovo živi primer kako jedan pravnik, misleći na mene, može da dođe do potpunog izražaja, boreći se za svoja ubeđenja, koja rezultiraju čak i u najvišem državnom aktu...

Sedeo sam pored njega, pogledao ga i glasno mu dobacio da ja nisam pravnik nego ekonomista.

01141546

Eto, vidite, nastavio je kao iz topa akademik Lukić, uvek sam govorio da Ustav nije pravno nego političko pitanje. To se na ovom primeru najbolje potvrđuje. Predsednik Ustavne komisije, koji nije pravnik, nego političar, obavio je svoj posao besprekorno...

Radomir Lukić, čovek za sva vremena. Nikada nije isticao svoj doprinos ustavnim promenama, ali mi to ne smemo zaboraviti.

Slobodan Milošević u jednoj ovako velikoj i važnoj ustavnoj promeni nije imao nikakvog udela, izuzev što je bio informisan.

01141547
ULOGA MILOŠEVIĆA U RASPADU SAVEZA
KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

Kada je na Osmoj sednici CK SKS „urazumio“ svoje političke protivnike u Srbiji, Miloševićeva ambicija se proširila na „urazumljivanje“ Saveza komunista Jugoslavije, odnosno njegovog rukovodstva. Istini za volju, članovi najvišeg partijskog rukovodstva Jugoslavije ne samo da nisu bili naklonjeni Srbiji u rešavanju njenog najgorućijeg problema – problema Kosova i položaja srpskog naroda u toj autonomnoj pokrajini, nego su političku pojavu Miloševića i njegovo delovanje, uz ogromnu podršku naroda, smatrali neprimerenim načinom rešavanja problema pod pritiskom i krstili ga velikosrpskim nacionalizmom. Kritikovali su Miloševića, a on im nije ostajao dužan, dok nije doguralo da ideje da ga se otarase, odnosno da ga odstrane iz partijskog rukovodstva.

Došli su na ideju da sazovu Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije i da na dnevni red postave pitanje poverenja članovima najvišeg partijskog rukovodstva – Predsedništva SKJ. Milošević je bio član tog najvišeg partijskog tela po položaju, kao predsednik Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije. Glasajući tajno o poverenju svakom članu Predsedništva pojedinačno, smislili su da izglasaju nepoverenje Miloševiću i da ga odstrane iz rukovodstva.

Bilo je dve vrste članova Predsedništva, jedni koje je birao Centralni komitet i drugi, koji su bili članovi po položaju. Iz svake republike i autonomne pokrajine birana su po dva člana, a svi predsednici republičkih i pokrajinskih centralnih komiteta bili su članovi Predsedništva po položaju.

Kada je sazvan Centralni komitet, Milošević je prozreo njihovu nameru i javno im dao do znanja da ga oni nisu ni birali

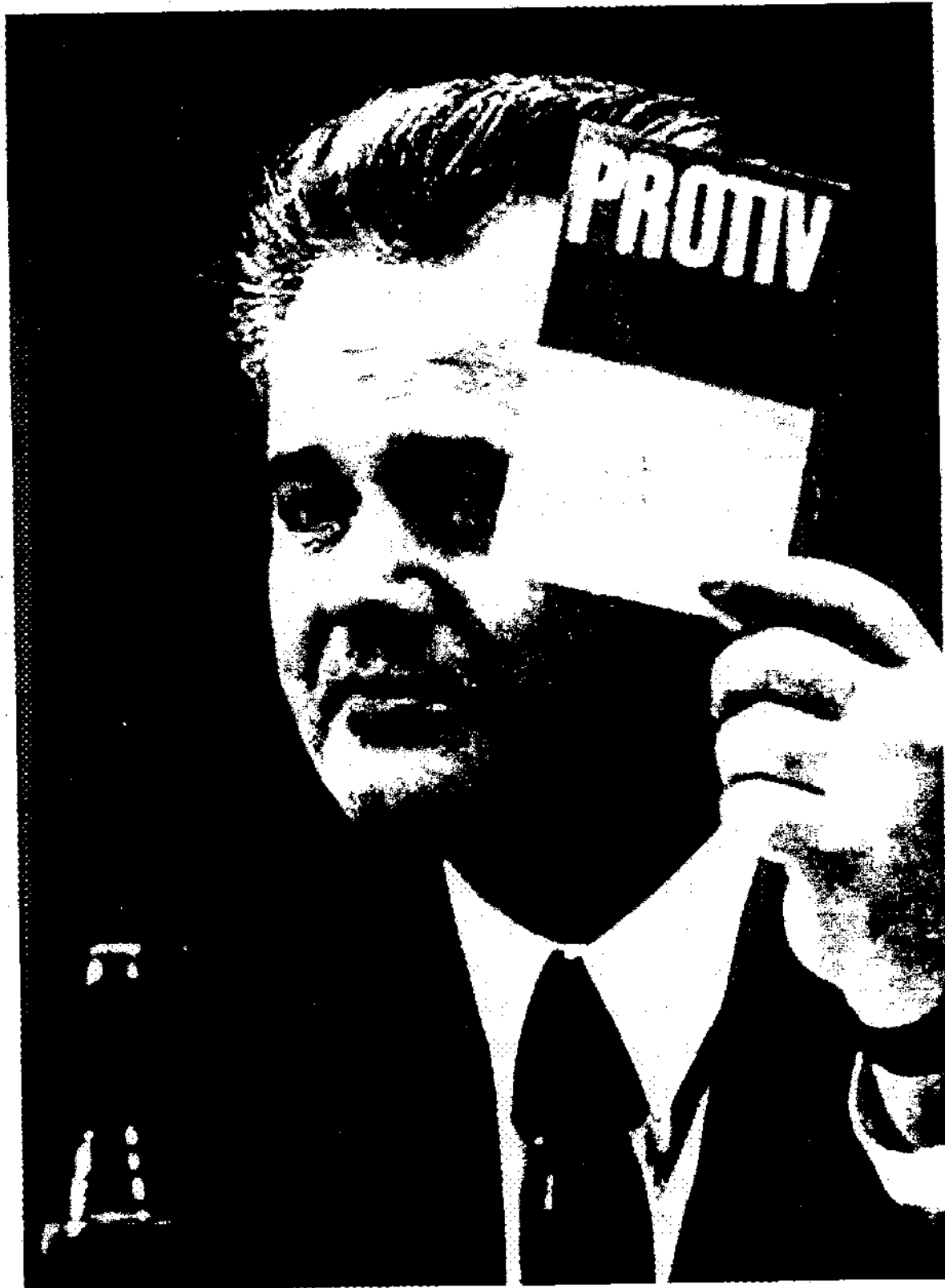
i da ga ne mogu smenjivati. Njega je birao Centralni komitet SK Srbije i samo on ima pravo da ga smenjuje. Oni po Statutu na to nemaju pravo, a mogu da glasaju o poverenju onih članova najvišeg partijskog organa koga bira CK SKJ. Insistirao je da se drže odredaba Statuta.

Na samoj sednici Centralnog komiteta, Statutarna komisija je priznala da je Milošević u pravu, ali pošto je dnevni red već bio usvojen, glasalo se o ostalim (biranim) članovima Predsedništva CK. Iz čiste osvete prema Miloševiću izglasano je nepoverenje Dušanu Čkrebiću, jednom od biranih članova Predsedništva iz Srbije, ali ih je Milošević i tu omco, zahtevajući da se pre verifikacije donete odluke konsultuje partijska baza u Srbiji, koja ga je i kandidovala. To je usvojeno, a baza je odbila rezultate glasanja CK i Čkrebić je ostao u Predsedništvu.

Ne konsultujući nikoga, tu, na samoj sednici Centralnog komiteta, Milošević izlazi sa zahtevom Saveza komunista Srbije da se sazove vanredni, četrnaesti Kongres Saveza komunista Jugoslavije, na kome treba da se raščiste svi nespornosti i da se konačno učvrsti politika koju će Savez komunista zastupati. Statut Saveza komunista Jugoslavije davao je pravo svakoj republičkoj organizaciji da zahteva sazivanje kongresa. Milošević je to iskoristio, naravno u ime republičke organizacije, čiji CK o tome nije raspravljao, niti je o tome doneo odluku. No, niko nije ni na sednici CK Jugoslavije ni u Srbiji takav zahtev osporio.

Osnovna ideja Miloševića bila je da se otarasi tzv. antisrpske koalicije u Centralnom komitetu SKJ, čiju su većinu sačinjavali predstavnici republičkih partija, birani po jednakom ključu, nezavisno od broja članstva. Odnos snaga na kongresu formira se drugačije, na osnovu broja delegata, koji se biraju u srazmeri sa brojem članova Partije. Po tom kriterijumu, Milošević je računao na punu nadmoć, s obzirom na veličinu Srbije i srpskog naroda i na više nego srazmeran broj članova Saveza komunista, a time i delegata. Kad kongres, pomoću većine njemu privrženih

01141549

Milošević glasa na XV kongresu SKJ protiv slovenačkih amandmana

delegata, kako je on računao, izgleda stavove za koje se zalaže srpsko rukovodstvo, novi Centralni komitet i njegovo predsedništvo imaće to samo da sprovodi. Tako će, mislio je Milošević, biti eliminisana nerazumevanja i kritike prema njemu i Srbiji, koje su prisutne u Centralnom komitetu SKJ.

Kao što je Milošević bio prozreo namere članova Centralnog komiteta iz drugih republika, kada su pokušali da mu iskažu nepoverenje većinom tzv. antisrpske koalicije u CK, tako su i oni sada prozreli njegove namere da im pomoću srpske delegatske većine na Kongresu nametne svoju politiku i pripremili se za odbranu. Njihova je odlučnost da se po svaku cenu odbrane išla dotle da je dolazilo u obzir i rasturanje Kongresa i rasturanje samog Saveza komunista Jugoslavije.

Milošević takvu varijantu očigledno nije predviđao. Ušao je u političku bitku koja ga je vodila u ćorsokak. Najnegativniji ishod – rasturanje Kongresa i rasturanje Saveza komunista Jugoslavije, bilo je nagore rešenje po Srbiju, a rado viđeno rešenje za Sloveniju i Hrvatsku, pa i za Bosnu i Hercegovinu i Makedoniju. Takav ishod, koji se i dogodio, bio je prvi pravi početak raspada Jugoslavije, budući da je vladajući Savez komunista bio poslednja realna snaga koja je stajala na putu njenog skorog rasturanja.

Slovinci su došli sa političkim zahtevima na kojima su insistirali od početka do kraja. Oni su tražili preuređenje Jugoslavije, tako da Slovenija sama, svojim Ustavom, odredi koliko i kako želi da bude u Jugoslaviji, a ostali neka se dogovaraju kako im odgovara. Ona neće da pristane ni na šta drugo, nego na ono što sama svojim Ustavom definiše, jer želi da bude ne samo u Jugoslaviji, nego i u Evropi. Po njenom mišljenju, Jugoslavija se sporo približavala Evropi, zato Slovenija nije želela više da bude vezana jugoslovenskim ustavnim rešenjima, ako joj ne odgovaraju.

Od delegata iz Srbije i drugih republika ovakav slovenački zahtev je tumačen tako, da Slovenci žele da koriste jugoslovensko tržište, a da se ne podvrgavaju obavezama koje imaju drugi

njegovi korisnici. To se tumačilo kao sebično materijalističko ponašanje, koje ne uvažava interese celine. Ne možeš biti član jedne državne zajednice onako kako tebi odgovara, a ostali neka prave pravila za sebe. Slovenci su to nazvali asimetričnom federacijom, ali nije bilo sasvim jasno kako bi ona izgledala u detaljima. Nije bilo ni potrebno, odbijeno je glasanjem delegata na plenarnoj sednici Kongresa.

Slovenci su, revoltirani, napustili Kongres, a za njima i Hrvati. Bosanci i Hercegovci, kao i Makedonci nisu pristali da se Kongres nastavi u krnjem sastavu. Određen je rok do koga je trebalo da se stvore politički uslovi za nastavak rada, do čega nikada nije došlo.

Posle prestanka funkcionisanja Saveza komunista Jugoslavije, bitka za opstanak, ili za rasturanje Jugoslavije – zavisi kakav je ko sebi cilj postavljao – prenesena je na državne organe, pre svega na Predsedništvo SFRJ i na predsednike republika.

Možda bi Savez komunista Jugoslavije doživeo raspad u trenutku prelaska na višestranački sistem. Možda bi sudbina Jugoslavije i tako bila ista. To niko sa sigurnošću ne može da tvrdi. Ali se sigurno može tvrditi da je Miloševićev pokušaj da „disciplinuje“ Savez komunista Jugoslavije sazivanjem vanrednog Četrnaestog kongresa, ubrzao raspad Saveza komunista Jugoslavije, pa možda i same Jugoslavije, mada takvu nameru nije imao. Međutim, gledaju se činjenice. U svakom slučaju postupio je brzopleto, bez dovoljnog sagledavanja mogućeg konačnog ishoda, što u njegovoj političkoj praksi nije bio jedini slučaj.

01141552

ODLUKA O PREKIDU EKONOMSKIH VEZA SA SLOVENIJOM

Milošević je doneo veliki broj naprasnih i nepromišljenih odluka bez konsultacije s bilo kim. Jedna od njih bila je i odluka o prekidu ekonomskih veza sa Slovenijom. Iako smo bili u svakodnevnom kontaktu, skrivao je tu svoju nameru dok je nije obelodanio u vidu nekog zaključka i javne proklamacije nekog organa Socijalističkog saveza radnog naroda, gde je imao pouzdane saradnike, koji su ga nepogovorno slušali.

Proklamaciju koja ima dalekosežne posledice i to ne samo ekonomske, nego i političke, čuo sam preko radija, na Zlatiboru, gde sam se toga dana našao. Bio sam krajnje iznenađen i odmah sam ga pozvao, da ga pitam šta to radi i zna li kakve posledice sve to može da proizvede. Rekao mi je da ne dramtizujem, da će mi sve objasniti kad se vratim.

Toga sam dana posetio Sirogojno, centar narodne radinosti, koji zapošljava na stotine žena na izradi pletenih proizvoda koji se plasiraju na mnoga tržišta, ali u vrlo velikim količinama u Sloveniji. Govorili su mi da je za njih ta odluka o prekidu ekonomskih veza sa Slovenijom prava katastrofa, da će veliki broj lica ostati bez posla, a porodice bez sredstava za život. Lično mi je bilo i bez toga jasno da je takva odluka na štetu Srbije pre svega, ali sam znao da Milošević neće popustiti. Njegova osnovna osobina je upornost i nepopustljivost, što nekada može da bude i dobro, ali u ovom slučaju je značila pravu elementarnu nepogodu za Srbiju.

Na primeru Crvene zastave iz Kragujevca, u kojoj sam dugo radio, bilo mi je odmah razumljivo kakve tragične posledica ta Miloševićeva odluka mora imati na celokupnu dugoročnu saradnju industrije i drugih delatnosti Srbije i Slovenije, ali i na

tekuću proizvodnju. Naime, samo Crvena zastava za automobile ima u Sloveniji desetinu kooperanata za delove koji se montiraju u putničkim i teretnim vozilima, i koji se proizvode isključivo tamo. To je specifična proizvodnja za koju bi sada trebalo napraviti nove fabrike ili nove proizvodne linije, da bi bilo uopšte moguće nastaviti kompletiranje vozila na proizvodnoj traci, a dok se to ne uradi proizvodnja se mora zaustaviti. To blokira ne samo proizvodnju u Zastavi nego u još stotinu podizporučilaca, čije isporuke postaju bespredmetne dok se ovo pitanje ne reši. Nabavka iz inostranstva nije moguća jer se radi o domaćim vozilima čiji su delovi tehnološki specifični i ne proizvode se u inostranstvu.

Došao sam u Beograd i pokušao da ubedim Miloševića da se ta njegova nepromišljena i nedoučena odluka relativizira, tako što će se dati neko uputstvo da se bojkot slovenačke robe odnosi samo na robu široke potrošnje, a ne i na trajnu saradnju. Nije hteo ni da čuje. Govorio je da Slovence treba samo po džepu, oni jedino to razumeju i uvažavaju. Treba ih najuriti sa srpskog tržišta, pa neka vide kako im je bez nas. Nije mu uopšte bilo važno što ćemo mi i naša privreda imati isto toliko i možda još veće štete nego Slovenci. Možda to nije dovoljno ni razumevao, što sumnjam, ali jednostavno bio je tvrdoglav do kraja.

Danas se često naglašava da je raspad Jugoslavije veoma doprineo nazadovanju srpske privrede. Malo se govori o ulozi odluka koje je kreirao sam Milošević, da je i to ubrzalo i raspad Jugoslavije i unazadilo srpsku privredu.

01141554

PRELAZAK NA VIŠEPARTIJSKI SISTEM

Jedan od najznačajnijih propusta ili promašaja je Miloševićovo oklevanje i opiranje da se u Srbiji blagovremeno pređe na višestranački sistem, odnosno na višestranačke izbore. O tome smo više puta razgovarali i u „četiri oka“ i u koordinaciji sa drugim partijskim funkcionerima. Postojala su neka pitanja, među kojima je bilo i ovo, o kojima je Milošević prosto monopolisao odluku za sebe. Ne samo da nije voleo da se odluči na osnovu mišljenja većine, nego nije voleo ni da se na sastancima, koji i nisu bili javni, iznose bilo kakva mišljenja koja bi remetila jednopartijsku idilu. Članove foruma, a i nije bilo pravih foruma, nego neformalnih grupa odabranih funkcionera koje je sazivao da o ovome razgovaraju, unapred bi usmeravao šta bi „bilo pametno“, uglavnom se dugo vremena vrteći nepotrebno i neodlučno oko nekog „višestranačja“ u okviru Socijalističkog saveza radnog naroda i sl.

Milošević je, u stvari, do krajnje moguće granice odlagao prelaz na višestranačni sistem i zadržavao za sebe pravo da o eventualnoj promeni stava odluči lično, tj. da lično „da ideju“ kako ćemo, šta ćemo i kada ćemo da uradimo. Voleo je, ili bolje reći, patio je od toga da ključne odluke donosi on lično. Nesreća je bila u tome što ih je donosio ili sa velikim zakašnjenjem ili nedovoljno izučeno. Tako je bilo i sa odlukom o prelasku na višestranački sistem, koja je doneta sa tolikim zakašnjenjem, posle svih drugih jugoslovenskih republika, da je Srbija postala pravi anahronizam, „bela vrana“ u celoj Istočnoj Evropi, a za to nije bilo nikakvog pravog razloga. Navukli smo odijum „poslednjeg ostatka komunizma“, što je jako odgovaralo zapadnim republikama koje su tražile svakojaku naklonost zapadnih zemalja za svoju politiku secesije.

Navodni razlog zbog kojeg je Milošević dugo bio protiv uvođenja višestranačnog sistema i višestranačkih izbora, prema objašnjenju koje je davao meni u „četiri oka“, bio je strah od toga da će Albanci na Kosovu i Metohiji da stvore sopstvenu partiju, da će da osvoje većinu biračkog tela i da proglase nezavisnost. Nije prihvatao nikakve kontra argumente, kao na primer, da oni to ne mogu da urade jer im Ustav ne dozvoljava. Takva odluka bi bila nelegitimna, isto kao što su bile sve dosadašnje o proglašenju Kosova republike.

Prave razloge, međutim, treba tražiti u Miloševićevoj prirodi. Njegovom apsolutističkom mentalitetu nije odgovaralo ni da Šiptari u skupštinama otvore debatu o nekakvom svom zahtevu, koja bi mogla potrajati i ugroziti dotadašnje lagodno i jednostavno odlučivanje u Skupštini. Njega je bilo teško i zamisliti da sedne i da razgovara, ne samo sa Šiptarima, nego i sa srpskim opozicionim partijama, a pogotovo i ne daj bože da zapadne u opoziciju. Zato je odugovlačenje sa prelaskom na višestranački sistem i na višestranačke izbore stvarno bilo najviše uzrokovano političkim i mentalnim sklopom Miloševićeve ličnosti, kojoj nije u prirodi ni demokratija ni sporazumevanje, čak ni tolerancija prema neistomišljenicima uopšte, ne samo iz drugih nego i iz sopstvene partije.

Objektivno stanje stvari upravo je išlo na ruku političkom rukovodstvu Srbije da pre svih jugoslovenskih republika pređe na višestranački sistem i da organizuje višepartijske izbore. Njegov ugled u narodu i kod birača bio je u to vreme nesrazmerno veći od rukovodstava svih ostalih republika, zahvaljujući i njegovoj snažnoj orijentaciji ka promeni ekonomskog sistema u pravcu tržišne privrede, ali posebno zahvaljujući uspešnoj promeni Ustava Srbije iz 1989. godine, kojom je Srbiji vraćena državnost na celoj njenoj teritoriji. Na blagovremenim višestranačkim izborima srpsko rukovodstvo nije moglo da izgubi, a mnogo bi dobilo na međunarodnom ugledu. Tu mogućnost je Milošević ispustio i dozvolio da se Srbija sroza

u političkom pogledu na najzaostaliju istočnoevropsku državu, što je u daljem toku događaja imalo ne male negativne posledice na sudbinu zemlje. Umesto da pridobijemo prijatelje za demokratske promene, dobili smo kritičare, oponente i neprijatelje, dobili smo žig političkog konzervatizma, anahron celokupnom političkom procesu toga vremena u Evropi.

Kasniji prelaz na višestranački sistem, kada su se anateme ujedinile, kada je sve krenulo nizbrdo, nije mnogo pomogao. A i način na koji je sve to rađeno, kako su kreirani izborni uslovi i kako su poništavani po Miloševića nepovoljni izborni rezultati, poznato je. Sve to u celini govori da je Miloševiću demokratija predstavljala teret koji je teško podnosio.

DEVETI MART 1991.

Deveti mart 1991. mogao je lako da bude sudnji dan Slobodana Miloševića. Bila mu je namenjena sudbina Nikolae Čaušeskua. Prava ocena i značenje događaja koji se tada zbio u Beogradu verovatno će tek biti data od istorije. Tadašnja vlast ga je ocenila kao neuspeli pokušaj nasilnog, nedemokratskog obaranja vlasti, a tadašnja opozicija kao veliki datum narodne pobune protiv nedemokratske vlasti i zloupotrebe medija sa njene strane.

Za razumevanje svega što se dogodilo, mora se imati u vidu opšta atmosfera u društvu toga vremena, koja je bila uzrokovana spoljnim i unutrašnjim okolnostima.

U istočnoevropskim zemljama već su svuda bile izvršene krupne političke promene. Sa scene su otišle vlasti socijalističke orijentacije, svuda bez velike drame, izuzev u Rumuniji, gde je režim zbačen nasilno, uz dramatično pogubljenje šefa države Nikolae Čaušeskua i njegove supruge Helene. Prvi višestranački izbori u Srbiji nisu doveli do promene vlasti, zahvaljujući u dužem periodu vođenoj politici postupnih ekonomskih reformi i otvaranja prema svetu, a naročito zahvaljujući nacionalnoj politici koja je dovela do ujedinjenja Srbije i do njene ravnopravnosti sa drugim jugoslovenskim republikama. Opozicija, ne samo da nije pobedila na višestranačkim izborima 1990., nego je delimično i odbila da na njima učestvuje, verovatno procenjujući da odnos političkih snaga na izborima nije u njenu korist i da joj ulične metode borbe za vlast daju veće šanse, uzdajući se očigledno u oprobani rumunski recept. Ne treba gubiti iz vida očigledni oslonac dela opozicije na velike sile Zapada,

koje su svim snagama podržavale političke promene u Srbiji, a koje se na njihovo razočarenje nisu dogodile već na izborima 1990. godine.

Recept opozicije bio je pojednostavljen i javno je deklarisan kao namera da se „oslobodi“ državna televizija, kako su je oni nazivali – „TV Bastilja“. Dakle, da se zauzme i preuzme Radio Televizija Srbije. Iza toga, što nije proklamovano, ali se podrazumevalo, po rumunskom receptu, sledilo bi pozivanje građana sa televizije i radija da se pridruže u zahtevima za promene, do nasilnog obaranja vlasti i preuzimanja svih njenih institucija.

Šta bi se dogodilo sa Slobodanom Miloševićem da je to uspelo, lako je pretpostaviti.

Koliko je na strani onih koji su organizovali zauzimanje i preuzimanje televizije, ili od njihovih mentora, bilo sve dovoljno izučeno i proračunato, nije mi poznato, ali ovde vredi zabeležiti kakve su bile realne unutrašnje-političke pretpostavke da operacija uspe ili propadne.

Ugled vladajuće Socijalističke partije i njene vlasti u Srbiji bio je na visini. Na samo nekoliko meseci ranije održanim izborima ona je osvojila apsolutnu većinu u Parlamentu, a njen kandidat za predsednika Republike, Slobodan Milošević, pobedio je u prvom izbornom krugu. Bez obzira na sve kritike opozicije, izbori su odrazili realni odnos snaga i raspoloženja u biračkom telu Republike. Institucije vlasti, pre svega policija i sudstvo, nisu bile ni malo ugrožene u svojoj orijentaciji da brane ustavnost i zakonitost, a to znači i da brane legalno izabranu vlast od nasrtaja bilo koje vrste. Isto se može reći i za Jugoslovensku narodnu armiju, koja je, doduše, bila pod komandom saveznih organa, ali koja je takođe bila privržena odbrani ustavnog poretka zemlje i spremna da izvrši svaku komandu koja bi u tom pogledu bila izdata. Nisu, dakle, postojale unutrašnje pretpostavke ranjivosti režima koje bi davale neke ozbiljnije šanse opoziciji da pobunom dođe do vlasti. Sa

tog stanovišta, odabiranje nekog recepta sličnog onom koji se odigrao u Rumuniji bilo je nerealan.

Značajan dodatni momenat unutrašnje političke situacije bilo je stanje u Jugoslaviji, koja je bila pred raspadom i građanskim ratom. Srpska vlast činila je sve da se nađe rešenje za opstanak Jugoslavije, u interesu, pre svega, srpskog naroda koji živi širom Jugoslavije, nastojeći da se ojačaju i upotrebe savezni organi i institucije u funkciji takve politike. Opozicija, kojoj je osnovni cilj bio preuzimanje vlasti, trudila se da na svaki način omalovaži takvu politiku zvanične srpske vlasti, napadajući i organe federacije, uključujući i Jugoslovensku narodnu armiju, koja je jedina još uvek imala neke šanse da spase zemlju od raspada i građanskog rata. Politika opozicije u odnosu na sudbinu Jugoslavije bila je krajnje konfuzna, ali je bila jasno određena protiv svega što je radila srpska vlast, makar da je to bilo i u najdubljem interesu srpskog naroda. Očigledno joj je bilo stalo do neuspeha vlasti, bez obzira na sudbinu naroda.

Iako je opozicija najavila demonstracije, vlast se za taj čin nije ni dovoljno ni adekvatno pripremila. Potcenila je i namere i snagu okupljene mase.

Prva greška koju je načinila vlast, jeste verovanje da će opozicija poštovati odluku vlasti da se mitinzi mogu održavati samo na Ušću (Save u Dunav), a nikako u gradskom jezgru. To opozicija nije poštovala, okupila se na Trgu Republike, u strogom centru Beograda.

Drugu grešku vlast je načinila što je potcenila koliko će biti demonsternata. Bilo ih je višestruko više u odnosu na procene vlasti. Samim tim je vlast obezbedila znatno manje snage reda od onih koje su realno bile neophodne. Glavnina policijskih snaga bila je na Kosovu i Metohiji.

Treća greška koju je vlast počinila bio je pokušaj da se sakupljeni demonstranti nasilno rasture i razjure sa mesta okupljanja. To je izazvalo još veće njihovo neraspoloženje i otpor.

01141560

Jedina prava stvar koju je vlast uradila je zaštita Radio televizije od prodora demonstranata, na šta je trebalo jedino da se skoncentrišu snage reda, a, naravno, i na zaštitu i odbranu drugih državnih institucija, kao što su Vlada i Skupština. Međutim, malene policijske snage su bile nedovoljne da to ostvare. Glavnina se skoncentrisala da odbrani Televiziju, a svi ostali rubovi su popustili.

Možda bi se sve i drugačije završilo da je policija primenila taktiku iscrpljivanja, da je branila Televiziju, ali da se nije eksponirala u sukobima sa demonstrantima na drugim rubovima okupljenog naroda. No, to su pretpostavke. Kako bilo da bilo, demonstranti su krenuli pravcem koji nije bio dovoljno zaštićen snagama reda, ka Skupštini i Vladi, demolirajući usput sve izloge i radnje. Trg Terazije i ulica Maršala Tita bili su bukvalno prekriveni staklom, a demonstranti su provalili u Narodnu Skupštinu Srbije i u Vladu Srbije, a zapretili su ulaskom u sam Generalštab JNA. Bilo je očigledno da su se oteli iz obruča policije i da su spremni na sve. Njihovi vođe podsticali su ih na juriše pre svega na „TV Bastilju“, kako su „iz milošte“ zvali državnu televiziju, ali, naravno, i na sve drugo što predstavlja vlast.

U opštem metežu koji je nastao, nastradao je jedan policajac i jedan demonstrant.

Nalazio sam se na vikendu u svojoj kući za odmor u Nikšiću blizu Kragujevca. Kao predsednik Predsedništva SFRJ stalno sam obaveštavan o toku događaja. Više puta su mi se javljali telefonom Slobodan Milošević, predsednik Republike Srbije i Veljko Kadijević, savezni sekretar za narodnu odbranu. Milošević je, očigledno, bio mnogo više u toku. Verovatno je izbliza pratio sve što se događa, moguće da je i neposredno bio konsultovan šta da se preduzima. To se moglo zaključiti po tome što mi je, kad god me je nazvao, govorio o novim momentima, koji se aktuelno dešavaju na terenu, a svaki put je situaciju opisivao dramatičnom, i to uvek sve više i više. Već

01141561

sa prvim javljanjem nagoveštavao je da će verovatno biti potrebna pomoć vojske. Očigledno je bio svestan da su raspoložive policijske snage nedovoljne. Ja sam to nagoveštavao Kadijeviću, kako bi vojska bila spremna, ako bude neophodno. Kadijević je delovao dosta rezervisano, naglašavajući da je to posao policije i da u slučaju da se tako nešto od njega zahteva, treba da se pribavi odluka Predsedništva SFRJ.

Stanje i odnosi u Predsedništvu SFRJ nisu davali neke sigurne izgleda da bi takva odluka mogla biti doneta. Članovi Predsedništva iz drugih republika, izuzev iz Srbije i Crne Gore, nisu bili naklonjeni da zaštićuju vlast u Srbiji. Radije bi je rušili, ako ikako mogu. Ipak, počeo sam prvi krug konsultacija sa članovima Predsedništva SFRJ. Zvao sam jednog po jednog telefonom da ih izvestim o situaciji i da nagovestim da ćemo, možda morati da se izjašnjavamo o upotrebi JNA da bi se suzbila pobuna u Srbiji. Radi se o zaštiti legalno izabrane vlasti, što po Ustavu SFRJ spada u nadležnost JNA, ali je za to potrebna procena i odluka Predsedništva SFRJ.

Takva mogućnost delovala je na članove Predsedništva kao šok. Manje-više svi su izražavali želju da se to izbegne, ako je ikako moguće. Čak i članovi Predsedništva koji bi na svaki način da zaštite vlast u Srbiji, bili su zbunjeni pred činjenicom da moramo da upotrebljavamo vojsku protiv pobune u Srbiji, sada kada nam je ona potrebna da se suzbije separatizam i nasilno otcepljenje zapadnih republika. Izbegavao sam da kontaktiram Drnovšeka i Mesića sve do konačne odluke, da ne bi uticali na Bogićevića, Tupurkovskog i Sapundžiju, koji su kolebljivi i koji bi mogli lako da odbiju upotrebu vojske, samim tim što su sva trojica izražavali veliku rezervu za eventualni takav potez Predsedništva. Smatrali su da to ne bi bilo dobro.

Milošević se javio po ko zna koji put i direktno me pitao da li hoću ili neću da pomognem, jer je situacija van kontrole. Rekao sam mu da sam Kadijeviću i članovima Predsedništva već najavio mogućnost upotrebe vojske i da ću, bez obzira na

negodovanje, zatražiti da se donese odluka o upotrebi vojske u cilju suzbijanja pobune i vandalizma koji je uzeo zaista velike razmere. Demonstranti su provalili u Skupštinu i Vladu Srbije, a pretila opasnost zauzimanja i Televizije. Obećao sam mu da ću odmah ponoviti krug konsultacija u cilju da se donese odluka.

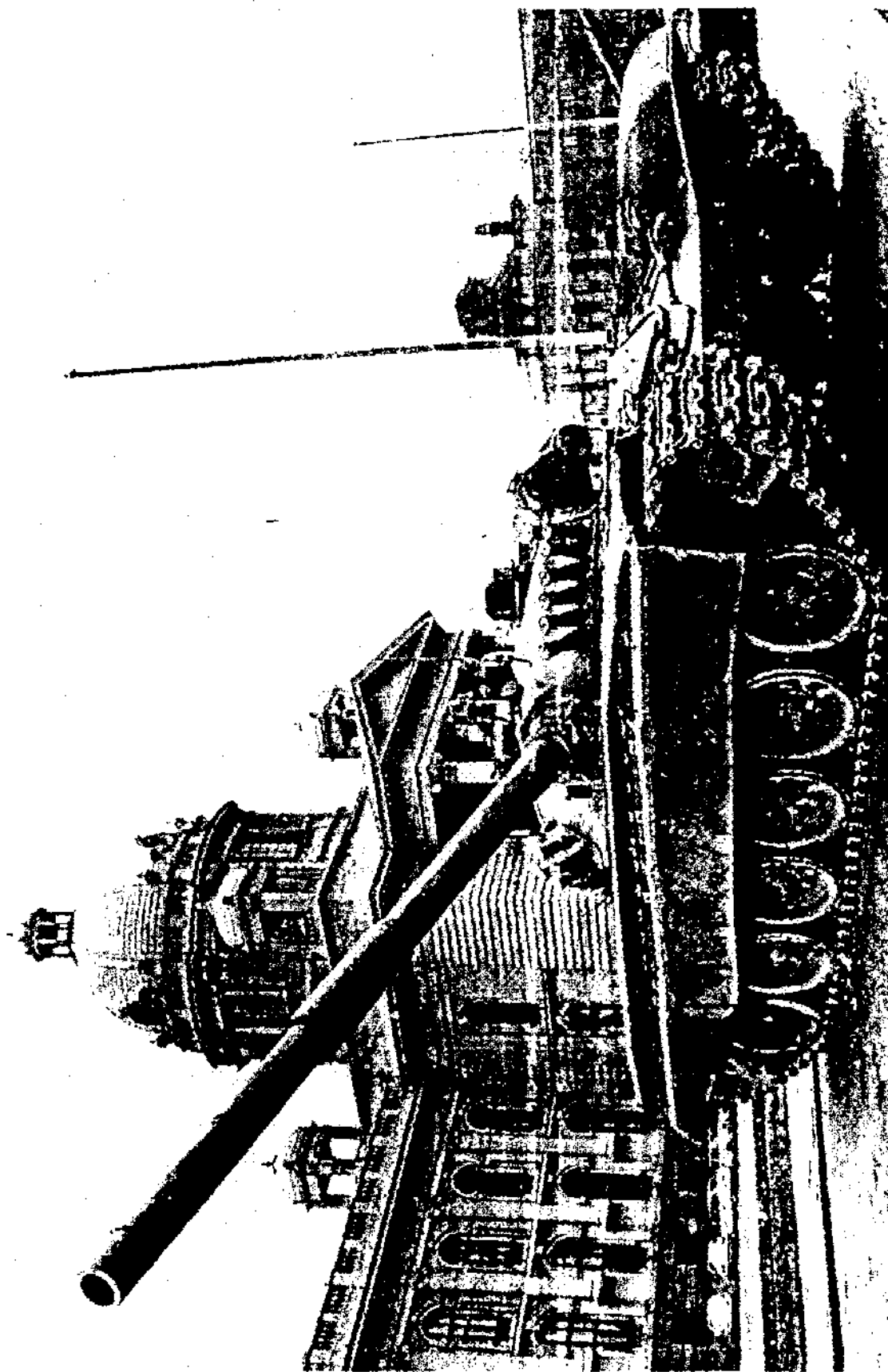
Prvo sam pozvao Kadijevića i rekao mu da ću zatražiti telefonsku saglasnost članova Predsedništva da se donese odluka o intervenciji JNA u Beogradu, da se suzbije nasilje i pomogne zavodjenju reda. Vojska treba da spreči zauzimanje državnih institucija od strane demonstiranja, postavljajući svoje snage ispred tih objekata, a demonstracijom vojne moći treba da upozori demonstrante da se ne igraju sa državom. Nismo govorili o primeni sile niti o upotrebi oružja, odnosno vatre, u suzbijanju pobune. Međutim, vojsci to nije bilo izričito zabranjeno. Sve je zavisilo od toka događaja i od situacije na terenu.

Kadijević mi je rekao da mu je u tom slučaju potrebna ne samo odluka Predsedništva, nego i pismeni zahtev Republike Srbije. Nisam se sporio s njim. Pismeni zahtev može tražiti Predsedništvo, ako smatra da je to neophodno, a vojska mora da postupi po odluci Predsedništva. Pitao sam Miloševića da li je saglasan da pošalje pismeni zahtev Predsedništvu za upotrebu vojske, da bih mogao s tim da operišem u razgovorima s članovima Predsedništva. Milošević je pristao.

Tek što sam završio razgovor sa Miloševićem, javio mi se nanovo Kadijević. Sada on smatra da je neophodno nešto hitno preduzeti, jer demonstranti prete da provale u Generalštab JNA, koji se nalazi upravo preko puta Vlade Srbije, u koju su već ušli.

Razgovor sa članovima Predsedništva bio je lakši nego što je izgledalo na osnovu prvih kontakata. Tome je mnogo doprinela i činjenica da je i vojska ugrožena, odnosno da je i Generalštab bio na udaru demonstiranja, ali i informacija da Srbija zvanično i pismeno traži zaštitu njenih državnih institucija i legalno izabrane vlasti. Tupurkovski, Bogićević i

0 4 563

Tenkovi JNA štite Saveznu Skupštinu 9. marta 1991. godine.

Sapundžiju su izrazili izvestan otpor, svaki na svoj način, ali su pristali na moje upozorenje da Predsedništvo ne može da beži od svoje ustavne odgovornosti da štiti ustavni poredak, ako je to neophodno, i upotrebom JNA. Nije im se dopadalo što vojskom branimo srpsko rukovodstvo, a još manje pomisao da bismo na sličan način mogli da je upotrebimo za rušenje onih koji nam nisu po volji, separatističkih rukovodstava. Uveravao sam ih da je za nas svaka legalno izabrana vlast ista i da vojska neće jedne braniti a druge rušiti. Teško je znati ko je kome šta u tom momentu verovao, ali pristali su. Glasovi Nenada Bućina i Jugoslava Kostića nisu bili sporni od samog početka. Nije uspeo pokušaj da dobijem vezu sa Drnovšekom i Mesićem, ali to nije ni bilo neophodno, jer je šest glasova bilo dovoljno za odluku, koju sam odmah saopštio Kadijeviću i Miloševiću.

Tenkovske i motorizovane jedinice JNA pojavile su se na ulicama Beograda i zaposle položaje ispred svih važnijih državnih institucija. Njihova pojava delovala je kako se i očekivalo. Bez upotrebe sile demonstracije su ubrzo prestale, narod se razbežao. Na ulicama je ostao haos od neverovatnog vandalizma koji se ne pamti u Beogradu. Propale su demonstracije koje su bile uperene na osvajanje televizijske stanice, a preko nje i vlasti, ali je ostala pouka za svakoga ko je u stanju da iz ovog događaja izvuče zaključke za buduća ponašanja.

Sutradan, desetog marta 1991. održali smo sednicu Predsedništva SFRJ, na kojoj smo potvrdili odluku usvojenu u telefonskoj komunikaciji. Bio je prisutan i Slobodan Milošević, koji je doneo pismeni zahtev Republike Srbije za vojnom intervencijom u Beogradu. Pošto je bura bila prošla i sve se dobro završilo bez upotrebe vatre od strane JNA, nije ni bilo rasprave. Jednostavno je potvrđena odluka zapisnički, uz malo gundanje Mesića i Drnovšeka van sednice da vojska ne treba da nam služi da bismo spašavali Miloševićevu vlast.

01141565

ULOGA SLOBODANA MILOŠEVIĆA U RASPADU SFRJ

Za vreme vladavine Slobodana Miloševića dogodio se raspad Jugoslavije, uz građanski međunacionalni rat na prostorima Hrvatske i Bosne i Hercegovine, uz sankcije međunarodne zajednice prema Srbiji i Crnoj Gori, uz velike materijalne i ljudske gubitke i egzodus stanovništva. Kritičari Slobodana Miloševića, a naročito oni koji žele da sakriju svoj deo odgovornosti za sve što se dogodilo, pokušavaju da glavni teret odgovornosti prebace na njega. To svakako ne bi bila objektivna istorijska istina.

Nema sumnje da je politička pojava Slobodana Miloševića uzdrmala jugoslovensku političku scenu i da je on lično uticao na mnoge, možda i sve najznačajnije događaje u periodu raspada Jugoslavije, ali je daleko od toga da su njegova politika, ma kakva rogobatna da je bila, i on, ma koliko da je bio snažna ličnost, mogli da opredele istorijske događaje koji su potresli ne samo Balkan, nego i čitavu Evropu, pa i svet. Takva tvrdnja bila bi nenaučna i netačna.

Istorijske okolnosti

Za objektivnu istorijsku ocenu potrebno je da se uzmu u obzir sve relevantne okolnosti toga doba, a naročito interesi svih aktera u događajima i odnos političkih, pa i vojnih i ekonomskih snaga, od kojih je zavisio rasplet događaja.

Jugoslavija je od svog nastanka 1918. godine, kada je posle raspada Austro-Ugarske monarhije formirana odlukom velikih sila pobednica u Prvom svetskom ratu, stalno bila razdirana međunacionalnim trzavicama. Još pre Drugog svetskog rata bili

su stalni zahtevi Hrvata i Slovenaca za povećanjem samostalnosti. Slovenci i Hrvati nikada nisu tajili da Jugoslaviju smatraju privremenom tvorevinom, prelaznim rešenjem do svoje potpune samostalnosti. Drugi svetski rat je Hrvatskoj omogućio da se dočepa sopstvene države, makar i pod Hitlerovim patronatom – Nezavisne države Hrvatske. Ishod Drugog svetskog rata omogućio je da se Jugoslavija od unitarne države transformiše u federaciju, u kojoj su svakom sledećom promenom ustava povećavana prava republika, dok Ustavom SFRJ iz 1974. godine republike nisu konačno proglašene za države, a federacija je postojala samo onoliko koliko se one sve saglase i kada se saglase. Već tada je federalna država zavisila isključivo od volje republika, a volje je bilo sve manje i manje.

Kada je na višestranačkim izborima 1990. godine došlo do pobeđe stranaka koje su bile nacionalistički i separatistički orijentisane, ne samo u Hrvatskoj i Sloveniji, nego i u Bosni i Hercegovini i Makedoniji, opstanak Jugoslavije bio je de fakto doveden u pitanje. Nije bilo političke snage koja bi bila u stanju da zaustavi talas raspoloženja u Hrvatskoj i Sloveniji za samostalnošću, čemu su se iz određenih nacionalnih razloga priključili Muslimani u BiH i Makedonci, prvi da se dokopaju mogućnosti da stvore unitarnu muslimansku državu u Evropi, a drugi da dugo osporavano postojanje makedonske nacije krunišu i priznavanjem njihove samostalne države.

Međunarodna zajednica, pre svega zapadno-evropske države i SAD, posle raspuštanja Varšavskog pakta i rušenja Berlinskog zida nisu više u jedinstvenoj i jakoj Jugoslaviji videli bedem odbrane od opasnosti sa Istoka i nisu bile raspoložene da se bore za njen opstanak. Naprotiv, u njenom raspadu videle su lakšu mogućnost uticaja na prostoru Balkana, koji je uvek bio i geografski i strategijski atraktivan. Umesto da podstaknu traženje rešenja da se sačuva jugoslovenska država i da se izbegnu neminovni međunacionalni sukobi u slučaju raspada, Evropa je zauzela stav da Jugoslavija treba da se rasturi, ne

uvažavajući ogromne probleme koji iz toga mogu da proisteknu. Štaviše, zauzela je stav da treba priznati republike kao države u međunarodno-pravnom smislu, ignorišući da nisu republike, nego narodi osnovali Jugoslaviju i da ne mogu republike, nego narodi da odlučuju o svojoj budućnosti.

Pozicija Srbije i srpskog naroda

Iza takve međunarodne i unutrašnje političke situacije objektivna pozicija srpskog naroda u Jugoslaviji bila je krajnje teška i zabrinjavajuća. Srpski narod je nanovo stavljen u poziciju da se bori za svoja prava koja je već bio ostvario pobedom u Prvom svetskom ratu, prava da živi u jednoj državi. On je Jugoslaviju zaista smatrao svojom državom. Pristajao je na svaka zapostavljanja i sopstvene republike i sopstvenog imena kroz decenije, da bi sačuvao život u jednoj državi. Sada je sve to bilo dovedeno u pitanje. Nije bilo ničeg logičnijeg, nego nepristajanje da se potezom pera izbriše sve što je decenijama stvarano, da se životni interesi naroda dovedu u pitanje. U svesti srpskog naroda još nisu izbrisani zločini činjeni nad njim u toku Drugog svetskog rata od vlasti Nezavisne Države Hrvatske. Niko nije pristajao da mu se tako nešto nanovo dogodi.

Republika Srbija je morala da stane na stranu interesa sopstvenog naroda. Ne verujem da bi bilo moguće da bilo koji demokratski izabran predstavnik srpskog naroda, koji bi se u takvoj situaciji našao na čelu Srbije, postupi drugačije, nego što je to činio Slobodan Milošević.

Pokušavao je da se problem reši novim ustavnim promenama i opstankom zajedničke države, kao za Srbe najoptimalnijim rešenjem. Kada to nije uspelo, borio se da Evropa i svet priznaju svakom narodu pravo na samoopredeljenje i da problem treba rešiti referendumom naroda. Evropa ni za to nije imala razumevanja, što je dovelo do međunacionalnog sukoba. Srbija je predložila, što je i usvojeno, da se sukob u Hrvatskoj zaustavi dolaskom trupa Ujedinjenih nacija, koje će zaštititi

Srbe od hrvatske paravojske, dok se ne pronade političko rešenje pod okriljem međunarodne zajednice. Jugoslovenska narodna armija je dolaskom trupa OUN napustila Hrvatsku, a političko rešenje je prekraceno nasilnim osvajanjem srpskih teritorija u Hrvatskoj od strane hrvatske vojske i progonom više stotina hiljada Srba. Dogodilo se ono od čega su Srbi i strahovali. Oni se nisu mogli sami vojno odbraniti, s obzirom na vojnu i brojčanu nadmoć Hrvata, bez obzira na materijalnu pomoć Srbije koja je bila stalna.

Miloševićeva politika u odnosu na problem Srba iz Hrvatske nije dala rezultate, ali se mora postaviti pitanje da li je imao drugi politički prilaz. Istorija će izučavati greške, kojih je svakako bilo, i daće konačnu ocenu njegove politike. Ali ono što je sigurno, međunacionalni sukob u Hrvatskoj bio je posledica politike svršenog čina koju je primenjivala hrvatska vlast u nasilnom procesu ostvarivanja svoje nezavisnosti, odbijajući raspravu o bilo čijim interesima i pravima, ugrožavajući tuđe interese i tuđa prava i nasilno ih uzurpirajući, uz svestranu podršku nekih evropskih država.

Kada je izbio međunacionalni rat u Bosni i Hercegovini posle njenog nerazumnog priznanja od Evropske zajednice, Milošević je nastojao da po svaku cenu Srbija izbegne umešanost u taj konflikt. Lično je predložio, a Predsedništvo Jugoslavije je prihvatilo i sprovelo odluku da se iz Bosne i Hercegovine odmah povuku svi građani Srbije i Crne Gore na službi u Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Za mirno rešavanje konflikta u Bosni i Hercegovini bilo je od 1992. do 1995. godine predlagano šest planova raznih međunarodnih ličnosti i institucija. Svi planovi do Dejtonskog, koji su predložile Sjedinjene Američke Države, odbijeni su, ali je za istoriju važno da se zabeleži da je Milošević u ime Srbije prihvatio svaki od tih planova, samo da se rat zaustavi. Neki od tih predloga nisu prihvatili Muslimani, neki Hrvati, neki Srbi iz Bosne, uvek pod nečijim uticajem i patronatom, jer

su interesi velikih sila bili veoma prisutni. Milošević je bio izuzetak. Valjda i to govori kome je bilo stalo do rata, a kome do mira.

Istorija je zabeležila da su prema Republici Srpskoj i prema njenom rukovodstvu posle odbijanja Vens-Ovenovog plana, od strane Srbije bile zavedene rigorozne sankcije i da je Milošević usled toga imao u Srbiji poprilično nerazumevanja i političkih gubitaka. Jasno je da je rat u Bosni i Hercegovini, dokle god traje, bio uzrok sankcija međunarodne zajednice nad Srbijom i da je Miloševiću bilo veoma stalo da se one što pre ukinu. S druge strane Srbija je bila previše iscrpljena da bi mogla srpskom narodu preko Drine dugo da šalje i najelementariju humanitarnu pomoć, bez koje on nije mogao da preživi. Mnogi Srbi danas teško razumeju zašto je Milošević u Dejtonu prihvatio takoreći sve što se od njega zahtevalo, zluraci kažu – i više nego što se od njega zahtevalo. Srbija jednostavno više nije mogla bez mira i u sankcijama.

Za odugovlačenje mirovnog rešenja u Bosni i Hercegovini, kao i za stvaranje uslova za međunacionalni konflikt, ne može da ne snosi odgovornost Međunarodna zajednica, a pre svega velike sile Zapada, koje su odugovlačile rešenje sve dok NATO pakt nije bio spreman da dođe na Balkan, kao da je to, a ne mir, bio njihov glavni cilj i preokupacija.

Može se sa sigurnošću tvrditi da su Milošević i Srbija najviše zaslužni što na teritoriji Slovenije nije došlo do većih sukoba u fazi njenog odvajanja od Jugoslavije.

Da li je moglo drugačije?

U toku raspada SFRJ najgore je prošao srpski narod u celini i Republika Srbija. Postavlja se pitanje da li je sve moglo da bude drugačije i povoljnije za Srbiju i za srpski narod? Naravno da je moglo, da je Evropska zajednica zauzela

po srpski narod i po Srbiju pravedniji i povoljniji stav ili da su secesionističke republike prihvatile da se pravo srpskog naroda rešava na bazi njegovog prava na samoopredeljenje. Međutim, pošto se to nije dogodilo, postavlja se pitanje, da li je Milošević, koji je odlučivao u ime srpskog naroda i u ime Srbije, mogao da se postavi drugačije i da i u tim okolnostima za svoj narod i za svoju Republiku izvuče povoljnija rešenja.

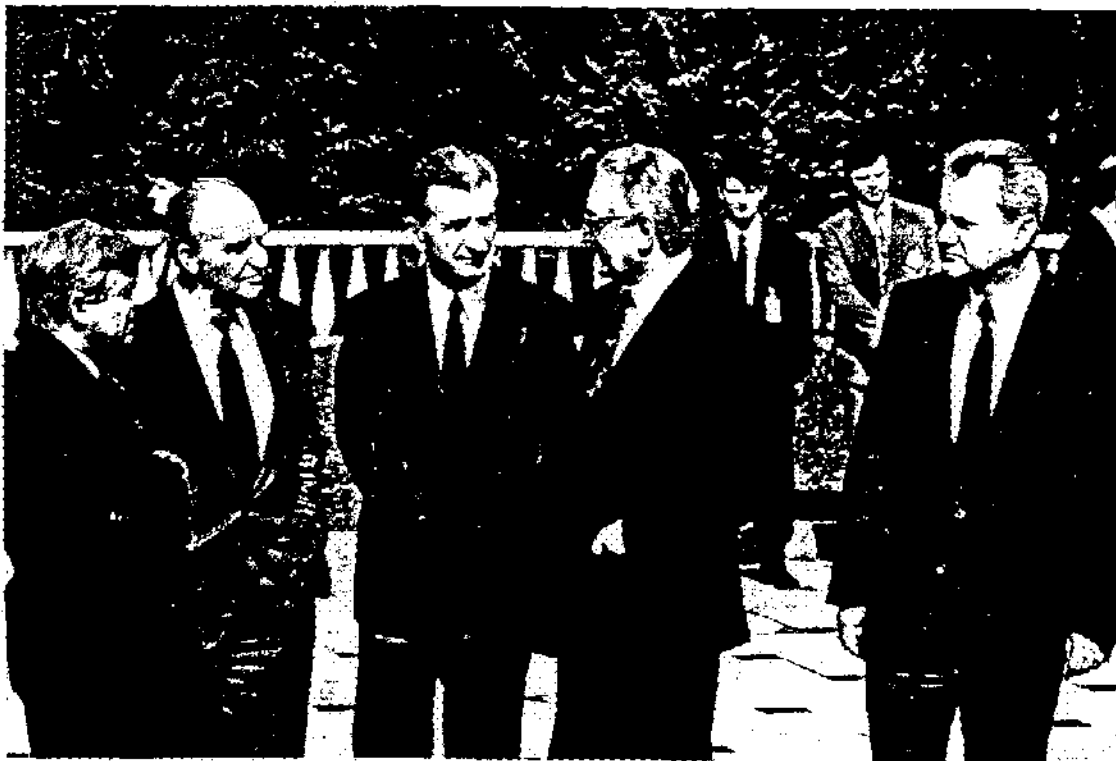
U vođenju državne i nacionalne politike tog vremena delim svu odgovornost koju je ne sebe preuzimao i Milošević, jer sam se nalazio na takvom položaju da sam mogao da utičem. Danas mogu da ocenim, posle svega što se dogodilo, da smo i Milošević i ja bili ophrvani zabludama da se možemo osloniti na domaće i međunarodno pravo, da će to poštovati i velike sile i međunarodna zajednica, da se svačiji interesi mogu ostvarivati samo ako se ne ugrožavaju tudi interesi i da u raspletu jugoslovenske krize ne može i neće odlučivati sila, ni domaća a kamoli strana. Realne su činjenice da je odlučivao interes jačega, bez obzira na norme međunarodnog prava, da ono važi za velike sile samo kad im je to u interesu, a da se tumači po njihovoj volji i drugačije od njegovog pravog smisla kad im je to potrebno.

Da je ta zabluda u našim glavama bila otklonjena u periodu donošenja odluka od kojih je zavisio rasplet događaja i sudbina srpskog naroda, možda je moglo biti i mnogo drugačije, možda bi naša politika bila manje kategorična i više prilagodljiva istorijskoj realnosti. Nisam siguran da bi atmosfera koja je decenijama građena u srpskom nacionalnom biću uopšte mogla i htela da prihvati takvu politiku i uostalom takvo vodstvo koje bi na bilo koji način prihvatilo da se odustaje od onoga što je pravo i što je interes. U tim okolnostima, kao da je srpskom narodu bilo zapisano da klizi ka dnu, i da je Milošević bio suđeni realizator jedne takve sudbine.

Nepoštovanje normi međunarodnog prava

Milošević se oslanjao u rešavanja jugoslovenske krize na norme međunarodnog prava i odredbe Ustava i zakona naše zemlje. Polazio je od pretpostavke da, ako je neko u pravu, to mora biti poštovano i od spoljnog sveta i od unutrašnjih političkih snaga. Ako, pak, neko to ne bi poštovao, na međunarodnom planu bi se morao naći neko ko bi ga zaštitio, a na unutrašnjem planu bi se svakako mogao odupreti na osnovu sredstava koja državi stoje na raspolaganju.

Evo kako je u Srbiji tumačeno pravo naroda na samoopredeljenje. Uzgred budi rečeno, to nije samo politička norma utvrđena u Povelji Ujedinjenih nacija i u Ustavu SFRJ, nego je i činjenica da je naša država stvorena, na osnovu tog prava, od više naroda. Postojalo je shvatanje kod nekih jugoslovenskih rukovodilaca da je to pravo "potrošeno" samom činjenicom da su se narodi opredelili za život u zajedničkoj državi, ali shvatanje

Simbolična fotografija: Kučan, Izebegović, Gligorov i Tudman se dogovaraju. Milošević očekuje ishod.

Srba nije bilo toliko restriktivno. Polazilo se od toga da, kako se neki narod opredelio da živi u zajedničkoj državi, tako može da se opredeli da iz nje izade, naravno po određenoj proceduri i vodeći računa o interesima drugih. Zato je zastupano stanovište da pravo naroda na samoopredeljenje, po duhu našeg Ustava, daje pravo svakom jugoslovenskom narodu da ostane u zajednici ili da iz nje izade. Sa tog stanovišta Srbija nije bila prepreka nijednom jugoslovenskom narodu da izade iz zajedničke države, ako tako odluči.

Međutim, problem je nastao što u jugoslovenskoj krizi nije uvažavano pravo naroda na samoopredeljenje, nego pravo republika na otcepljenje. Srpski narod je jednostavno izigran takvim stavom međunarodne zajednice, koja nije poštovala ni Povelju Ujedinjenih nacija, a kamoli naše unutrašnje zakonodavstvo.

Kada je u Hrvatskoj doneta odluka o izdvajanju iz Jugoslavije, srpski narod u Hrvatskoj je na osnovu prava naroda na samoopredeljenje odlučio da se odvoji od Hrvatske, što međunarodna zajednica nije uvažavala. Uvažavala je pravo republike, ali ne i nacije. Nije uzeto u obzir ni to što je Hrvatska bila republika dva konstitutivna naroda, Hrvata i Srba, sve od osnivanja Republike do dolaska na vlast HDZ i Tuđmana, koji su Srbe transformisali u nacionalnu manjinu, mimo njihove saglasnosti. Nigde ni u Povelji Ujedinjenih nacija, ni u Ustavu SFRJ nije bilo ni pomena od prava dela države na otcepljenje, ali je ipak baš to priznato od međunarodne zajednice, a sve drugo žestoko napadano.

Nije Srbija grešila u tumačenju međunarodnog prava i u tumačenju jugoslovenskog Ustava, pogotovo što je slovo i duh njihovih odredaba štitio interese i položaj srpskog naroda u rešavanju jugoslovenske krize. Grešilo se jedino u tome što se verovalo da međunarodna zajednica drži do slova i duha sopstvenih pravnih dokumenata i što se nije polazilo od toga da će ona prekršiti međunarodno pravo, kao i da će podržati kršenje

domaćeg prava čak u meri koja sigurno vodi u sukobe. Čak da se znalo da je kršenje Povelje OUN i Ustava SRJ nešto normalno što treba očekivati, ne verujem da je Srbija mogla da se s tim solidariše, upravo jer je to bilo protiv elementarnih prava njenog naroda. Kada je sve završeno na silu i na štetu srpskog naroda, mnogi su počeli da optužuju Miloševića da nije dobro procenio mogući tok stvari i da se nije prilagodio objektivnim okolnostima. Da se kojim slučajem „prilagodio“ bio bi izdajnik, ne samo tada nego zauvek.

Ili, pogledajmo drugo pitanje. Nepovredivost granica. Prema Završnom aktu iz Helsinkija koji su potpisale sve evropske zemlje uključujući i Jugoslaviju, granice država se ne mogu menjati bez njihove saglasnosti, pogotovo silom. Logično je stanovište bilo da nasilno otcepljenje bilo koje jugoslovenske republike, bez uvažavanja prava naroda na samoopredeljenje i bez saglasnosti ostalih republika Jugoslavije, znači kršenje pomenutog međunarodnog Akta o nepovredivosti granica. Time se nasilno menja granica države. Zato je zastupano stanovište da se poštuje pravo naroda na samoopredeljenje, da se nove granice utvrde sporazumno, a ne nasilno, na osnovu volje i interesa samo jedne strane.

Na žalost, helsinški akt je protumačen na nemogući način, da se moraju poštovati unutrašnje granice republika, a da državna granica Jugoslavije treba da se ignoriše! Jednostavno kao da ne postoji! Takvo stanovište separatističkih republika uvažila je Evropska zajednica, a potom i cela međunarodna zajednica.

Postavlja se pitanje da li je i u ovom slučaju Milošević napravio političku grešku, odnosno slabu političku procenu? Helsinški akt je jasan. Sa pravne tačke gledišta on ne dozvoljava dilemu. U njemu nema govora o unutrašnjim, nego o državnim granicama. Radi se očigledno o tumačenju na osnovi interesa.

Srbija je imala interes da se pomenuti međunarodni pravni akt tumači onako kako stvarno piše i znači. Ona nije ni mogla,

da je i predvidela tok mogućih događaja, da tumači taj akt suprotno njegovom pravom smislu, jer to nije bilo u interesu njenog naroda. To tumačenje moglo je Srbiji da se nametne samo silom, pritiskom velikih sila koje nisu imale skrupule. A tako se i dogodilo. Unutrašnje granice republika nametnute su kao nešto što je nedodirljivo. Oспорavanje takvog tumačenja proglašeno je agresijom.

Pogledajmo sada sledeće pitanje. Odnos međunarodne zajednice prema secesiji. Secesija je prema međunarodnim normama protivpravni čin i nije u skladu sa principom nepovredivnosti granica, ali ni sa interesima, naročito nekih višenacionalnih evropskih država. Može se lako zamisliti šta bi se dogodilo sa Velikom Britanijom, Španijom, Belgijom, Francuskom i drugim evropskim državama u kojima postoji stalna težnja pojedinih nacionalnosti ili regiona za osamostaljivanjem. To, naravno, ne bi bilo rešenje za mir i stabilnost u Evropi, pravo rešenje i jeste multietnički život u demokratskoj zajednici, čemu Evropa i teži. Zato je secesija i neprihvatljiva.

Suprotno navedenoj politici, u slučaju Jugoslavije izmišljena je formula da se ne radi o secesiji nego o „razdruživanju“, dakle, niko se ne odvaja, nego se svi sporazumno „razilaze“, „razdružuju“ se, kao što su se nekada udružili. Ta formula nije bila istinita, jer se radilo o secesiji samo dve republike, Slovenije i Hrvatske, koju su pod pritiskom Evropske zajednice prihvatile i Makedonija i Bosna i Hercegovina, ali Srbija i Crna Gora to nisu mogle i nisu želele. Nisu na to pristale. Ako je oko polovine Jugoslavije i po broju stanovnika i po teritoriji odbilo da prihvati rasturanje države, sasvim je jasno da i nije došlo do „razdruživanja“. A kako razdvajanje republika nije došlo mirno i sporazumno, jasno je da je došlo do secesije, nezavisno šta o tome misle i govore velike sile Zapada. Na žalost, njihovo se važi. One su priznale otcepljene republike, a uvele sankcije Srbiji i Crnoj Gori što nisu dobrovoljno pristale na rasturanje države.

Posredovanje Evropske zajednice

Kada je nastala najveća državna kriza i kada se videlo da se rešenje ne može lako pronaći dogovorima unutar zemlje, Evropska zajednica se ponudila da Jugoslaviji pruži „dobre usluge“. To je prihvaćeno u najboljoj nameri i najboljem očekivanju, verujući da je Evropi u interesu da se na njenom tlu izbegnu nepotrebni sukobi. „Dobre usluge“ svele su se na imperativni zahtev da pristanemo na rasturanje Jugoslavije u granicama republika, ne uzimajući u obzir volju naroda, niti da ostane u istoj državi i da je sačuva, niti da se priključi svojoj matici ako do raspada dođe. Sve je to bahato smatrano neposlušnošću, proglašavano uzrokom sukoba i odmah kažnjavano sankcijama i ekskomunikacijom iz međunarodne zajednice. Naravno da takvi postupci nisu imali oslonca u međunarodnom pravu, niti su bili ekonomski ni politički logični. Jer, kako objasniti da može da funkcioniše multietnička Evropa koja teži ujedinjenju, a ne samo pojedine njene multietničke države, a da Jugoslavija mora da se usitnjava i rastura, po cenu međunacionalnog rata, koji je takvim rešenjem bio neizbežan? Evropa je to sasvim jasno znala, ali je ipak tako postupila, bez dozvole da se uopšte o njenim zahtevima i razgovara.

Evropa je čak prevarila Srbiju u pripremi celog aranžmana rasturanja Jugoslavije. Znala je da su njene namere za srpski narod, a time i za Srbiju, nepravedne i neprihvatljive pa je izabrala način da je zavede na postupak koji će „pravno“ da pokrije lukave namere. Određena je Francuska, kao tradicionalni prijatelj Srbije, da obavi taj nečasni posao. Miteran, tadašnji predsednik Francuske, pozvao je Miloševića, predsednika Srbije, i ubedio ga da pristane da Evropska zajednica formira jednu pravnu komisiju, koja će da izuči sve pravne aspekte jugoslovenskih problema i da predloži adekvatno rešenje. Milošević je to prihvatio, verujući u poštene namere i znajući da su svi pravni razlozi u korist interesa srpskog naroda, i kad

01141576

se tiče međunarodnog, a svakako i domaćeg prava. Ponadao se da će ta komisija da uvažava procedure predviđene Ustavom SFRJ, čime bi se zadovoljilo i pravo i pravda i, što je najvažnije, izbegli bi se sukobi. Miteran mu je obećao da će on lično odrediti predstavnika Francuske, koji će biti i predsednik pomenute komisije, koja će maksimalno zaštititi svačije, pa i srpske interese.

Komisija na čelu sa Francuzom Badinterom, po kome je kasnije i nazvana, bez ikakvog upuštanja u pravna akta i pravna pitanja, ubrzo je dala izveštaj da je Jugoslavija u fazi rasturanja i predložila da se taj proces dokrajči uz pomoć međunarodne zajednice. Da se država rasturi.

Miloševiću se stavljaju primedbe da nije imao prijatelje, da nije umeo da koristi prijateljstvo. Ne radi se o tome. U pitanju je bio sukob interesa. Na ovom se primeru vidi da su naši bivši prijatelji na osnovu novih interesa našli nove saveznike. Odlučili su na našu štetu bez trunke savesti.

ULOGA MILOŠEVIĆA U STVARANJU SRJ

Rađanje Savezne Republike Jugoslavije prošlo je sa velikim porođajnim mukama, ne samo zato što je jedva opstala zajednica Srbije i Crne Gore, koja je pod uticajem stranih faktora u jednom trenutku i sama bila prihvatila potpuni raspad SFRJ, i ne samo zato što međunarodna zajednica dugo vremena nije pristajala na njeno postojanje. Posebne teškoće u njenom nastajanju bile su usled nejasne koncepcije republičkih vođa šta u stvari žele od te nove države, tj. kakvu državu žele, kako vide poziciju svoje republike, a posebno kakvu ulogu žele da daju sebi samima u njoj. Da li da ostanu u republici gde imaju neprikosnovenu vlast, ili da idu u Federaciju, gde će morati da prihvataju kompromise, pa u skladu s tim da li da u ustavnim rešenjima zadrže dovoljno vlasti u republikama ili da je prenesu na Federaciju.

Izrada Ustava iz 1992.

Još pri začetku izrade koncepta Ustava nove države, dok je još funkcionisalo četvoročlano Predsedništvo SFRJ, o konceptu nove države često sam razgovarao sa Brankom Kostićem, koji je vršio funkciju potpredsednika Predsedništva. Bili smo obojica formalno uključeni u izradu novog Ustava, ali nismo imali glavnu ulogu u njegovom oblikovanju. Na ključna rešenja odlučujući uticaj su imali Slobodan Milošević i Momir Bula-tović. Branko i ja smo smatrali da njih dvojica treba da se opredele da pređu u Federaciju, jedan za predsednika Republike, a drugi za predsednika Savezne vlade, i da na bazi toga napravimo ustav jedne zaista čvrste federacije, sa svim

nadležnostima koje i treba da ima. Često puta sam o tome razgovarao sa Slobodanom Miloševićem. Njegovo je bilo jasno opredeljenje da treba da stvorimo efikasnu federaciju i razmišljao je očigledno i o svom prelasku na novu funkciju. Međutim, Crnogorci su bili uporni da Crna Gora u Federaciji ne može da ima ni u čemu manja prava nego što je imala u SFRJ. Oni, dakle, neće čvrstu federaciju, nego jake republike. Duga natezanja oko ustavnih formulacija stavljala su nas pred zid da izaberemo: ili slabu federaciju ili svak za sebe. Naravno da smo morali da damo prednost zajedničkoj državi, s nadom da će njene ustavne slabosti ispraviti kasnije generacije. Izvesna poboljšanja koncepta federacije u odnosu na ustavna rešenja prethodne države prosto je iznudio Slobodan Milošević svojom poslovičnom upornošću, poslednjeg dana rada na Ustavu SRJ u Podgorici. Oko svakog i najmanjeg poboljšanja natezao se sa Crnogorcima do besvesti u hladnim prostorijama državne vile pod Goricom, gde smo se takoreći posmrzavali, iako su neke grejalice kobajagi zagrevale prevelike prostorije.

Kada se stvar tako završila sa Ustavom, bilo je jasno da Milošević i Bulatović ne idu u Federaciju. Bilo je jasno i da glavna vlast ostaje u republikama. Očigledno da je završen jedan posao onako kako je mogao i kako je morao da se završi, ali i da je među akterima ostalo mnogo nataloženog i neraščišćenog. Srpsko rukovodstvo, koje je svim silama težilo da sačuva bar zajedničku državu Srbije i Crne Gore, posle teškoga šoka koji je bilo doživelo crnogorskim prihvatanjem Karingtonovog plana o potpunom rasturanju Jugoslavije, sada je bilo prinudeno da prihvati kakvu-takvu Jugoslaviju, samo da je sačuva. Crnogorsko rukovodstvo, koje je pod pritiskom pristalo da se odrekne Karingtonovog plana, ostalo je čvrsto na tome da Crna Gora ne želi saveznu državu u kojoj će imati manja prava nego što je imala u SFRJ. A usled takvih prava republika, SFRJ i nije mogla da funkcioniše.

Sve je to ostavilo senku nepoverenja i podozrenja između republičkih vođa, što se odrazilo i u fazi konstituisanja organa savezne države, pre svega pri izboru predsednika Savezne Republike Jugoslavije.

Manipulacije oko izbora i smena prvog predsednika SRJ

Prema usvojenom Ustavu SRJ najodgovornije funkcije Federacije dele se među republikama. Jednoj republici pripada mesto predsednika Republike, a drugoj mesto predsednika Savezne vlade i guvernera Narodne banke SRJ. U sledećem izbornom periodu biva obrnuto.

S obzirom da je po Ustavu SRJ predsednik države manje-više protokolarna funkcija, a da je sva vlast data predsedniku Vlade i guverneru Narodne banke, prirodno je bilo da se Srbija, kao znatno veća republika kandiduje za ove, ekonomski i politički jače funkcije u prvom izbornom periodu. Crnogorci su bili fer i pristali su na to. To je, pak, značilo da prvi potez treba da povuku Crnogorci, da kandiduju predsednika Republike, koji, kao što se zna, kasnije daje mandat za sastav Savezne vlade.

Crna Gora je kandidovala generalnog sekretara DPS Svetozara Marovića. Marović je mlad i inteligentan čovek, ali je tada još bio nepoznat Miloševiću i neproveren sa njegove strane. Možda je delovalo malo šokantno da se za prvog predsednika nove države bira tada još nedovoljno poznato lice, bar u Srbiji. Očigledno da je na Miloševića, koji je faktički vukao sve poteze i odlučivao o kadrovskim i svim drugim pitanjima u toj tranzitornoj situaciji, to uticalo da pokuša da nametne kandidata iz Crne Gore, koji bi njemu bio od poverenja. Da bira iz Srbije i iz Crne Gore. Milošević je želeo da se za predsednika SRJ iz Crne Gore kandiduje Branko Kostić, dotadašnji član Predsedništva SFRJ, koji je, zaista u čitavom periodu napora za očuvanje Jugoslavije i za odbranu interesa srpskog naroda bio

krajnje kooperativan i lojalan. Čak je u kritičnim trenucima više bio na strani srpskih, nego na strani crnogorskih stavova.

Konkrentu inicijativu da se Branko Kostić kandiduje za Predsednika SFRJ dao je Slobodan Milošević. Pozvao me telefonom da se nađemo radi dogovora o kandidatu za predsednika. Došao sam kod njega u kancelariju na Andrićevom vencu. Slobodan kaže da ne možemo da dozvolimo da se igramo tako važnom funkcijom, da na nju predlažemo nepoznate ljude. Moramo da vodimo računa o ugledu zemlje. Pošto je ta funkcija za prvi mandat pripala Crnoj Gori, mi ćemo to poštovati, ali nećemo da prihvatimo bilo koga. Ako Bulatović neće na tu funkciju, onda najugledniji među njima svakako je Branko Kostić i mi hoćemo njega da podržimo. Međutim, Crnogorci u njega nemaju poverenje, smatraju da je naklonjen nama i neće da ga kandiduju.

Slobodanova zamisao je da Branko Kostić pribavi u Crnoj Gori određenu podršku za kandidaturu, ako ne može u svojoj partiji, onda van nje, a mi ćemo da ga izaberemo nezavisno od volje Demokratske partije socijalista Crne Gore. Imaćemo u Saveznoj skupštini većinu i bez njih. Kaže da je već pribavio saglasnost Vojislava Šešelja, a veruje da će i ostale partije radije glasati Branka Kostića, nego Marovića. Predlaže da ja aranžiram sastanak s Brankom Kostićem da ga ubedujemo da prihvati taj njegov predlog.

Sastali smo se u jednoj vili na Dedinju, u kojoj je stanovao Branko Kostić. Pošto se tu stalno muvao neki domaćin kuće koji nas je posluživao kafom i drugim pićem, Slobodan je izbegavao da započne razgovor, a bilo mu je neprijatno da čoveku kaže da se udalji. Izašli smo sva trojica napolje i započeli razgovor u dvorištu. Slobodan je objašnjavao Branku celu ideju i način realizacije.

Branko se složio. Bio je ubeden da je taj potez dobar za budućnost Jugoslavije, jer je i sam, slično nama, bio veoma kritičan prema ponašanju crnogorskog rukovodstva u periodu

komadanja Jugoslavije. Uskoro je proglasio da će se kandidovati, što je izazvalo još veće nepoverenje i podozrenje među republičkim rukovodstvima, a naročito buru otpora u zvaničnom rukovodstvu Crne Gore.

Za prvog predsednika SRJ pojavio se veliki broj kandidata. Neke su kandidovale njihove stranke, neke grupe građana, neki su se kandidovali sami. Tek, pokazalo se da mnogi veruju da mogu uspešno da obavljaju tu funkciju i u takvom, možda i najtežem periodu, kada tek treba formirati i organizovati državu. Bilo kako bilo, pojavio se i jedan ozbiljan kandidat po imenu Dobrica Ćosić, koga je kandidovala grupa opozicionih partija, mada se ne mora reći da su sve opozicione. Neke od njih, naročito neke manje, koje nemaju poslanike u Saveznoj skupštini su rodoljubive i demokratske partije, koje su taj predlog dale ili podržale sa ubeđenjem da je to najbolje rešenje u datoj situaciji.

Dobrica Ćosić se distancirao od takvog predloga, verovatno znajući da bez podrške parlamentarne većine, koja je u našim rukama, ne bi mogao da bude izabran.

Tek što se u Crnoj Gori podigla velika galama u Demokratskoj partiji socijalista i tek što je počela podela u javnosti oko kandidata, zove me Slobodan Milošević. Da me obavesti o konačnom predlogu za predsednika SRJ. Kao da se ništa nije dešavalo, kao da nismo ni razgovarali s Brankom Kostićem, kaže mi da idemo sa Dobricom Ćosićem, da njega kandidujemo, ili valjda da ga glasamo. Kaže da je razgovarao sa Dobricom i da se on saglasio.

Nije me držao u toku događaja, niti sam na bilo koji način učestvovao u raspletu te glupe situacije u koju je brzopleto upao. Namagarčio je Branka Kostića. Ušao je u konflikt sa crnogorskim rukovodstvom. Ne znam kako je to prevazišao s njima. Branko Kostić je u međuvremenu doživeo da mu Glavni odbor DPS izglasa nepoverenje, tj. da ne podržava njegovu kandidaturu.

Koliko je Slobodan imao muka oko toga ne znam, ali je očigledno morao da načini zaokret. I to zaokret mnogo veći i, po mom mišljenju, rizičniji, jer sada umesto Marovića, koji je iz nama srodne koalicione partije, pristaje da bira Dobricu Čosića koji je bliži opoziciji nego nama! Pošto je mene, kao predsednika SPS praktično izolovao iz tog procesa, u koji se ja nisam ni gurao, sada neka sam „vadi kestenje iz vatre“.

Pitao sam Miloševića da li je raspravio sa Crnogorcima, da li će oni odustati od kandidature Marovića, ili ćemo se preglasavati u Skupštini. Kaže mi da su se i oni složili da kandidujemo Čosića zajednički. Na pitanje da li možemo imati poverenje u Čosića, koji nije iz naše partije, Slobodan kaže da je Čosić istaknuti rodoljub, čovek od velikog ugleda i da će nam pomoći da savladamo krizu u kojoj se zemlja nalazi. Kaže da mu je Čosić to čvrsto obećao, da će saradivati i biti lojalan.

Nije mogao određeno da mi kaže kome će u ovom slučaju da pripadne funkcija predsednika Savezne vlade, nama ili Crnoj Gori. Kaže – videćemo to kasnije.

Sutradan je Branko Kostić povukao kandidaturu sa obrazloženjem da se neće kandidovati pošto ga ne podržava njegova partija. Nema veze, njegova ga partija nije podržavala ni kada je krenuo u to. Nikada nisam saznao da li mu se Slobodan uopšte obratio sa nekim izvinjenjem ili objašnjenjem. U svakom slučaju cela ova epizoda bila je jako nepromišljena, brzopleta i neugodna. Nije ni prva ni poslednja. Na žalost.

Izgiasali smo Dobricu Čosića u Saveznoj skupštini, a on nam je u svom inauguracionom govoru očitao lekciju. Pre svega nam je saopštio da će raspustiti Skupštinu, tj. da će nas, koji smo njega danas izabrali sutra posmenjivati, jer „nismo dovoljno demokratski izabrani“! (ali mu nije smetalo da kao takvi njega izaberemo za predsednika). Zatim nam je saopštio da će promeniti Ustav zemlje, da će uvećati vlast Federacije i umanjiti republičku vlast, kao da to zavisi od jednog čoveka, kao da nije u pitanju odnos političkih snaga koje to ne dozvoljavaju kako

kome padne na pamet. Itd... Uopšte, čitav mu je govor bio kao da je pripremio pisanje neke knjige, čiji je sadržaj unapred smislio, smislio je i junake i njihove karaktere, kao i postupke kojima će tu režiju da realizuju. Zaboravio je jedino da vođenje države nije isto što i pisanje romana, da se tu moraju uvažavati realnosti, činjenice, interesi, odnos političkih snaga, materijalni odnosi i još mnogo štošta. Izgledalo je sve to kao neka utopija, lepo smišljena ali neostvariva.

Duboko sam se zamislio u šta smo ušli i kako ćemo se iz toga iskobeljati.

Posle zasedanja Savezne skupštine otišli smo u republičku vilu u Botičevoj ulici na Dedinju. Bili su Dóbrica Čosić, celo-uže rukovodstvo Srbije i Crne Gore, kao i najviši funkcioneri Federacije. Pričalo se o svemu, ali niko nije komentarisao Čosićev „revolucionarni“, tj. utopistički govor. A on je u nekoliko navrata, tu u vili, pred svima, ponavljao da nema nikakve političke ambicije, da je on pisac i da to želi da ostane, da je njemu jedina želja da nam pomogne da se konsolidujemo. Čim se to ostvari, on će se povući i ostaviće nam da dalje radimo svoj posao.

Šta je stvarno mislio o nama, mogao sam da vidim već narednih dana. Kada je Milanu Paniću dat mandat za sastav Savezne vlade, Čosić mu je sastavio spisak ličnosti za Vladu, u kome nije bilo nijednog jedinog člana vladajuće Socijalističke partije, koja ga je de fakto postavila na mesto predsednika SRJ. Kada mu je Milan Panić preneo poruku Amerikanaca da je za rešenje jugoslovenske krize njihov izričiti zahtev da se Slobodan Milošević skine sa položaja, on je to prihvatio kao razložno. Bio je uveren da našoj zemlji nema napretka dok se Socijalistička partija ne skine sa vlasti.

Sukob je, dakle, bio neminovan. Kadrovska greška je bila ogromna. Nikada nisam mogao da razumem Čosićevu utopiju da može da vlada zemljom u sukobu sa Partijom koja ima većinu u Parlamentu i koja je izglasala njegov izbor. Koja, dakle, može uvek da mu otkáže poverenje. Ali ni Miloševićeva utopija, da

bira za predsednika države čoveka koji javno govori da želi da ga ruši, nije ništa manja.

Čosićev fijasko već je bio na vidiku kada je pokušao da izvrši najavljene izmene Ustava SRJ. Nije, doduše, išao odmah na sve promene o kojima je govorio u inauguracionoj besedi, ali je predložio promene koje poboljšavaju poziciju vlasti predsednika Republike, dakle njegovu ličnu poziciju. On nije shvatio i nije hteo da zna da su ustavne slabosti bile cena koju je Milošević prihvatio da bi sačuvao zajedničku državu Srbije i Crne Gore. Sada, kada je Čosić pokušao da bude „pametniji“ od njega, a znajući kako će da reaguju Crnogorci, Milošević je odmah stao na njihovu stranu. Nije nam do promene Ustava koji smo tek usvojili, treba da ga sprovodimo, a ne da ga menjamo pre nego je zaživeo.

Posle jedva godinu dana stalnog sukobljavanja, čim je Milošević procenio da će uspeti, smenio je Čosića istim glasovima poslanika SPS (i srpskih radikala) koji su ga i birali, sa obrazloženjem da je kršio Ustav Jugoslavije. Miloševiću je bio potreban predsednik SRJ s kojim neće imati konflikte, bolje rečeno u koga će imati poverenje.

Izbor i smena prvog predsednika Vlade SRJ (izvodi iz dnevnika)

Milan Panić, prvi predsednik Savezne vlade nove države, Savezne Republike Jugoslavije, bio je najveće iznenađenje i najveća nepoznanica za građane čiji je predsednik Vlade trebalo da bude, ali i za narodne poslanike koji treba da ga biraju, pa moram reći i za najuže rukovodstvo koje ga je kandidovalo. On je bio toliko nepoznat za sve i toliko je njegovo kandidovanje i izbor izvršeno preko noći i misteriozno, da je to nezapamćeno u praksi savremenih država. Ja, kao predsednik vladajuće Socijalističke partije, koja treba da ga, preko svojih poslanika u Saveznoj skupštini, glasa za predsednika Vlade, ne samo da ga nisam poznavao, nego za njega do tada nisam nikada ni čuo, a

naravno, samim tim, nisam ni mogao da imam bilo kakav uticaj na njegovo kandidovanje. Mogao sam da se složim ili da se ne složim. Okolnosti su bile takve da bi neslaganje samo izazvalo konflikt s Miloševićem i još veće štete, a odluka ne bi bila promenjena.

Monopol na kadrovsku politiku nametnuo je Slobodan Milošević, u svim pitanjima, pa samim tim i u pitanju izbora predsednika Savezne vlade. U takvim značajnim pitanjima kao što je predsednik Savezne vlade ili predsednik SRJ, pa i predsednik Republičke vlade i sl., organi Partije su imali samo formalnu ulogu. Po pravilu bez rasprave je usvajano ono što je Milošević predlagao. Znalo se da drugačije ne može biti, a eventualna rasprava se svodila najviše na postavljanje pitanja, ali ni na ta pitanja nije on odgovarao, jer Milošević nije nikada ni prisustvovao sednicama organa Partije. Objašnjenja članovima partijskog rukovodstva smo morali da damo mi, koji smo rukovodili sednicama, ni krivi ni dužni, iako često nismo ni znali prave odgovore. No, rukovodstvo je to tolerisalo i zato što je imalo poverenje, a i zato što od eventualne rasprave ili nedaj bože neslaganja, ne bi bilo nikakve koristi. Odluka se nikada nije menjala na bazi primedaba Izvršnog odbora, kakav je, na primer, bio slučaj kod izbora članova Republičke vlade Mirka Marjanovića, kada je stavljeno niz primedaba za predlog da se za članove vlade biraju ljudi iz partija koje su izgubile na izborima i koje nemaju nijednog poslanika, dok se naši kadrovi zapostavljaju. Na takve primedbe ostavljano je da Milošević da zadnju reč, a on ih nije uzimao u obzir izuzev, možda u negativnom smislu reči, po one koji su ih izgovorili.

O tome ko će da bude predložen za predsednika Savezne vlade, u organima Partije niko živi ništa nije znao, uključujući i mene kao predsednika. Više puta sam pokušao da o tome razgovaram sa Miloševićem, ali on je svaki put govorio da to ostavimo za kasnije. Kada me je jednog dana pozvao i rekao mi da ima kandidata za predsednika Savezne vlade i kada mi

je izgovorio ime Milana Panića, osećao sam se hendikepiran, jer jednostavno nisam mogao da dođem sebi, da ja kao predsednik Partije i toliko dugo na rukovodećim položajima, nisam ni čuo, a kamoli da poznajem čoveka koji je valjda toliko drugima poznat, da se nametnuo kao kandidat za predsednika Savezne vlade, i to kao kandidat naše partije. Pa tu nešto nije u redu.

Pitam Slobodana, ko mu je taj, gde ga je pronašao?

Govori mi o njemu sve u superlativu. Veliki biznismen. Priznat u SAD. Srbin koji hoće da pomogne domovini. Poboljšaće nam imidž. Utićaće pozitivno na SAD, čovek od velikog uticaja. Utićaće da dođe strani kapital... itd... itd...

Na primedbu da je to određeni rizik što nije iz naše Partije, Slobodan kaže da će potpredsednici i ministri biti iz naše partije, da će imati većinu u Vladi i da on objektivno ne može da radi protiv nas. Ako bi pokušao, mi bismo ga onemogućili.

Na sednici Izvršnog odbora svi su zanemeli, kao što sam bio i ja, kad su čuli potpuno nepoznato ime za mandatara za sastav Savezne vlade, ali predlog nije osporavan. Ljudi imaju podozrenje, ali smatraju da najuže rukovodstvo zna šta radi. Veruju mu. Što je najgore, veruju da i ja potpuno stojim iza tog predloga zajedno sa Slobodanom, da sam ubeđen da je izbor pravi.

Nije, međutim, isto bilo na sastanku poslaničke grupe SPS iz Savezne skupštine. Posle bure pitanja i oponiranja, jedan broj poslanika je javno rekao da ga neće glasati. Posle prebrojavanja glasova videlo se da su tako i postupili.

Nije moralo da prođe mnogo vremena, pa da se svi mi, a i sam Slobodan Milošević, uverimo koliko je Panićev izbor bio besmislica. Na tom primeru treba učiti kako da se ne prave gluposti u kadrovskoj politici.

Nije prošlo mnogo vremena, usledilo je insistiranje Slobodana Miloševića da se smeni Milan Panić.

Bio sam na vikendu u Nikšiću. Slobodan mi se javio iz Požarevca telefonom. Insistirao je da se odmah nademo. Kaže da je vrlo hitno. Moli ako bih mogao da dođem u Požarevac.

Pošto sam trenutno bio bez vozila i bez vozača, predložio sam mu da dođe u Nikšić. Stigao je vrlo brzo, nije prošlo ni sat vremena.

– Moramo odmah da smenimo Milana Panića. Taj će nas upropastiti. Molim te da odmah pokreneš postupak da mu se izglasa nepoverenje. Neka ide odakle je i došao!

To je, dakle, ono što Slobodan smatra da je vrlo hitno, da nije moglo da sačeka da prođe vikend!

Kada je doveo Milana Panića za predsednika Savezne vlade, nije me ni konsultovao. Tek uzgred sam bio obavešten i bilo mi je jedino ostalo da verujem Slobodanu Miloševiću da je izbor dobar ili da se s njim sporim. Ali pošto čoveka nisam poznavao, polazio sam od toga da Slobodan nije toliko neozbiljan da na tako važnu funkciju postavlja nedovoljno poznatog i nedovoljno pouzdanog čoveka. Pokazalo se sada da je upravo bio takav slučaj.

Pitao sam ga šta podrazumeva pod „odmah“?

– To podrazumeva da sutra sazovemo Saveznu skupštinu, da za par dana obavimo razgovore sa našim poslanicima i da ga za nekoliko dana smenimo.

Nisam sporio da treba da ga smenimo. Nije trebalo ni da ga biramo za predsednika Vlade. To je bila velika greška. Ali se postavlja pitanje kako je sada ispraviti. Okolnosti nisu ni malo jednostavne.

Govorio sam mu kakvo je stanje u narodu, kod građana, mada i on sam to treba da zna. U šoku koji smo doživeli raspadom zemlje i međunarodnom izolacijom, a posebno ekonomskim sankcijama, građani su doživeli izbor Milana Panića kao čudotvorni spas, kao lukavu politiku naše Partije koja će nas izvući iz izolacije i koja će privući strani kapital za oporavak

01141588

i razvoj naše privrede. Smatrali su da je to kanal uspostavljanja veza i poverenja, pre svega sa SAD, a potom i sa čitavim Zapadom. Niko nije ni pomislio da je taj personalni potez bio običan nepromišljeni „kockarski“ rizik, koji se pokazao i kao vrlo opasan za čitavu našu politiku i za interese naše zemlje. Milan Panić ne samo da potpuno ignoriše nacionalnu politiku naše zemlje, nego direktno i otvoreno radi protiv naše Partije, sa namerom da je skine sa vlasti. Međutim, građani to još ne mogu da vide, jer mi nismo dovoljno javno kritični prema njemu. To što mi mislimo o njemu, narod nema pojma, pa bi svaki naš nagao potez mogao delovati i protiv nas samih. Zato je, po mom mišljenju, potrebna postupnost i prethodna politička priprema javnog mnjenja.

Slobodan se nije slagao sa odugovlačenjem. Bojao se da tok događaja ne krene ubrzano protiv nas i insistirao da ga, nezavisno od toga kakvo je raspoloženje u javnosti, smenimo odmah.

Upozoravao sam ga na političko stanje u zemlji, koje je po nas veoma nepovoljno. Opozicione političke stranke su u procesu stalnih demonstracija na ulicama, tražeći naše odstupanje. Sve one podržavaju Milana Panića. Pred Saveznom skupštinom ne prestaju demonstracije. Pridružila im se i Pravoslavna crkva. Patrijarh Pavle je lično učestvovao na demonstracijama i govorio na mitingu. Sve to otvoreno ima podršku iz inostranstva. Nagli zaokret u našoj politici prema Milanu Paniću, sa kojim smo imali i nameru da umirimo opoziciju, mogao bi da izazove buru reakcije, ne samo u opoziciji, nego i kod neopredeljenih građana, koji bi im se mogli pridružiti na ulicama. Ostao sam uporan da operaciju, koju ne sporim, treba da izvedemo taktički pametno, sa političkom pripremom, da javnost odobri taj naš potez, a ne da je zgranjujemo i okrećemo protiv nas.

Slobodan je ostao uporan da se tu ništa bitno neće promeniti u javnom mnjenju ako odugovlačimo, samo možemo izgubiti politički gubeći vreme. Uporno je insistirao na svom stavu.

Skrenuo sam mu pažnju na stanje svesti u samoj našoj poslaničkoj grupi, koja bi trebalo da izglasa nepoverenje Milanu Paniću. To su poslanici, članovi naše Partije, ali oni su birani kao ličnosti po većinskom sistemu, a ne po partijskoj listi o čijoj sudbini mi odlučujemo. Dakle, ako neko ne prihvati naše obrazloženje da treba da glasa za nepoverenje Milanu Paniću, mi ga na to ne možemo naterati na osnovu partijskog stava i partijske discipline. Ne pomaže ni da ja kao predsednik Partije lično sa njima razgovaram, jer je veliki broj poslanika dovoljno samostalan, a i svojeglav, da neće bez argumenata, na reč predsednika Partije, da daje svoj glas, kako kad nama padne napamet. Pitaće ljudi zašto se igramo sa njima, juče da ga biraju, danas da mu ukazuju nepoverenje.

Slobodan je bio uporan da će oni prihvatiti moje obrazloženje, sve argumente koje imamo, i da će to sigurno biti u redu. Misli da preterujem.

Međutim, on ne učestvuje u radu poslaničke grupe i nema pojma koliko imamo poslanika koji za najobičnije stvari glasaju drugačije od stavova naše Partije. Spašava nas samo to što imamo blizu 70% od ukupnog broja poslanika, ali i u tim okolnostima ponekad nemamo većinu.

Slobodan ne uvažava ništa. Kaže da su to različite stvari i da im samo treba dobro objasniti.

A kako da im objasnim da je on doveo Milana Panića bez konsultacije sa bilo kim iz Partije? Kako da im objasnim tako površnu i neodgovornu kadrovsku politiku? Najvažnije je sada da nađemo neko pametno rešenje da završimo to smenjivanje uspešno, da ne napravimo neki kiks, pa da se sve okrene protiv nas. Problem je u tome što i u samom našem partijskom rukovodstvu, u samom Izvršnom odboru, vlada ista atmosfera kao u javnosti i što bi reakcija bila ista. Niko ne može da prihvati takvu manipulaciju da smo juče povukli „sjajan“ kadrovski potez izborom Milana Panića, a da je opet danas sjajno što ga smenjujemo. Ljudi nisu ovce, pa da idu tamo kuda ih mi gonimo.

Slobodan je, kao i uvek, ostao nepopustljiv. Smatrao je da bismo načinili daleko veću štetu ako ga ne bismo smenili odmah i uporno insistirao na tome.

Razišli smo se sa različitim mišljenjima. Rekao sam mu da ću sutradan održati sednicu Izvršnog odbora Partije da čujem šta oni misle, pa ćemo odlučiti o daljim postupcima.

SPS o nepoverenju Milanu Paniću

Odmah po dolasku u kancelariju pozvao sam potpredsednike Partije, Mihaila Markovića, Bogdana Trifunovića i Radmilu Andelković, kao i generalnog sekretara Petra Škundrića. Prenosim im zabrinutost Slobodana Miloševića za delovanje Milana Panića i insistiranje da mu se odmah izglasa nepoverenje. Kažem im da sam mu obećao da ću odmah po dolasku u Beograd razgovarati sa njima i sa celim Izvršnim odborom, da razmotrimo sve aspekte situacije i da odlučimo kako bude najbolje za našu Partiju i za našu zemlju. Iznosim im kategoričnost Slobodanovog insistiranja, ali ne i sve na šta sam njega upozoravao, izuzev da sam bio na stanovištu da treba prethodno da čujem i njihovo mišljenje, kao i mišljenje Izvršnog odbora. Veoma mi je stalo do njihovog mišljenja, koje će biti stvarno njihovo.

Razgovarali smo detaljno i dugo. Prvo su osuli paljbu na kadrovsku politiku za koju se oni ništa ne pitaju, a usled koje čitava Partija dolazi u ovakvu situaciju. Mihailo potseća da je i prilikom donošenja odluke da se Milan Panić kandiduje za predsednika Vlade upozoravao da je to suludi potez za koji ne postoji valjani razlog, ali da to niko nije uvažavao. Radmila kaže da joj se smučilo stanje u kome ona formalno odgovara za kadrovsku politiku u Partiji, a niko je ni za šta ne pita. Kadrovska politika je monopolisana, a od nas se traži da ispravljamo tuđe greške. Bogdan se solidariše sa njima. Ne kritikuju mene, iako sam ja na Izvršnom odboru obrazlagao predlog za Milana Panića kao mandataru za sastav Savezne vlade.

Znaju oni gde je monopol kadrovske politike, kao i da smo uvek stavljeni u poziciju da se slažemo ili da se uzaludno i bezuspešno konfrontiramo.

Pera Škundrić insistira na tome da treba da imamo valjano objašnjenje za Izvršni odbor i za poslaničku grupu. Ne možemo da dozvolimo da se otvori kritika na nas same, odnosno na kadrovsku politiku Partije, bez obzira na to što su greške očigledne.

Pokušavali smo da nađemo neku formulu koja bi bila bar logična, mada ne mora da bude i istinita. Meni se činilo da bi moglo da se prihvati objašnjenje da je Milan Panić u vreme kada mu je ponuden mandat, bio iskreni pobornik srpske stvari, rodoljub na koga se moglo osloniti. Za mesec dana predomišljanja i konsultacije sa Vladom SAD, a kao što se zna, bez njihove saglasnosti nije mogao da se prihvati dužnosti, dobio je direktive i uslove pod kojima može da se primi dužnosti. Kao građanin SAD, prihvatio se njihovih interesa, a vrlo verovatno i svojih ekonomskih i profitterskih. Da uradi u Jugoslaviji ono što se od njega traži, a za uzvrat će dobiti ustupke koji njega interesuju. To je jasno vidljivo iz činjenica, da je prilikom prvog razgovora kada mu je ponuden mandat, veličao naša prava i naše interese, a kada je došao i preuzeo dužnost, okrenuo se potpuno protiv naše Partije i protiv interesa našeg naroda. Dakle, prevareni smo. Možda smo bili i naivni, ali to nije razlog da ga trpimo sa takvim ponašanjem. U sposobnosti naše Partije da energično raščisti s njim treba videti njenu snagu, a ne njene slabosti.

Izložio sam i drugu varijantu, da krenemo sa kritikom pojedinih njegovih postupaka koji su u sukobu sa proklamovanom politikom Savezne Republike Jugoslavije u Deklaraciji koju je usvojila Savezna skupština prilikom proglašenja Ustava. Da stvaramo javno mnjenje kako on radi protiv interesa zemlje i srpskog naroda, da ga upozoravamo na greške, što on svakako neće uvažavati, pa da posle izvesnog vremena, kada

to za javnost bude prihvatljivo, donesemo odluku o nepoverenju i da ga sklonimo.

Posle duge rasprave ocenjeno je da je u aktuelnoj političkoj situaciji neophodna postupnost, dakle druga varijanta, a objašnjenje iz prve varijante može da se koristi tek kada bude bio smenjen.

Dogovoreno je da Pera Škundrić odmah sazove Izvršni odbor, a ja da obavestim Slobodana Miloševića o našim procenama.

Pozvao sam Slobodana telefonom i rekao mu suštinu našeg razgovora i ocena koje smo zauzeli. On smatra da nam procene nisu dobre, da je to velika greška i da treba u svakom slučaju da je ispravimo na sednici Izvršnog odbora. Samo momentalno smenjivanje je pravo rešenje, sve drugo bi nam nanelo neprocenjive štete. Ne uvažava našu procenu da bi se javnost okrenula protiv nas i da možda i sami poslanici ne bi poslušali naše direktive. Kakva javnost, kakvi poslanici! Dovoljno je da izađemo i da objasnimo! Tako on misli.

A on neće da izađe i da objasni ni na sednici Izvršnog odbora, ni na sastanku Poslaničke grupe, ni pred javnošću. Kao, mi smo nadležni. A kada ga je odredio za mandatara, nismo ni konsultovani!

E, pa pošto smo nadležni i pošto je jasno da odluku moramo mi da donesemo i da za nju odgovaramo, onda ćemo raditi prema našem ubedenju!

Završili smo razgovor bez sporazuma. Da sačekamo da vidimo šta će da kaže Izvršni odbor.

* * *

Sednica Izvršnog odbora trajala je od 12 do 20 časova. Govorili su svi, neki po više puta. Dominirala je zbunjenost. Prosto nisu mogli da dođu sebi. Kako to sada odjednom naša ogromna očekivanja i nade naroda od takvog kadrovskog rešenja padaju u vodu? Gde se sada okrenuti? Gde je izlaz? Da

li to znači i zaoštavanje sukoba sa Zapadom, posebno sa SAD? Kako da objasnimo narodu kome smo do juče govorili da je to pravo i spasonosno rešenje? Jednom rečju, opšta je ocena da smo sa takvim, iznudenim korakom zapali u težak ćorsokak iz koga se treba nekako izvući.

Nije osporavano da je Milan Panić promašaj i da ga treba smeniti, ali kako, a da ne dođe do velikih političkih gubitaka? Opozicija je izuzetno aktivna. Pretila je opasnost da na ovom slučaju napravi veliki napredak na našu štetu. Skoro svi su izrazili bojazan da poslanička grupa neće prihvatiti naš predlog za smenu. Naša mu je Partija podigla ugled sopstvenom propagandom, bez stvarnog razloga, i to nam se sada sveti.

Dogovoreno je da se sazove Savezna skupština. Da se na dnevni red stavi pitanje poverenja Milanu Paniću, ali ne na zahtev naše Partije, nego na već postojećí zahtev Srpske radikalne stranke. Ona je, naime, davno tražila da se takva rasprava otvori, ali nije imala većinu za unošenje te tačke u dnevni red. Mi bismo sada načinili iskorak da prihvatimo da se otvori debata, a o tome kako ćemo mi glasati, ostavili smo da porazgovaramo sa našim poslanicima. Očekujemo njihov otpor, zato je malo verovatno da možemo izglasati nepoverenje već na prvoj sednici, ali je možemo iskoristiti za ruiniranje ugleda Milana Panića, žestokom kritikom, za koju možemo obezbediti jedan broj poslanika. Tako bismo postupno stvarali javno mnjenje da ga na sledećoj sednici i smenimo.

* * *

Obavšetavam Slobodana o raspravi na sednici Izvršnog odbora i o smeru akcije o kome smo se dogovorili. Ponavlja se neprijatan razgovor od danas. Razočaran je: „Nisam bio u stanju da objasnim članovima Izvršnog odbora očigledne stvari. Pravimo greške koje će nas koštati... itd. itd.“ Insistira da Skupštinu sazovemo odmah i da pokušamo da svoju „grešku“ ispravimo na sednici poslaničke grupe. Da insistiramo da se

odmah izglasa nepoverenje Milanu Paniću. Odlaganje za sledeću sednicu nije dobro.

Čudna upornost, kao da mi nećemo. Nego, to tako ne može. Voleo bih da ga vidim da on objasni poslanicima da je pre mesec dana trebalo da ga biraju, a da danas treba da ga smenjuju. Ali njemu to ni na pamet ne pada. Kad se bira, onda je to njegova stvar, a kad se smenjuje, to treba neko drugi da radi. Hajde da i to razumem, ali da treba ili da mora baš kako je on zamislio, pa makar i da to nanosi štetu, nije u redu, a i ne može i da hoćemo.

Zakazali smo sednicu Savezne skupštine i Poslaničke grupe po hitnom postupku.

* * *

Pre zasedanja Savezne skupštine održan je sastanak naše Poslaničke grupe. Pred Saveznom skupštinom miting opozicije. Protestuju što je stavljeno na dnevni red izglasavanje nepoverenja Milanu Paniću. Vrše presiju na Skupštinu da odustane od toga.

Lično obrazlažem našim poslanicima situaciju. Milan Panić je naš kandidat za predsednika Vlade i to je naša Vlada, ali ne možemo da mu gledamo kroz prste očigledne greške, jer to nanosi ogromne štete našoj zemlji i našoj Partiji. Sve što radi, radi suprotno od Deklaracije koju je usvojila Savezna skupština prilikom donošenja Ustava SRJ, a direktno i otvoreno radi protiv naše Partije. Navodim niz ubedljivih primera, od zahtevanja da se smeni legalno izabran predsednik Republike Srbije, do omalovažavanja prava srpskog naroda na samoopredeljenje i davanje za pravo razbijačima Jugoslavije, kao i najave da će odmah priznati sve otcepljene republike, ignorišući zaštitu naših prava i interesa. Tražim da poslanici žigošu takvu politiku Savezne vlade, a ostavljam da procenimo da li treba odmah da mu ukažemo nepoverenje,

ili da mu sada samo izrekne mo kritiku, pa ako se ne popravi, da mu ukažemo nepoverenje sledeći put.

Nastala je potpuna konfuzija. Jedan broj poslanika govorio je da ga nije trebalo ni birati, posredno kritikujući našu Partiju, a drugi, da bi smenjivanje izazvalo ogromne unutrašnje i međunarodne teškoće i da je neprihvatljivo tako nepromišljeno i brzopleta ponašanje. Jedan deo poslanika bio je i protiv toga da se uopšte otvara debata o nepoverenju Vladi. Sastanak Poslaničke grupe mogao bi se produžiti u nedogled da nije već bilo postalo kritično vreme za održavanje sednica Veća građana Savezne skupštine, jer su na nas čekali čitava dva sata. Zaključio sam da naši poslanici treba da se javljaju za reč i da argumentovano ukazuju na greške Vlade, da ukazuju na našu zajedničku odgovornost, jer smo tu Vladu mi izabrali, ali i da najave da ćemo morati da je menjamo ako ne bude radila bolje, tj. ako ne eliminiše greške na koje joj se ukazuje. To je značilo da smo procenili da nema raspoloženja u poslaničkoj grupi za smenu Vlade i da bismo i mi kao Partija doživeli fijasko ako bismo zaključili drugačije, jer bi naši poslanici bili za Milana Panića uprkos stavu partijskog rukovodstva.

Na sednici Veća građana, koja je održana odmah posle toga, redali su se poslanici Srpske radikalne stranke koji su oštro kritikovali politiku Vlade i tražili njenu smenu, ali i poslanici drugih partija uključujući i Demokratske partije socijalista Crne Gore, koja je naš koalicioni partner, koji nisu prihvatili izglasavanje nepoverenja Vladi.

Izglasavanje sa naše strane, uz pomoć Radikala, nepoverenja Vladi, moglo je značiti i raskid koalicije sa crnogorskim socijalistima, što bi bilo krajnje opasna srpska majorizacija u ovom poslaničkom domu Savezne skupštine. Miloševića to nije mnogo uznemiravalo.

Naši poslanici su bili relativno pasivni. Oni koji su govorili, bili su kritični prema Vladi, a ostali su ćutali i pratili šta se zbiva. Kada sam ocenio da je definitivno nemoguće sakupiti

01141596

dovoljno glasova za obaranje Vlade, jer su svi izuzev Radikala i dela naših poslanika bili protiv, javio sam se za reč. Izložio sam Vladu žestokoj kritici, argumentovano, tačku po tačku, tako da je sve ličilo da idemo na obaranje, da bih na kraju rekao da smo mi kao Socijalistička partija odgovorni za rad Vlade, da je kritikujemo da bi se popravila a ne da bismo je smenjivali, ali da ćemo je smeniti ako se ne popravi. Zatražio sam od Milana Panića da izađe na govornicu i da obeća da će ispraviti greške na koje mu je ukazano, a da ćemo mi, ako to prihvata, ovoga puta zadržati poverenje. Na sledećoj ćemo sednici proveriti ponašanje Vlade i ako ne koriguje svoju politiku i ponašanje, i mi bismo se mogli priključiti smeni, ali se nadam da do toga neće doći.

Milan Panić je izašao na govornicu i obećao da će Vlada sve izložene kritike vrlo ozbiljno i odgovorno razmotriti i da će ukloniti sve slabosti koje su se u njenom dosadašnjem radu ispoljile.

Formalno je uradio ono što sam tražio. Međutim, niti će on korigovati svoju politiku, niti ćemo mu mi zadržati poverenje, to je jasno. Samo što moramo da sačekamo sazrevanje situacije, kako bi javno mnjenje shvatilo o čemu se radi i kada će naši poslanici, a i poslanici Demokratske partije socijalista Crne Gore, prihvatiti da mu izglasaju nepoverenje. Taj dan nije tako daleko, verujem.

* * *

Za mesec dana naše intenzivne političke aktivnosti i nastavljenog destruktivnog rada Milana Panića, stvorena je politička klima, bitno različita od one kada smo mu samo ukazali na političke greške usled kojih smo mu zapretili nepoverenjem. Za kratko vreme skoro svi naši poslanici su prihvatili opravdanost smenjivanja Milana Panića, a to je prihvatila i Demokratska partija socijalista Crne Gore i njihova Poslanička

grupa. Zajedno sa poslanicima Srpske radikalne stranke imali smo ogromnu većinu u Parlamentu i Milanu Paniću izglasali nepoverenje.

Opozicija je nastavila sa svojim intenzivnim negodovanjem, ali sada više nije bilo negodovanja u samoj našoj Partiji i u partiji našeg koalicionog partnera – Demokratskoj partiji socijalista Crne Gore. Javno mnjenje je prihvatilo tu našu odluku možda malo zbunjeno, ali bez velike negativne reakcije.

Postupili smo jedino moguće, išli smo postupno. Ostalo je nejasno zašto je Slobodan Milošević bio uporan da se sve završi preko noći, iako je morao biti svestan ogromnih političkih rizika koji iz toga proizilaze. Moguće je da je on bio već obavešten da će se Milan Panić kandidovati za predsednika Republike Srbije i da bi ga mogao, sa položaja predsednika Savezne vlade ugroziti, koristeći sve prednosti vlasti u izbornoj kampanji. Međutim, to mi nije pominjao.

Drama na Londonskoj konferenciji – tajna za SPS

Tek 14. avgusta 1996. godine, kada sam u „Nedeljnom telegrafu“ pročitao intervju Svetozara Stojanovića, ličnog savetnika Predsednika SRJ Dobrice Čosića, šta se dešavalo na Londonskoj konferenciji, koja je održana nekoliko dana pre Miloševićevog insistiranja da smenimo Panića, bilo mi je mnogo jasnije zašto je on zahtevao da se odmah i bez odlaganja smeni predsednik Savezne vlade.

Naime, Svetozar Stojanović obelodanjuje veliku svađu koja je nastala u taboru naše delegacije na Londonskoj konferenciji. Milan Panić je zahtevao od Slobodana Miloševića da tu odmah, na Londonskoj konferenciji, podnese ostavku, kao što je navodno i obećao. Meni Slobodan nikada nije rekao da je to bilo kome obećavao, čak ni da je pomišljao tako nešto. Moguće da je u nekim trenucima to i rekao Milanu Paniću, ali u politici se svašta govori kad je neophodno, pa se posle prave evolucije.

Milan Panić je verovatno obećao svojim zapadnim gazdama da će dovesti Slobodana Miloševića da im lično saopšti da se povlači iz politike, kako bi Panićev trijumf bio potpun.

Tom prilikom Dobrica Ćosić je, navodno, podržao Milana Panića da Slobodan mora da se povuče iz politike, ali da ostavku treba da saopšti Republičkoj skupštini kad se vrati u Beograd, a ne tamo na Londonskoj konferenciji.

Jasno je da Slobodanu tamo nije bilo lako. Svi strani učesnici direktno su ga optuživali za rat na prostorima prethodne Jugoslavije, a vodstvo jugoslovenske delegacije se faktički s tim saglašavalo, tražeći od njega da podnese ostavku.

Čudno je da Slobodan meni nije rekao ni jedne jedine reči o tom sukobu, kad se vratio iz Londona. Isto tako je teško razumeti da se od svoje Partije traži bezpogovorna poslušnost u pogledu smenjivanja Milana Panića, a da se ni najužem rukovodstvu Partije, ni najbližim saradnicima, ne kažu takve činjenice koje bi mogle da zaokrenu političke stavove, bar u rukovodstvu naše Partije. Lično mislim da i šire javno mnjenje ne bi, ni u periodu kada se to događalo, iako je vreme bilo veoma teško i politički rovito, olako prihvatilo tako bahato i ponižavajuće ponašanje Milana Panića, pa i Dobrice Ćosića.

Izgleda, bar danas, veoma jasno da Slobodan Milošević u tim danima nije imao poverenje ni u najbliže saradnike, a kamoli u rukovodstvo svoje Partije. A pitanje je da li je to bilo samo u tim vremenima.

BEZOBZIRNA SAMOVOLJA (izvod iz dnevnika)

U kadrovskoj politici Milošević je bio pravi apsolutista. Želeo je da ima apsolutnu vlast. Ne samo da nije trpeo ničiji uticaj na izbor ljudi za pojedine funkcije, nego je čak na svako zalaganje za određene ličnosti gledao sa podozrenjem i nepoverenjem. Ako bi kojim slučajem nekoga i poslušao, onda bi mu stalno prebacivao kako je to kadrovski promašaj, dok nije na kraju ipak sve promenio onako kako on hoće. Mnogi su ljudi doživljavali vrlo velike neugodnosti, ni krivi ni dužni.

Osnovni kriterijum Miloševićeve kadrovske politike bio je da li u nekoga ima poverenje. Tako je on to definisao. A u stvari, sve se svodilo najčešće na poslušnost, često na ulizištvo i dodvoravanje. Ako bi neko ispoljavao svoje stanovište koje je suprotno njegovom, to bi i nekako mogao da podnese, pod uslovom da nije mnogo učestalo, ali ako bi insistirao na suprotnim stavovima, morao bi odmah biti potisnut na stranu i elegantno ili čak grubo odstranjen iz politike. Neki su stradali iako ovakvih razloga nije bilo, što bi se jedino moglo objasniti porodičnim razlozima i uticajima, a to je još manje razumljivo i još manje prihvatljivo.

Dogovarali smo se, mada je uvek pokazivao sve ambicije apsolutnog kadrovske šefa. Pokušavao je da se dogovaramo o izboru kadrova tamo gde on nema „svoj“ izbor, a da na svaki način izaberemo onoga koga je on naumio. Eventualni sporovi i sukobljavanja bili su veoma neprijatni, a neprijatno su se odražavali i na ljude koji su bili u pitanju.

Radi ilustracije, opisaću izbor Slobodanke Gruđen za predsednika grada Beograda i njeno smenjivanje.

Slobodanka Gruđen je ugledni beogradski lekar, načelnik odeljenja u Zemunskoj bolnici i predsednik Crvenog krsta

01141600

Srbije. Kao član Gradskog komiteta Savezna komunista Srbije, u vreme Osme sednice CK SKS bila je jedna od najaktivnijih i najodanijih našoj orijentaciji, koja se sukobila i uspela da raščisti sa dotadašnjom politikom prema Kosovu i Metohiji. Kada je smenjen Dragiša Pavlović, izabrana je za predsednika Gradskog komiteta u Beogradu i obavila je izuzetno težak i delikatan posao diferencijacije rukovodstva u Beogradu. Slobodanku dotle nisam lično poznavao, a pošto sam od Predsedništva Partije bio zadužen da rukovođim raščišćavanjem kadrovske situacije u Beogradu posle odluke CK SKS da se smeni Dragiša Pavlović, prvi put sam je tamo i upoznao. Njena izlaganja su mi izgledala konstruktivna i razložna. Slobodan mi je rekao da, ako budu nju predložili za predsednika Gradskog komiteta, da to prihvatim. Očigledno je da je on više poznavao, a i nije pogrešio. Ona se pokazala vrlo sposobnom i vrlo radnom. U najtežim političkim okolnostima vodila je sednice znalački, tolerantno i demokratski, tako da je zadobila opšte simpatije ne samo Gradskog komiteta, nego i javnosti. Jer, mnoge sednice su se tada prenosile javno preko televizije, a često je istupala i pred javnošću.

Ugled Slobodanke Gruđen zasnovan je na njenim ličnim sposobnostima i na velikom šarmu, koji je posedovala, a koji je istovremeno bio snažna preporuka za još više funkcije. Ona lično nije žudela za najvišim položajima, ali je izražavala raspoloženje da se kandiduje za predsednika grada Beograda. Takvo raspoloženje je vladalo i u Gradskom komitetu, na čijem je čelu bila. Mi u rukovodstvu SPS, takođe smo bili skloni takvom kadrovskom rešenju.

Medutim, nešto se u međuvremenu promenilo kod Slobodana Miloševića. Ne mogu da tvrdim šta je u pitanju, bar tada nisam mogao ni da naslućujem, tek na jednom potpuno neformalnom časkanju u vili u Botičevoj ulici na Dedinju, gde smo na terasi posle nekog sastanka sedeli Milošević, Momir Bulatović, Milo Đukanović, Radoman Božović i ja, Milošević

„obavesti“ prisutne da ćemo sada za predsednika grada Beograda izabrati Zlatana Peručića. Onako, olako, kao da smo se o svemu već dogovorili.

Zlatan Peručić je, inače, tada bio predsednik Izvršnog saveta Beograda i već zbog toga smo trpeli ogromne kritike. Građani su bili masovno nezadovoljni njegovim radom. Meni, kao predsedniku SPS, dolazile su brojne pritužbe građana usled neefikasnosti i birokratskog ponašanja. U svakom slučaju, on je za Beograđane bio neprihvatljiv, a u konkurenciji sa Slobodankom Gruden nije imao nikakve šanse.

Međutim, Slobodan iz meni nepoznatih razloga ima izuzetne naklonosti prema Peručiću. Više puta sam ga upozoravao na pritužbe građana koje sam napred pomenuo, ali on na to nije obraćao pažnju. Smatra da su nezasnovane. Jednom sam mu čak skrenuo pažnju da rizikuje što štiti ljude na koje javnost i građani upozoravaju s nepoverenjem. On, dakle, zna šta ja mislim o Zlatanu Peručiću i zna da sam predsednik SPS, koja odlučuje o kandidaturi, ali svesno ide u rizik da dođe u sukob sa mnom. Način na koji je to saopštio i mesto, pred ljudima iz druge republike, verovatno ga je uveravao da ću prećutati, da neću da reagujem, a da će on onda smatrati da sam se saglasio. Ali, tako nije bilo.

Na Slobodanovu „informaciju“ da ćemo Zlatana Peručića izabrati za predsednika grada Beograda, kategorički sam odgovorio da „to uopšte ne dolazi u obzir“. Zna Slobodan vrlo dobro zašto ja tako mislim, ali je mislio da ću u ovoj neprikladnoj prilici da prećutim. Međutim, pošto nisam prećutao, nastala je vrlo neprijatna situacija, u kojoj je on pokušavao da opravda svoje zalaganje dobrim radom Zlatana Peručića, a ja da to osporavam. Ostali su ćutali. Rezultat svega je bio da smo obelodanili neslaganje, ali i da je Slobodan to veoma teško podneo. Nije, doduše, pokazivao pred ostalima znake neraspoloženja i netolerancije, ali je prešao na druge teme i nešto kasnije me pozvao u salon da mi „nešto kaže“. Bio je

crven kao rak i ljut kao ris. Ipak mi je sasvim mirno rekao da nije lepo da mu pred drugim ljudima tako odbrusim i da „to uopšte ne dolazi u obzir“. Treba da vodim računa o njegovom ugledu. Drugo je kad smo nas dvojica sami.

Kažem mu da je sam kriv. Zašto govori ono što se nismo dogovorili.

Čitav slučaj je imao dalji dramatičan tok.

Sazvao sam uže rukovodstvo Partije: Mihaila Markovića, Bogdana Trifunovića i Radmilu Anđelković, potpredsednike, kao i Peru Škundrića, generalnog sekretara Partije. Obavestio sam ih o nameri Slobodana Miloševića da za predsednika grada Beograda kandiduje Zlatana Peručića, kao i o raspravi koju smo imali u vili u Botičevoj. Želeo sam da formiramo zajedničko stanovište o tom osetljivom pitanju.

Svi su bili zgranuti Slobodanovim predlogom. Nisu hteli ni da čuju za Zlatana Peručića. Smatrali su to ogromnom kadrovskom greškom koja se ne sme dozvoliti. U slučaju da se to Beogradu nametne, naša Partija bi izgubila ugled. Mihailo Marković je rekao da on neće poštovati ničiji autoritet, da ako se na tome bude insistiralo, istupiće javno protiv takvog predloga. Složili smo se da se zajednički energično suprotstavimo i da insistiramo na demokratskom postupku, u kome, sigurni smo, Peručić nema nikakve šanse.

O tom našem stavu obavestio sam Slobodana Miloševića. Nije mu pravo. Smatra da grešimo i da će Peručić biti odlučan predsednik Beograda. Očigledno ne odustaje.

Gradski odbor SPS nagovestio je kandidaturu Slobodanke Gruden. Ugled koji ona uživa je vrlo veliki i teško bi iko mogao u okviru demokratske procedure da je potisne. Kažem Slobodanu da o tome mora da vodi računa. Ne možemo na silu da namećemo Beogradu predsednika grada.

Slobodan kaže da će on razgovarati sa Slobodankom i da to prepustim njemu. Ubeđuje me da on više voli Slobodanku

od mene i da treba da budem siguran da njegovo oponiranje njenom izboru za predsednika Beograda nije protiv nje, nego u njenom interesu!? Mada nisam mogao da razumem kako on to nju „više voli“ od mene, jer, mi se valjda cenimo i uvažavamo, ali sam izraz nije bitan, nego nije jasno kako on zna koliko je ja cenim i kako može takvo poređenje da uzima kao argument. U svakom slučaju, ostalo je da on razgovara sa Slobodankom. Ali, i ako ona odustane, mi se nećemo saglasiti da Peručić bude predsednik Beograda. O tome valjda treba da misli. Nije problem Slobodanka, nego Peručić.

Posle razgovora sa Slobodanom koji je imala na njegov poziv odmah potom, Slobodanka Gruden je tražila razgovor sa mnom. Razgovarali smo u mojoj kancelariji u SPS na Novom Beogradu. Kaže da ju je Slobodan dugo ubeđivao da odustane od kandidature za predsednika Beograda. Nije joj rekao da ona to ne zaslužuje niti da nije sposobna da to radi, nego da je to za ženu isuviše težak posao i da će je fizički previše iscrpljivati. Rekao joj je, navodno, da je sada lepa žena, a da bi kroz četiri godine, kao predsednik Beograda postala prava baba od tolikih napora koji je očekuju, ako bi se prihvatila te funkcije.

Slobodanka mu je odgovorila da se ne boji posla, da bi volela da radi taj posao i da smatra da se od posla koji se radi s ljubavlju ne može ostariti više nego što je prirodno. Ipak, Slobodan je insistirao da odustane od kandidature, pa je došla da čuje moje mišljenje.

Rekao sam joj da je stav SPS da mi poštujemo demokratsku proceduru. Da, ako Gradski odbor SPS nju predloži za kandidata za predsednika Beograda, mi ćemo to i podržati, bez obzira na pritiske sa strane. Naravno, treba da bude i više kandidata, ali smo energično protiv da se bilo koji kandidat nametne mimo volje većine članova Gradskog odbora, odnosno odbornika, koji konačno biraju predsednika. Mi znamo koliki je ugled Slobodanke Gruden i verujemo u njen izborni uspeh. Dakle, naša je podrška čvrsta i bez ikakvog kolebanja. Ona kao

predsednik Gradskog odbora SPS to može da prenese gradskom rukovodstvu.

Slobodanka je ostala pri tome da će se kandidovati, nezavisno od stava Slobodana Miloševića.

Pošto je video da ne može svoj predlog da sprovede na grub i nametljiv način, Slobodan je prilagodio taktiku. Počeo je da insistira da se i Zlatan Peručić stavi na listu kandidata ravnopravno, pa ćemo do izbora da vidimo, nadajući se da će na neki način da sprovede svoju zamisao.

Gradski odbor se tome suprotstavljao, insistirajući na demokratskom postupku, jer se kandidati biraju tajnim glasanjem. Kako bilo da bilo, uglavnom je broj kandidata toliko povećan, da je crta podvučena ispod Zlatana Peručića, s ciljem da i on „stane“ u listu, i to sa upadljivo malim brojem glasova, ali na izbornoj sednici odborničke grupe SPS nije izabran. Dobio je minimalni broj glasova, najmanje od svih kandidata, dok je Slobodanka Gruden trijumfovala, kao i na sednici Skupštine grada, gde je izabrana za predsednika. Od tog trenutka su započele njene Tantalove muke.

Radila je svoj posao pošteno i uporno, ali ni za šta nije imala podršku. Sve je bilo izloženo sumnji i kritici. Ako podbaci bilo koja javna služba Grada, kriva je ona. Ako sve dobro funkcioniše, tome ona nije doprinela. Kako su sredstva javnog informisanja bila pod potpunom kontrolom i uticajem Slobodana Miloševića, a pošto je Slobodanka izabrana protivno njegovoj volji, počeo je da radi oprobani mehanizam izolacije i diskreditovanja. Tu se jasno pokazalo koliko je Slobodan moćniji od nas u rukovodstvu SPS, koji smo mu blagonaklono i sa poverenjem prepustili uticaj u sredstvima informisanja. Naše uporno zalaganje za pojedine ljude bilo je jalovo i kontraproduktivno, kada već nismo imali uticaj na sve poluge vlasti. A to nije bilo moguće ako se držalo do mira u kući i do saradnje s njim.

Elem, izdržala je Slobodanka nešto više od godinu dana, dok je jednom prilikom nije žestoko javno napala Miloševićeva

supruga, kako ona putuje po svetu dok su zemlja i Beograd u teškoćama. Ona, Slobodanka, dakle, ne brine o svojim građanima i njihovim mukama, nego, maltene, troši po svetu njihov novac. Odvratno. Slobodanka je u vremenu najveće političke izolacije zemlje putovala na međunarodne sednice glavnih gradova, što nije bilo pod embargom međunarodne zajednice i, naravno, veoma dragoceno širila istinu o nama i nepravdi koja se nanosi našoj zemlji i našem narodu. Možda u to vreme nismo imali povoljniji kanal za političko delovanje u inostranstvu, nego što je to bila mogućnost delovanja na skupovima predsednika gradova, a posebno predsednika glavnih gradova. Međutim, to je ne samo omalovaženo, nego je i žrtvovano. Ceo svet je mogao da vidi da Jugoslavija ne podržava predsednika Beograda, pa je, prirodno, mogao i da zaključi da to što on tamo po svetu priča o nama ne vredi mnogo. Mi sami to ignorišemo i čak kritikujemo!

Kad je Slobodanka videla „koliko je sati“, presavila je tabak i odgovorila predsednikovoj supruzi još žešće nego što je bila napadnuta. Ako su za stanje u zemlji krivi njeni visoki funkcioneri a ne rat u okruženju i sankcije, koje su valjda drugi, a ne mi izazvali, onda bi gospođa supruga mogla prvo da uputi kritike svome mužu. Valjda je i on za ponešto odgovoran u ovoj zemlji.

Pošto su skoro sva sredstva informisanja bila pod kontrolom Miloševića i njegove supruge, odbila su da objave odgovor predsednice Beograda, iako su na to po zakonu o štampi bila obavezna. U ovoj zemlji je nalog bračnog para Milošević-Marković bio za sredstva informisanja daleko jači od zakona. Ipak, izjavu Slobodanke Gruden objavila je tada žestoko opoziciona „Borba“.

Bilo je jasno da je bezobzirno i bespoštedno rušenje predsednice Beograda Slobodanke Gruden započelo i da je kraj blizu.

Započela je u sredstvima informisanja hajka da je Slobodanka Gruden podmićena za dodelu lokacija Dafini Milanović,

vlasnici Dafiment banke, što nikada i ničim nije dokazano. Samo da je se obruka i da se stvori fama o opravdanosti progona i smene. Mašinerija za kompromitovanje radila je sve dotle dok Slobodanki nije dojadilo i dok nije podnela ostavku. Hajka je splasnula jer ničega stvarnog nije ni bilo, bilo je samo potrebno da se udovolji zahtevu bračnog para da se Slobodanka makne sa javne scene.

Kad sam posle mesec-dva na prijemu u ruskoj ambasadi, u sali prepunoj gostiju, video Slobodanku Gruden, prišao sam joj, rukovao se i pred svima je izljubio. Neka se zna da joj dajem podršku i da se ne slažem sa monstruoznim ponašanjem prema ljudima koji pošteno rade svoj posao i izvršavaju svoje obaveze, prema ljudima koji nisu ničije sluge, nego rade iz ubeđenja, za interese svoje zemlje i svoga naroda. Takva je bila i Slobodanka Gruden.

Pokazalo se, na žalost, dalekosežno tačno ono što je Slobodan Milošević tvrdio, da je za Slobodanku Gruden bilo mnogo bolje da se nije ni kandidovala za predsednika grada Beograda. Ali sve ovo samo pokazuje koliko je Milošević bio „dalekosežan“ u svojoj sujeti i osvetoljubivosti za neposlušnost. Bilo je veoma teško raditi s njim svakome ko je imao svoj stav i svoje dostojanstvo.

Vredi da se zabeleži izbor i smena Dragutina Zelenovića, predsednika Vlade Srbije.

Dragutin Zelenović, profesor univerziteta i dopisni član SANU, izabran je za člana Predsedništva SFRJ u poslednjem sastavu, 1989. godine, iz Autonomne pokrajine Vojvodine. Kada su obavljani prvi višestranački izbori 1991. godine, za Srbiju je bilo važno da na najviše funkcije postavimo obrazovane i ugledne ljude, kako bi se nametnuo javnosti autoritet vlasti, koji je bio poljuljan osporavanjem legalnosti izbora, usled apstinencije nekih opozicionih partija. Pošto sam kategorički odbio Miloševićev predlog da za predsednika Vlade Srbije biramo Miodraga Zečevića, predložio sam mu da tu funkciju

ponudimo Dragutinu Zelenoviću, što je njemu izgledalo prihvatljivo, s obzirom na Zelenovićev renome. Posle zajedničkih razgovora sa ovim uglednim čovekom, sa kojim sam vrlo dobro saradivao i na koga sam svakako i bar malo uticao da se prihvati funkcije predsednika Vlade Srbije, on je pristao da podnese ostavku na daleko višu funkciju člana Predsedništva SFRJ i da se prihvati nove dužnosti.

U skoro haotičnoj političkoj i ekonomskoj situaciji radio je najviše i najbolje što je mogao. Posle nekoliko meseci, izvršio je i rekonstrukciju Vlade, u koju je uveo nekoliko vrlo sposobnih ljudi, pored ostalih i Budimira Košutića, profesora Pravnog fakulteta u Beogradu, koji je počeo da radi veoma intenzivno i da dobija sve veći ugled u javnosti. On, doduše, nije bio član naše Partije, ali je svom snagom radio u korist naše politike. Par puta je dao i neke političke izjave protiv JNA, na koje smo imali primedbe, ali to nije bio toliko jak razlog za smenu. Međutim, Slobodan je, ne pozivajući se baš na taj propust, zahtevao od Zelenovića da smeni Košutića, što je ovaj odbijao, tvrdeći da mu je Košutić najbolji član Vlade i da bi to bilo za čitav sastav Vlade neobjašnjiv postupak. Mnogi su smatrali da Miloševiću nije odgovarala pojava tako snažne ličnosti kao što je bio Košutić i da je želeo da ga ukloni.

Kako Milošević, kao i uvek, ni tada nije mogao da prihvati oponiranje kad je u pitanju kadrovska politika, zahtevao je od mene da smenim Zelenovića, „jer će nas taj upropastiti“!

Smatrao sam da, ako treba da ga smenimo, o tome treba s njim da razgovaramo zajedno, jer smo ga zajedno i ubeđivali da se primi funkcije, što je Slobodan na kraju i prihvatio.

Pozvali smo Zelenovića zajedno. Ja sam mu rekao da treba drugarski da razrešimo sve međusobne probleme. Pošto ne prihvata mišljenje predsednika Republike da treba da izvrši promene u Vladi, smatram da je normalno da ponudi ostavku,

01141608

sa čime se on odmah saglasio. Razgovor je bio jednostavan i bez trzavica.

Međutim, teškoće su nastale iza toga. Milošević je smatrao da ostavku treba da podnese odmah, a Zelenović je smatrao da to uopšte nije hitno, da se radi o načelnom dogovoru koji će se realizovati zgodnom prilikom. Sada je Milošević svakodnevno vršio pritisak na mene da realizujem taj dogovor, što je i meni i Zelenoviću padalo veoma neprijatno.

Ipak je Zelenović, kao jedan kulturni čovek, popustio i na prvoj narednoj sednici Republičkog parlamenta podneo ostavku, i to bez obrazloženja, što je sve iznenadilo, a time je automatski smenjena i cela Vlada.

Zelenović nikada kasnije, bar koliko ja znam, nije obelodanio šta se sve događalo i kakva je njegova ocena svih tih manipulacija s njim. Vratio se svom profesorskom pozivu.

BORBA MILOŠEVIĆA ZA APSOLUTNU PREVLAST

Milošević se samo jednom u životu prevario – da deo svoje apsolutne vlasti ustupi drugome. Usled ustavnih prepreka ustupio je meni položaj predsednika Socijalističke partije Srbije, što ga je ponekad dovodilo do očajanja. Njegova apsolutistička priroda to nije mogla da podnese, pa je činio sve kako bi povratio apsolutnu moć. Suočio se sa činjenicom da svoje zamisli ne može da sprovede bez podrške SPS i njenih poslanika; ne može da me smeni; ne može javno da se konfrontira na spornim pitanjima, jer niko neće da ga podrži. Dok sam ja smatrao da moram da činim onako kako mi savest nalaže, Milošević je smišljao kako da se nanovo dokopa ranijeg položaja, da bude i predsednik Socijalističke partije Srbije, pa da, pošto mu Ustav ne dozvoljava da vrši i tu funkciju, odredi nekoga koji će da ga zamenjuje i koji će da ga sluša. Nastavljajući sa mnom saradnju kao da se ništa posebno ne dešava, poveo je pravi rat da dođe do rešenja koje će mu odgovarati – da niko ne ometa sprovođenje njegovih zamisli.

Odlazak Miloševića sa pozicije predsednika SPS 10. januar 1991. (izvod iz dnevnika)

Razgovaram sa Slobodanom Miloševićem, u njegovom kabinetu.

Govori mi o rukovodstvu Socijalističke partije Srbije. Nezadovoljan je sa stanjem. On, kao predsednik Partije ne može da deluje, iako je izabran na Prvom kongresu SPS, pošto je u Ustavu Srbije prihvaćena odredba da predsednik Republike ne može da vrši ni jednu drugu javnu ni političku funkciju.

Opozicija ga je žestoko napadala dok nije odredio zamenu, ali ta zamena nije prava. Naime, nije odredio ko ga zamenjuje pojedinačno, nego da to čini ceo Izvršni odbor Partije, što nije dobro rešenje. To je samo odlaganje rešenja dok se ne nađe prava ličnost.

Govori mi o potpredsednicima SPS, Bogdanu Trifunoviću i Mihailu Markoviću. Kaže da u njih nema dovoljno poverenja da bi neko od njih preuzeo položaj predsednika Partije. Sada, navodno, među njima postoji gloženje ko će preuzeti tu funkciju, što samo šteti Partiji. Radmila Anđelković, treći potpredsednik SPS, nije u igri, a Petar Škundrić je, prema njemu, totalno nesposoban i treba ga zameniti i sa funkcije generalnog sekretara.

Smatra da jedino ja imam dovoljno ugleda da bih mogao da obavljam funkciju predsednika SPS i da bi to bilo opšte prihvaćeno i od rukovodstva i od članstva. On bi sam to vrlo rado radio, što mu ustavne odredbe ne dozvoljavaju, ali će mi pomagati potpuno i u svemu. Moli da se prihvatim funkcije predsednika Partije, jer je to jedino rešenje koje on vidi.

Njegov predlog sam kategorički odbio. Nalazim se na položaju predsednika Predsedništva SFRJ, koje takoreći danonoćno zaseda. Zemlja je u najtežoj krizi iz koje treba naći izlaz. To traži potpuno angažovanje. Obavljanje još jedne, isto tako važne i teške funkcije u isto vreme, od strane istog čoveka, objektivno nije moguće. Ja nisam navikao da radim površno, niti bih prihvatio da budem formalni predsednik Partije, a da je stvarno ne vodim. Niti bih pristao da odgovaram za eventualne političke promašaje u takvoj situaciji.

Slobodan uporan. „Nema drugog rešenja“. Kaže mi, da nikada nikoga ni za šta nije molio, a sada mene moli. Ako ja ne budem hteo da prihvatim njegov predlog, on ne vidi načina da dalje uspešno radi, onda će od svega da dignu ruke. Potpuno uvažava moje ogromne obaveze koje imam u Federaciji, ali ja

01141611

nemam ustavna ograničenja da budem i predsednik Partije kao što to ima on. Apeluje i insistira.

Samo ko nije radio sa Slobodanom, ne zna koliko je on uporan. U stanju je po hiljadu puta da se vraća na isto pitanje, da iznosi iste argumente, da izmišlja nove, dok čoveka ne dokrajči. Ja sam na to naučio. Nisam se upuštao u njegove ocene o Bogdanu i o Mihailu, koji su sposobni i odani ljudi. Da o tome raspravljam, našoj raspravi ne bi bilo kraja. Gledam kako da se ja izvučem.

Iznosim mu novi argument – da je nelogično da ja kao predsednik Predsedništva SFRJ budem predsednik jedne republičke partije, da bi to bilo politički loše prihvaćeno u drugim republikama, imajući u vidu moju ulogu medijatora među republikama u traženju političkog rešenja za krizu u zemlji.

Slobodan je jedva dočekao takav jedan „argument“ i odmah pokušao da razgovor privede kraju, da sve odložimo do 15. maja, kada mi ističe mandat predsednika Predsedništva, a da tada kao član Predsedništva takvu prepreku više neću imati. Da sačekamo na moj izbor za predsednika Partije do polovine maja.

Insistirao sam da o tome još razmišljamo i nanovo razgovaramo kasnije. Slobodan je insistirao da smo se, valjda, u osnovi dogovorili.

* * *

Moj izbor za predsednika Socijalističke partije Srbije realizovan je na sednici Glavnog odbora 20. maja 1991, koji prema Statutu ima pravo da između dva kongresa donosi odluke koje inače pripadaju kongresu, kao što je i izbor predsednika Partije. Milošević je lično obrazložio predlog i na tajnom glasanju svi glasački listići su bili „za“, što je i za mene bilo veliko iznenađenje s obzirom na veliki broj intelektualaca i slobod-

01141612

doumnih ljudi koje smo tada imali u Glavnom odboru. Na prvom kongresu koji je tome prethodio, ja sam kao kandidat za člana Glavnog odbora, na listi od stopedeset kandidata, dobio više glasova nego Milošević za predsednika, a bio je takoreći sam kandidat (formalno je bila kandidovana i Radmila Anđelković da nam ne bi zamerili nedemokratski). Jasno je bilo da sam imao dovoljnu podršku da autoritativno radim. Naravno, podrazumevalo se da ćemo saradivati, da se nećemo gložiti oko primata. Ja u pogledu primata nikada nisam imao ambicije ni u snovima, ali nisam ni sanjao da neko očekuje moje formalno prisustvo, a da on odlučuje.

*Pokušaj unutarpartijskog prevrata
19. februar 1992. (izvod iz dnevnika)*

Kada neko bude izučavao istoriju Socijalističke partije Srbije i uopšte partijsku praksu i pojave u ponašanju političkih vođa i političkih partija, bilo bi dobro i korisno da ne zanemari ono što se ovih dana dešava u našoj Partiji. Ima mnogo nelogičnosti u svemu što se događa, tako da, ako bi danas objavili sve, mogli bismo da izazovemo pravu zabunu u članstvu i kod građana. Običan čovek ne bi mogao da veruje da se to stvarno događa, a ako bi poverovao, morao bi da se pita da li je to u granicama normalne pameti, danas kada naša Partija bje istorijsku bitku za opstanak naroda i države.

Važno je da se zabeleži za buduće generacije, da bi se učili na primeru koji nije za primer.

Za razumevanje okolnosti u kojima se sve ovo događa moram da zabeležim da je naša Partija u poslednje vreme, pored svojih primarnih poslova vezanih za obustavu neprijateljstava i dovođenje plavih šlemova na prostore Srpske Krajine, kao i političke bitke za spas sopstvenog naroda od građanskog rata i gubitka države, dosta angažovana da predupredi ponavljanje

nemilih događaja od devetog marta prošle godine, kojima opozicija stalno preti. U tom smislu održana je prekjuče sednica Izvršnog odbora na kojoj je detaljno procenjena situacija, utvrđeni dalji zadaci i aktivnost na terenu. Preduzima se sve da se minimizira aktivnost opozicije na novom zakazanom mitingu devetog marta ove godine.

Zove me juče popodne kući telefonom Goran Trivan, član Izvršnog odbora. Za skoro godinu dana otkada sam predsednik SPS nikada mi se nije obratio ni u kancelariji, a kamoli na stan. Mora da je nešto izuzetno važno. Kaže da je imao razgovor sa jednom grupom članova Izvršnog odbora, njih desetak, i da su jednoglasno zaključili da traže prijem kod mene, žele da me informišu o nekim izuzetno važnim i hitnim pitanjima.

Pitam ga o čemu se radi i koja su pitanja, kao i ko je sve ubrojan u tih desetak ljudi. On insistira na sastanku pa će me o svemu upoznati. Veoma je hitno i nije za odlaganje, niti je za telefonsko objašnjavanje. Kaže da je o tome upoznat i drug Bogdan Trifunović, potpredsednik SPS.

Šta bi to moglo da bude tako hitno i dramatično? Kao član Predsedništva SFRJ potpuno sam u toku, valjda više nego Goran Trivan, ali ga ne odbijam. Molim ga da se javi malo kasnije pa ćemo se dogovoriti.

Zovem Bogdana Trifunovića. Pitam ga o čemu se radi. On kaže da zna da je održan neki sastanak jednog broja članova Izvršnog odbora, na koji je on bio pozvan, ali usled prezauzetosti nije prisustvovao. Njemu je rečeno da raspolažu sa nekim dramatičnim informacijama u vezi predstojećeg devetog marta i da žele da sa njima upoznaju članove Izvršnog odbora. Na pitanje zašto samo neke, Bogdan ne zna da odgovori, nije u toku.

Kakve su to dramatične informacije koje ima Goran Trivan a ja ih nemam i otkuda da ih dobijam preko njega? To je u najmanju ruku čudno, jer se on ne bavi bezbednosnom situacijom? I zašto sastanak desetak članova Izvršnog odbora na inici-

jativu Gorana Trivana, zašto on nije otišao kod generalnog sekretara Pere Škundrića da traži sastanak celog Izvršnog odbora, ako je već situacija tako dramatična? Tu nešto nije u redu.

Da pitam Slobodana Miloševića, da li on slučajno ne raspolaže sa nekim novim informacijama, koje možda ja još nisam dobio, u vezi 9. marta. Zovem ga telefonom kući. Kažem mu šta se dešava. On je očigledno upoznat sa njihovom namerom. Zna o tome mnogo više nego što ja mislim. Pokušavam da mu objasnim sve nelogičnosti toga što se događa, ali on nije mnogo uzbuđen, kaže da su to mladi dobronamerni ljudi, da treba da ih saslušam i da sa ozbiljnošću uzmem u obzir njihove dobronamerne sugestije! Očigledno je da Slobodan zna šta oni žele, možda ih je on i uputio?! Pokazalo se posle raspleta celog događaja da je moja sumnja bila zasnovana.

Zašto mi on ne kaže šta ima, zar su potrebni „mladi dobronamerni?“

Odlučio sam da ih ne primim. Neću sam da razgovaram sa tako velikom grupom. Ako je tako važno i hitno kako oni tvrde, neka sve to iznesu na sednici Izvršnog odbora.

Zovem Peru Škunderića i tražim da zakaže sednicu. Na toj sednici koja je trajala čitav dan, pokazalo se da se uopšte ne radi ni o kakvim novim dramatičnim informacijama u vezi sa pripremom opozicije za 9. mart, nego o zaveri protiv jednog dela rukovodstva Socijalističke partije Srbije. I to o zaveri koja je smišljena i organizovana ni malo naivno od samog Slobodana Miloševića! To niko živi ne bi poverovao, imajući u vidu svu našu saradnju i aktivnost na javnoj političkoj sceni.

Nikada ni u snu ne bih mogao da poverujem da može tako nešto da preduzme!

Evo kako se odvijala sednica Izvršnog odbora SPS.

Prvi je govorio Goran Trivan, u ime „grupe“ koja je tražila sastanak. U izlaganju koje je trajalo čitav sat bilo je mnogo konfuzne kritike Izvršnog odbora, čiji je on član, uglavnom

paušalne i nezasnovane. Nijednom rečju nije ni pomenuo „dramatične“ informacije sa kojima navodno raspolaže u vezi predstojećeg devetog marta, koje su bile razlog za sazivanje sednice, ali je svoje izlaganje zaključio konstatacijama da rukovodstvo slabo radi, da je generalni sekretar trom i nedovoljno aktivan, a da je predsednik (tj. ja) previše zauzet u Predsedništvu SFRJ, a Partija ne može bez predsednika koji će biti više u njoj; da usled toga treba formirati jednu grupu ljudi unutar Izvršnog odbora koja bi preuzela rukovođenje partijskim poslovima, sa potpunim ovlašćenjima, i na njih preneti svu odgovornost za rad Partije.

Dakle, prevrat, smena mimo legalnih organa, dobrovoljna predaja, na nestatutarni način, mimo odgovornosti koja nam je poverena. Jasno je da bi ta grupa bila sastavljena od onih ljudi na koje Slobodan Milošević može da utiče kako želi. Da on odlučuje, a da oni odgovaraju.

Naravno da Goran Trivan nije politička ličnost koja je kompetentna, niti koja je objektivno u stanju da ceni rad najviših funkcionera Partije. On je tek završio školu i kao omladinac izabran u rukovodstvo. Iza njega stoji drugi, a jasno je ko. Bar meni je jasno. Od kada sam izabran za predsednika SPS, Slobodan Milošević uporno insistira da smenim Peru Škundrića, kaže da ne može više da ga gleda i da ga sluša kako šuškeće kada govori i da ćemo zbog njega da izgubimo ugled na terenu. Uvek sam mu govorio da ću to rado uraditi ako nađemo boljega od Škundrića i da to neće naići ni na kakve teškoće, jer se i Pera Škundrić slaže da se povuče, ako mi to želimo. Slobodan mi je predložio Zorana Arandelovića, koji je po mom mišljenju neadekvatna zamena, pa to nisam prihvatio. Sada Slobodan pokušava da svoj čef sprovede po svaku cenu, pokušavajući da i mene ruinira. Gubi iz vida da me je uporno molio da se primim funkcije predsednika Partije. Tada mi je govorio: nikada nikoga ni za šta nisam molio. Tebe sada molim. Ako se ti ne primiš dužnosti predsednika Partije, Mihailo i Bogdan će je rasturiti.

svojom međusobnom borbom za prestiž! Kao što nisam tada video razloge za nepoverenje prema Bogdanu i Mihailu, ni kasnije prema Peri Škundriću, ne vidim razloge za nepoverenje prema meni. Jedino što se meni čini kao razlog, što odbijam da po svaku cenu sprovedem njegovu ničim zasnovanju volju da smenim Peru Škundrića i da dovedem Arandelovića, koji je po mojoj oceni nedovoljno sposoban da bude generalni sekretar. Pokazaće se da nije u pitanju sposobnost, nego poverenje i to njegovo poverenje. Moje poverenje je izgleda čak iritirajuće za njega.

Trivana su podržali Snežana Aleksić, Vladimir Štambuk, Zoran Arandelović i Radoš Smiljković. Valjda je to trebalo da bude projektovana radna grupa koja bi rukovođila partijskim radom umesto legalno izabranog rukovodstva. Jasno je zašto se Milošević nije opredelio da sa jednim takvim predlogom ide na sednicu Glavnog odbora, jer to niko živi ne bi ni razumeo ni prihvatio. To su bili i najslabiji članovi Izvršnog odbora.

Vladimir Štambuk je insistirao na različitim ocenama predsednika Republike i predsednika Partije: „Predsednik Republike uputio je ozbiljnu kritiku ovoj Partiji i Izvršnom odboru. Danas smo od predsednika Partije čuli veoma pohvalne reči o delovanju Partije“.

Smatra da je to ozbiljna situacija. Što se tiče samog Izvršnog odbora, smatra da se tu ne može govoriti o jedinstvu, „jer je poslednjih godinu dana u njemu došlo do ogromnih političkih kolebanja“.

Ta poslednja godina dana je otkad sam ja predsednik Partije.

Dalje, Štambuk kaže da je uvek mislio i da sada misli da Peru Škundrića treba rasteretiti, da je nepravedno što „smo ga gurnuli u takvu situaciju“.

Prema Štambuku je ispalo da je prvi i pravi zahtev grupe stavljanje na dnevni red, odnosno raspravljanje o kritici koju je Predsednik Republike uputio Partiji. To bi praktično značilo i po hitnom postupku smeniti Peru Škundrića, formirati neku

operativnu grupu koja će rukovoditi Partijom, a potom nastaviti kritiku i samokritiku dok se ne zadovolje svi zahtevi o kojima je reč.

U vezi sa kritikama predsednika Republike rekao sam:

„Meni predsednik Republike nikada nije izneo nikakve kritike na rad Partije, a svaki sam dan s njim. Takvo njegovo shvatanje našega rada nije mi bilo poznato. Moram čak da kažem da ja te njegove kritike nisam ni pročitao. Tek sam kasnije o tome obavesthen. Ja jednostavno ne čitam njegove govore, jer smo svaki dan zajedno. Jedno isto mislimo, bar ja tako verujem. Ako moram stalno da čitam druge, da znam šta pokušavaju da nam rade, ne moram da trošim dragoceno vreme da čitam njega, niti da slušam šta on izjavljuje. I on nema potrebe da sluša i čita šta ja izjavljujem. Valjda imamo poverenje jedan u drugoga.

Sada se stalno potencira to pitanje – kritikovana je Partija i sada to treba da se stavi na dnevni red. Nemam ništa protiv, ali molim vas, drug Milošević je pozivan na svaku sednicu Glavnog odbora. Da li je on mogao da dođe ili nije, to je njegova stvar. Međutim, on je član našeg rukovodstva i moć uvek da dođe ovde i da traži da se raspravi bilo šta. Nije potrebno da se preko novina postavlja pitanje rada naše Partije od strane predsednika Republike koji je naš član, niti je potrebno da se takvi zahtevi postavljaju preko neke posebno odabrane grupe. Valjda ja, koji sam svaki dan s njim i sve radimo zajedno, mogu takve kritike i sugestije da dobijem lično. Nije lepo, i nisam siguran da sve to potiče od njega! Ali bez obzira na to i ako je rekao što je rekao, nikako ne može da znači da mi imamo obavezu da sada sednemo i da međusobno izginemo od kritike i samokritike dok se međusobno ne pobijemo.“

U raspravi koja je vođena čitav dan, do kasno uveče, svi članovi Izvršnog odbora osudili su pokušaj puča u partiji, kao nedemokratski metod, ničim zasnovan i ničim objašnjiv, koji bi samo naneo štetu Partiji. Da bi se stekao utisak o stvarnom

raspoloženju članova Izvršnog odbora prema pokušaju puča, a to praktično znači i prema samom Miloševiću, jer je većina od njih jasno i otvoreno govorila da očigledno iza svega stoji upravo on, u daljem tekstu biće citirani samo delovi nekih izlaganja, koji to reprezentuju.

Akademik Miloš Macura je osudio sve ovo što se dešava u našoj Partiji sledećim rečima:

„Ako mi tu dobrovoljno radimo, ako ovaj posao nije nama parče hleba, nego unutrašnja obaveza prema klasi, partiji i narodu, onda ti odnosi ne mogu da budu takvi da te čekam iza ćoška pa da se čak obračunam s tobom. Mislim da to tako ne ide... Mora se preći na jedan drugačiji način političkog opštenja, na jedan drugačiji politički moral, čak i u ovoj samoj našoj grupi, sa mnogo više iskrenosti i poštenja...“

Izjasnio se protiv osnivanja bilo kakvog tela ili grupe koja bi ignorisala predsednika i generalnog sekretara.

Bogdan Trifunović se prvo izjasnio o predlogu da se formira neko novo radno telo unutar partijskog rukovodstva, sa velikim ovlašćenjima. Taj predlog „polazi od ocene da sadašnje rukovodstvo ima velike slabosti, da ne radi kako valja, pa je potrebno formirati jedno novo, paralelno rukovodstvo, odnosno punkt, koji bi radio na neki bolji način, i, kako je rečeno, da ne bi trebalo da traži saglasnosti. Imao bi velika ovlašćenja. On je protiv takvog predloga i ocenio ga je kao politički nepromišljen. „Htelo se to ili ne, ovim predlogom se otvara pitanje odnosa u Partiji, ima li jedinstva, ili ga nema, ali se otvara na jedan konfuzan i nepromišljen način“. Na kraju Bogdan Trifunović je rekao:

„To što neki drugovi i drugarice, kao danas Snežana (Aleksić) pričaju o toj odvažnosti, o toj kuraži, o toj uplašenosti, meni se to već smučilo. Ja to neću više jednostavno, da slušam, nego ću javno da odgovorim. Tih pouka, poziva na hrabrost i odlučnost, ja mislim da je dosta. To su prazne reči. Mi treba da vidimo šta ćemo da radimo i to je politička hrabrost da se

suočimo sa realnošću i da se borimo za svoj sopstveni program. Inače, te anonimne stvari – neki su u papučama, neki su uspavani, neki su uplašeni, kao što govori Snežana, neka nas poštede tih budilačkih funkcija, nisu potrebne, jer nikakvog efekta nemaju. Svi smo dovoljno iskusni da možemo da ocenimo šta se iza toga valja i šta se iza toga krije“.

Pitao se zašto je potrebno da razgovaramo preko posrednika, smatra da predsednik Republike treba da dođe i sam da iznese ono što želi.

Jagoš Zelenović, predsednik Partije na Kosovu i Metohiji, rekao je pored ostalog i sledeće:

„Za mene se postavlja pitanje koliko nama sada treba ova vrsta i ovakav način bavljenja sobom, i to upravo uoči ovoga što se krčka, izvinite na izrazu, uoči devetog marta. Ja nisam siguran da ćemo, ako nastavimo sa ovako rogovatno nametnuom analizom i pogotovo kritikama ovakve vrste, kakve su danas izrečene bez argumentacije, da ćemo kao Partija biti spremni za sve ono što nas očekuje ovih dana.

Ovde smo bili zaista otvoreni za sve inicijative i ideje i kritike, za sve zahteve. Niko nikada nije stavio tačku i rekao da više ne može da se govori ili predlaže... Čujem sada na jedan veoma direktni način i bez mnogo zadržke zahtev da se generalni sekretar zameni operativnom grupom, da ne govorim da bi verovatno uz to trebalo ići i dalje... Ja ne bih pominjao reč puč, ali kod nas na Kosmetu postoji izraz „privremene mere“ i „prinudna uprava“. Jedna ozbiljna partija kao što je naša ne bi smela da spadne na privremene mere niti na prinudnu upravu... Ako sada počnemo u vrhu naše Partije, pogotovo na ovaj način, da vršimo ubistvo iz zasede, mislim da to ne vodi dobrom...“

Dragić Jokić je ukazao na nedemokratski karakter sastanka koji su neki drugovi organizovali na nestatutaran način. Birali su članove Izvršnog odbora po ne znam kom kriterijumu. Ni svi na tom sastanku nisu znali o čemu se radilo, bili su izmanipulisani da se radi o devetom martu, a u stvari se radilo

01141620

o sasvim drugim namerama, a nisu svi ni saglasni sa onim što je predloženo. Takvo sazivanje sastanaka bez statutarne podloge moglo bi da unese haos u Partiju kada bi na terenu počelo tako da se radi. Nema pravo takav neformalni sastav ljudi da ocenjuje rad Izvršnog odbora, a pogotovo da donosi zaključke o radu partijskih organa. Ovakav način rada može da naruši jedinstvo rukovodstva. Zato insistira da se da kvalifikacija toga sastanka, kako bi se izbegle negativne posledice i nejedinstvo rukovodstva. Odbio je bilo kakvu pomisao o stvaranju nekih neformalnih grupa u rukovodstvu; rukovodstvo je odgovorno za rad Partije; pogotovo je oštro kritikovao pokušaj da se na ovakav način smenjuje generalni sekretar.

Radmila Andelković je prvo istakla krivicu najužeg rukovodstva Partije – predsednika, potpredsednika i generalnog sekretara – što nisu blagovremeno stavili na dnevni red neaktivnost pojedinih članova Izvršnog odbora, pa bi se videlo da oni koji sada kritikuju generalnog sekretara i rukovodstvo, najmanje izvršavaju partijske zadatke. Zatim je osudila način rada grupe i njene ocene da će opozicija ostvariti svoje ciljeve devetog marta ako mi ne smenimo generalnog sekretara. Ocenila je da bi to samo nanelo štetu Partiji.

Zatim je Radmila Andelković rekla da bi bilo dobro da se na sednici Izvršnog i Glavnog odbora stavi pitanje šta mi u Republici Srbiji hoćemo sa Socijalističkom partijom, ističući da je, sve do mog dolaska na čelo Partije postojala potpuna informativna blokada partijskog rada i aktivnosti, a isto tako i potpuna izolacija Partije od rada Vlade Srbije, na koju faktički i nije uticala. Aludirala je na odgovornost onih koji nisu dozvoljavali da Partija radi, a koji drže kontrolu nad sredstvima informisanja i nad Vladom, a sada kritikuju i traže smene. Svima je bilo jasno da misli na Slobodana Miloševića.

Postavila je pitanje po kom kriterijumu je biran sastav ljudi koji su učestvovali na tom neformalnom sastanku i ko je odredio

njihov sastav, kao i zašto oni nisu samo dan ranije na sednici Izvršnog odbora sve to izneli, nego im je bio potreban taj sastanak i nova inicijativa za ponovnu sednicu Izvršnog odbora. To stvara sumnju u dobre namere.

Bogosav Božić je rekao, pored ostalog, da ovo što se danas dešava ne može drugačije da protumači nego kao sektaštvo i udarac Partiji i zatražio da se drugovi koji su to učinili izvine Izvršnom odboru. Naglasio je da je po njegovom shvatanju deveti mart samo izgovor za glavnu stvar, tj. za pokušaj nedemokratskog smenjivanja rukovodstva.

Bili su već saterani u mišolovku. Ali, diskusija se nastavila u sličnom tonu osuđivanja pokušaja partijskog udara. Očigledno je bilo po dotadašnjoj raspravi da su za stvarne ciljeve grupe koja je tražila sastanak znali Goran Trivan, Snežana Aleksić, Vladimir Štambuk, Zoran Arandelović i Radoš Smiljković. Ostali su bili manipulisani učešćem na pomenutom sastanku, a ogromna većina članova Izvršnog odbora osudila je takve namere i postupke.

Mileta Gajić smatra da ovakvo pokretanje kadrovskih pitanja i u ovom momentu nanosi štetu Partiji. Obaveštava Izvršni odbor da se slične glasine pronose i po Beogradu u pogledu gradskog partijskog rukovodstva, kako i tamo treba ponekoga smenjivati.

Zaslužuje da se detaljnije zabeleži kako je čitavu ovu situaciju video Šćepan Ušćumlić. Evo izvoda iz njegovog izlaganja:

„Ja ću početi od toga da ovde niko nije toliko politički nepismen da ne vidi o čemu se zapravo radi. Ovde se radi, po mom mišljenju, o realizaciji onoga što sam ja na stepeništu čuo, da treba ponovo nešto zatalasati. Smenili smo Vladu, sada treba opet nekoga smenjivati. Samo mi nije jasno za koga mi to radimo. Da li radimo za našu stvar i za našu Partiju, ili radimo za ove što po nama zdušno pljučkaju i pljuju... Pravo da vam kažem, danas da kojim slučajem treba da idem na neku tribinu,

ne bih mogao da kažem ni reči, jer bih mogao posumnjati da sve što pričam – lažem: o našoj borbi za mir i pravedno rešenje krize, o našem Programu itd. Posle ovakvog sastanka u rukovodstvu naše Partije stičem utisak da ja u stvari nemam pojma kakvi smo mi...

Meni stvarno po neki put dođe da odem sam da me ne bi iznosili u javnost. Nervira me takav odnos, a do funkcije mi uopšte nije stalo... Objektivno govoreći, nismo se otarasili onoga što se naziva boljševizam..."

Potom je nastavio:

„Ja zameram predsedniku Republike što je izneo kvalifikacije u novinama o svojoj Partiji kao član Glavnog odbora i kao predsednik i kandidat ove Partije... što on to nama nije lepo rekao: Znate šta, i uspavali ste se, ima vas birokrata i ovakvih i onakvih. Mene ljudi sretnu i kažu: a što vas udesi predsednik, ala vas je otkaćio, i takve stvari. Izvinite, ja to doživijavam, kao čovek, kao neko poniženje. Ja imam pravo da očekujem da se to kaže u Partiji i u rukovodstvu... A istina je da smo mi od izbora predsednika Republike bili u stalnom vakuumu, koji nam se pripisuje kao uspavanost... kada nismo mogli da dolazimo do informacija... kada nam nije davana šansa. Zašto bih ja prihvatao i trpeo jednu takvu kritiku. To ne mogu da prihvatim, jer ona objektivno ne stoji... Promovisan je takav odnos da se mora o jednoj partijskoj konferenciji za štampu... sa najvišeg vrha odlučiti da li možemo da je organizujemo. To je istina. Prema tome, analiza našeg rada je mnogo složenija nego što izgleda na prvi pogled..."

Na kraju je Uščumlić rekao da smatra da mi ipak možemo kao rukovodstvo dobro da radimo ako ne primamo instrukcije sa strane, pa dolazimo ovde samo da ih realizujemo, i ako nismo opterećeni ličnim stvarima, ako želimo dobro Partiji i narodu.

Sednica je završena potpunim fijaskom zavereničke grupe, osudom pučističkih metoda u radu Partije. Zaključeno je da partija i njeno rukovodstvo nastavi svoj normalni rad prema

programu koji ima, da se za sednicu Glavnog odbora pripremi podrobna analiza dosadašnjeg rada Izvršnog odbora u celini i svakog člana pojedinačno, pa ko želi – treba tome konstruktivno da da svoj doprinos.

Nepromišljeni i suludi pokušaj Slobodana Miloševića da razara sopstvenu partiju, samo da bi se dočepao apsolutne moći po svaku cenu, propao je. Do sledeće prilike.

Vanredni kongres kao jedino rešenje

Kad je Milošević video da na njegove zahteve da se u Partiji povedu rasprave povodom kritika koje je uputio Partiji, niko ne reaguje, jer smo mi to ignorisali, smatrajući glupim i besmislenim, a pošto nije uspeo ni pokušaj da se unutar legalno izabranog rukovodstva formira neko novo rukovodstvo koje je njemu po volji, on je očigledno ocenio da mu nema drugog načina da se dočepa dominacije nad Partijom, nego da iznudi sazivanje prevremenog kongresa. Čekanje redovnog roka za održavanje kongresa bilo mu je predaleko.

Njegov cilj je bio praktičan – da Kongres nanovo izabere njega za predsednika Partije. Pošto on po Ustavu nema pravo da vrši tu funkciju dok je predsednik Republike, predložiće kongresu da ga zamenjuje neko ko će da ga sluša, u koga ima poverenje. Istovremeno, udaljiće iz rukovodstva jedan broj ljudi koji se s njim ne slažu i koji ga nisu podržali da i bez kongresa preuzme dominaciju nad Partijom. Sve bi to trebalo da izgleda najnormalnije i najdemokratskije, da niko ne primeti o čemu se radi. I zaista, čak i meni, koji sam bio na čelu Partije, stvari su postale jasne tek kad su se događale. Ni napamet mi nije padalo da bi Milošević bio u stanju da pravi takve, nepotrebne „poduhvate“.

Prvo je preduzeo mere da pridobije mene da sazovemo prevremeni kongres. Znao je da, ako bih se ja suprotstavio, ako

bih smatrao da je to nepotrebno, da bi naišao na iste teškoće na koje je nailazio u dotadašnjim neuspelim pokušajima da nametne svoju dominaciju. Rekao mi je da on predlaže da idemo na prevremeni kongres da bismo partijske izbore i partijsku kadrovsku politiku obavljali ubuduće istovremeno, četvorogodišnje, kada su izbori za narodne poslanike, da je to mnogo praktičnije, jer nam omogućava pregled ukupnog političkog angažmana, da ne radimo svake godine ispočetka kadrovski raspored „na parče“. Uopšte nisam o tome dovoljno ni razmišljao, učinilo mi se razložnim i, kao i uvek, ako nema posebnih razloga, nisam mu se suprotstavljao. Ali zato nisam popuštao ako razloga, i to ozbiljnih, ima. Očigledno da je Milošević lako prebrodio glavnu prepreku, sada mu je bilo ostalo da radi dalje što je naumio.

Sledeće, što je odmah učinio, jeste da mi „jasno“ stavi do znanja, da ću ja morati nanovo da budem biran za predsednika, jer on na to po Ustavu nema pravo. Da nikako ne razmišljam o odstupanju sa funkcije.

Smisao te njegove napomene bio je da slučajno ne prozrem njegovu nameru pre nego što obelodanimo sazivanje prevremenog kongresa, pa da od svega odustanem i sve osujetim. I uspeo je, ne samo zato što ja nisam posumnjao u iskrene namere, nego i što mom ostanku na čelu Partije nisam pridavao nikakav značaj. Da mi je rekao da treba da idemo na prevremeni kongres da bi njega nanovo izabrali za predsednika, ja bih to sigurno prihvatio.

Međutim, znao je Milošević raspoloženje u Partiji. Upoznat je sa negativnim stavovima ljudi prema njegovim nerazumnim potezima. On je uživao ogroman ugled u narodu i kod partijskog članstva, koje nije znalo njegove nekorektne i nerazumne poteze prema partijskom rukovodstvu, ali je kongres ipak mesto gde ti ljudi, koji su članovi najužeg rukovodstva, mogu sve da mu pokvare, da ometaju njegov povratak i na čelo Partije, što je i protivustavno dok je na položaju predsednika Republike Srbije. Bojao se verovatno i kako ću ja postupiti s obzirom da ga u

mnogim slučajevima nisam uvažavao, ne zato što neću, nego zato što njegovi zahtevi i predlozi nisu bili razložni.

Nije preduzimao ništa dok nije obelodanjeno sazivanje kongresa, a onda je krenuo u akciju „političke“ pripreme, ustvari političke hajke da se sve završi onako kako je zamislio.

Leskovački udar

23. juli 1992. (izvod iz dnevnika)

Dogodilo se nešto što razuman čovek prosto ne može da poveruje. Slobodan Milošević je održao govor u Leskovcu, što on inače vrlo retko čini, i izrekao stvari koje zdrav razum teško može da primi. Podvrgao je žestokoj kritici sopstvenu Socijalističku partiju i njeno rukovodstvo, kao da ne pripada toj Partiji i tom rukovodstvu. Kritikovao je, doduše, i opozicione partije, ali je svojoj Partiji prišio toliko epiteta, kao da se ograđuje od njenog delovanja. Započeo je hajku na ljude koji drugačije misle od njega, koji su se suprotstavili unutar-partijskom puču. Evo šta je rekao:

„Vladajuća, Socijalistička partija, koja je upravo zakazala svoj kongres i koja, upravo zato što je na vlasti i nosi veliku odgovornost, treba prvo da izvrši neke zaista krupne promene u svom političkom životu. Jer, u ovom trenutku u njoj ima mnogo i birokratske nadmenosti i političke inferiornosti. Pojedini članovi rukovodstva prema članstvu i prema javnosti pokazuju često uobraženost i nadmenost koji odbijaju ljude, a naročito ih odbijaju kad nemaju osnova za pridavanje značaja, koji sebi, inače, pridaju. Istovremeno, tamo gde treba da istupe sa svojim političkim programom, da ga zastupaju, afirmišu i brane, a pre svega u susretu sa opozicionim partijama, sa desnicom, značajan broj rukovodilaca SPS nije prisutan. U jednom delu prisutno je opredeljenje za političko ćutanje, za izbegavanje razgovora sa neistomišljenicima, za stidljivo i neubedljivo identifikovanje sa progresivnim idejama i levicom, prećutno ograđivanje od sopstvenog programa.

Istovremeno, posle uspeha, koji sigurno nisu rezultat aktivnosti ovakvih političkih „boraca i junaka“, oni se u javnosti najviše hvale, pripisuju sebi pobjede za koje nisu zaslužni i time opravdano odbijaju ljude i čine ih opravdano nezadovoljnim. Zato mislim da je dobro da Socijalistička partija Srbije održi svoj kongres, ali, svakako, ne da bi u vidu medijskog spektakla on poslužio kao pokriće za ono što nije dobro, već da bi na tom radnom, a ne svečanom sastanku, preispitali svoja opredeljenja i svoju praksu i uskladili svoju kadrovsku i personalnu politiku sa tim opredeljenjima“.

Sinoć je sve to ponovljeno preko radija i televizije više puta, a danas su objavila i sva sredstva informisanja.

Prirodno da me je to ne samo iznenadilo, nego i pogodilo, jer sam predsednik te Socijalističke partije. Duboko sam se zamislio, šta se to dogodilo i kako je to uopšte moglo da se dogodi. Dan pre njegovog odlaska u Leskovac bili smo zajedno čitavo popodne. Razgovarali smo o svim aktuelnim pitanjima. Ni u čemu nismo imali sporove. Ni jednom jedinom rečju mi nije ni pomenuo da ima kritičke primedbe na rad rukovodstva SPS u celini niti pojedinačno, niti mi je išta rekao da će izručiti ovako žestoku kritiku. Kritiku, naravno ne treba isključiti, ali ona treba da se ostvaruje prvo među nama samima u rukovodstvu, a ne da jedni druge pljujemo preko javnosti. To niti je korektno, niti može doneti koristi. Ne znam kako bi izgledalo da ja, kao predsednik vladajuće Partije održim javni govor i izručim tako žestoku kritiku na rad predsednika Republike, koji je član naše Partije i njenog rukovodstva, a da o tome rukovodstvo nije raspravljalo? Naravno da bi to bila obična glupost, koja bi samo išla na štetu naše Partije. I ovo što se dogodilo ne može da bude ništa drugo.

Ako se stvar svodi na to da treba da se izvrše neke kadrovske promene u partijskom rukovodstvu, za to nije potrebna nikakva politička buka, to se bar kod nas može lako sprovesti. On sam vrlo dobro zna da ja nisam želeo da se primim funkcije pred-

sednika Partije i da me je on molio i preklinjao. Veoma rado bih ustupio to mesto onome za koga zajednički ocenimo da će posao dobro obavljati. Ni za druge članove rukovodstva ne postoji problem njihovog otpora promenama, nego samo treba da nađemo dobre zamene. Nije valjda potrebno da pravimo cirkus od samih sebe da bismo izvršili kadrovske promene? Ne znam od koga se Slobodan plaši? I zašto mu je bilo potrebno da iza leđa celog partijskog rukovodstva priprema neki partijski udar?

Međutim, ako se već desila jedna neprijatnost, ja nisam nimalo kriv što je nemoguće da se izbegne druga. Napao je Socijalističku partiju kojoj sam ja na čelu i rukovodstvo te Partije, koje ne deli ocene koje je on izneo u javnost. Moram mu javno odgovoriti, na isti način kako je on postupio, bez konsultacija šireg rukovodstva. Znam da, ako bih povodom toga sazvaao Izvršni ili Glavni odbor, došlo bi do podele. Ljudi ne prihvataju takve paušalne i neodmerene optužbe, a i ne znaju da li se odnosi na ovoga ili na onoga, a istovremeno ne žele da se eksponiraju i sukobljavaju. Sve bi bilo po onoj narodnoj „pojeo vuk magarca“, da se ne svadamo, a on obavio svoj posao u javnosti. Zato sam odlučio da mu odmah odgovorim javno, preko Tanjuga i svih sredstava informisanja. Drugog izlaza nema, izuzev ako ne bih prihvatio da budem obična krpa. A zašto bih?

Čim sam došao u kancelariju, dao sam da se otkuca i preda Tanjugu sledeći tekst:

„Izjava za javnost Dr Borisava Jovića, predsednika SPS, povodom kritika Slobodana Miloševića, upućenih Socijalističkoj partiji Srbije u govoru održanom u Leskovcu, 22. jula 1992. g.

Kritike i ocene koje je drug Slobodan Milošević javno uputio rukovodstvu Socijalističke partije Srbije nisu dovoljno određene, ni na koga se ne odnose, ni na kojim se argumentima zasnivaju, a dobrim delom su i neodmerene.

01141628

Drug Slobodan Milošević je uvek redovno pozivan na sve sednice Glavnog i Izvršnog odbora SPS na kojima je mogao da uputi bilo koju primedbu ili kritiku rukovodstvu Partije, ali to nije činio.

Ovako izrečene javne ocene, bez prethodne demokratske rasprave u organima Partije, samo mogu naneti štetu Socijalističkoj partiji Srbije, a i drugu Miloševiću, u vreme kada nam je to najmanje potrebno.

Predsednik
Socijalističke partije Srbije

Beograd, 23. VII 1992. g.

Dr Borisav Jović

O tekstu sam konsultovao samo Peru Škundrića, generalnog sekretara SPS, koji mi je dao nekoliko redakcijskih sugestija, ali je takođe bio mišljenja da je izjava opravdana i neophodna.

Praksa je uvek bila, kada služba SPS zvanično pošalje Tanjugu bilo kakvo saopštenje, da se to prima i emituje. Ovoga puta su se, izgleda, u Tanjugu iznenadili i zamislili da li je sve ovo moguće, pa su tražili da poruku ja lično potpišem i da se stavi pečat Partije, što je i učinjeno.

30. jula 1992. g.

Za proteklih nedelju dana moje reagovanje na izjavu Slobodana Miloševića u Leskovcu izazvalo je pometnju u javnosti. Ni samo najuže rukovodstvo SPS nije znalo o čemu se stvarno radi, kao ni rukovodstva na terenu, a kamoli članstvo. Svi su se uplašili da je u pitanju rascep u najužem rukovodstvu, koji, naravno, jedva čekaju opozicione partije i brojni spoljni protivnici naše politike. Mi smo najčešće procenjivali, a to su znala naša niža rukovodstva i članstvo, da je jedini način da izgubimo na izborima – rascep u našem rukovodstvu i na taj način slabljenje Partije.

Tome smo se do sada uspešno odupirali. Da li je na pomolu događanje po želji naših političkih protivnika?

Nama naklonjena štampa je korektno prenela moju izjavu, bez posebnih komentara, ali je opoziciona štampa na sva usta i krupnim slovima najavila ono što već dugo vremena priželjkuje – rascep u našim redovima. Toga smo bili svesni, svakako, i ja i Slobodan Milošević. Što se mene tiče, ja sam odlučio da ne dajem nikakvo objašnjenje ni Izvršnom ni Glavnom odboru, nego da čekam objašnjenje Slobodana. Neka objasni koga je to i zašto kritikovao, pa da onda, ako treba, otvorimo debatu na Izvršnom ili Glavnom odboru. Čak i da njegova kritika bude ocenjena kao osnovana, ostaje nepobitno da je pogrešio što je javno kritikovao svoju Partiju, a da takve kritike nikada nije izneo na partijskim forumima. A moja izjava upravo na to stavlja primedbu.

Međutim, Milošević nije reagovao. Jednostavno je otišao posle Leskovca da se odmara na Crnom vrhu i nije mi se javio čitavih nedelju dana. Tako veliki vakuum povećavao je nedoumice u članstvu.

Danas me je Slobodan prvi put pozvao sa Crnog vrha. Ne pominje ni svoj govor ni moje reagovanje. Kao da se ništa nije desilo. Kaže da bi trebalo da upozorim Peru Škundrića i Šćepana Ušćumlića, naše članove rukovodstva koji su zaduženi za Univerzitet u Beogradu, na neka politička kretanja među studentima i profesorima i da treba tamo da se pojave i politički deluju.

Kažem mu da u vezi s tim već vodimo političku aktivnost, da ne brine. Pitam šta mu je trebalo da u Leskovcu tako žestoko napadne našu Partiju i naše rukovodstvo i na koga se to odnosi?

On mi kaže da se ta kritika ne odnosi na mene, da ja radim dobro i da imam njegovu punu podršku.

Kažem mu da je pogrešio i da to nije trebalo da govori.

On menci kaže da i ja nisam morao da mu odgovaram.

Upoznajem ga da je u članstvu nastala zabuna i da treba da se nekako izađe iz toga. On se slaže i kaže da se usled svega toga toliko nasekirao, da ga nedelju dana boli podgrudi. Dogo-

vorili smo se da obavestimo članove da nema nikakvih sukoba u rukovodstvu i da je ceo problem razrešen na relaciji drugarske rasprave između nas dvojice.

Dao sam nalog da se svim organizacijama na terenu i svim rukovodstvima pošalje jedno pismo u kome se kaže da je spor na relaciji Milošević-Jović razrešen i da rukovodstvo nastavlja da deluje jedinstveno kao što je bilo i do sada.

Načinio sam mu ustupak u interesu Partije. Bilo je logičnije da sazovem Glavni odbor i da tražim od njega objašnjenje šta u stvari time želi da postigne.

Taktika priprame kongresa

Prvi zadatak koji je Milošević sebi postavio, bio je da „pribavi“ sebi kandidaturu. Da se ne primeti da to on želi, nego da je takav zahtev partijske „baze“. Tradicionalni način političkog rada Miloševića oduvek je bio da u svakoj sredini, u svakom partijskom rukovodstvu ima svoje „dojavljivače“ koji rade za njega, kao kad država ima svoju službu državne bezbednosti.

U Izvršnom odboru to su bila lica koja su pokušala napred opisani unutarpartijski puč. Međutim, tada se dogodila velika greška Miloševića u proceni – oni su bili veoma sposobni da „dojavljuju“ šta se događa u partijskom rukovodstvu i kako ko misli, ali nisu imali ugleda ni snage da ostvare puč.

Takve svoje poverenike Milošević je sada počeo da koristi po partijskim organizacijama na terenu – da predlažu njega za predsednika Partije. To niti je bilo teško, niti je moralo da izaziva bilo kakve nedoumice, jer članstvu ni na pamet nije padalo zašto se i kako se to radi. Tek, uglavnom iz dana u dan se povećavao broj takvih predloga, koji su dobijali ogroman publicitet. I to nije bilo teško, jer je Milošević imao potpunu dominaciju nad sredstvima informisanja. Nigde niko nije govorio da treba menjati rukovodstvo jer nije radilo dobro. O tome

nije bilo ni reči, jednostavno treba izabrati Miloševića. Ako bi se započela rasprava o onome što je on govorio u Leskovcu, Milošević je znao da se sve ne bi ni lako ni dobro po njega završilo. Izbegavao je javnu raspravu samo da se dočepa kongresa. Da bude izabran i da izabere nekoga da ga zamenjuje, a ko će ga slušati.

Pitao sam Miloševića šta znače ovi svakodnevni predlozi da se on vrati na čelo Partije, da li iza toga stoji on. Odgovorio mi je nonšalantno da on s tim nema veze. Nisam mu verovao, ali mi nije ni smetalo. Jedino nisam mogao da shvatim zašto mu je potrebno da to radi iza mojih leđa, kad se ja njegovom izboru ne bih suprotstavljao.

Kako je vreme proticalo i Kongres se približavao, Milošević je počeo da razgovara sa mnom kao da se ništa nije ni dešavalo, kao da me nije ubeđivao da ja moram nanovo da budem na čelu Partije i da on to ne može zbog ustavnih ograničenja. Počeo je da me „konsultuje“, ustvari da mi saopštava da će za generalnog sekretara partije da predloži Milomira Minića, a njega će i da odredi da ga zamenjuje. Njegovo kandidovanje za predsednika postalo je, smatrao je on, prirodno i logično.

Kad je dogurao do sigurne kandidature, zabrinuo se šta se sve može dogoditi na Kongresu. Naročito ga je zabrinjavala beogradska organizacija gde je predsednik bio Aleksandar Bakočević, koga nije mnogo simpatisao, ali mu ni ovaj nije ostajao dužan. Odlučio se da smeni Bakočevića pre Kongresa, i ne samo njega, nego i mnoge druge koji bi mu mogli zasmetati. Miloševiću je beogradska organizacija po pravilu uvek služila kao oslonac za pokretanje kadrovskih inicijativa, ali se taj oslonac „otanjio“ dolaskom Bakočevića na čelo organizacije, koji nije bio naklonjen da sluša.

Kadrovske čistke Milošević nikada nije, posle Osme sednice, obavljao na osnovu nekog obrazloženja, rasprave i glasanja, kako to zahteva Statut Partije. To je sprovodio tiho, ubeđujući onoga koji treba da ode da je za njega bolje da se

sam povuče, nego da mi dajemo obrazloženje, a ono će biti da je nesposoban, da se pokazao nesposoban za funkciju koju je obavljao. To je po pravilu uspevalo. Bakočeviću je predložio da se povuče zato što je na funkciji predsednika Republičke skupštine i da nema potrebe da zauzima dve funkcije. Kad bi Miloševiću odgovaralo, mogao bi da zauzima i više, ali mu ne odgovara. Bakočević se nije bunio, prihvatio je.

Nije, međutim, bio u pitanju samo Bakočević. Trebalo je iz rukovodstva eliminisati sve koji su na sednici Izvršnog odbora sprečili puč.

Milošević mi je predložio da za predsednika beogradske partijske organizacije izaberemo Nebojšu Čovića, predsednika Izvršnog odbora Grada Beograda. Čovića nisam lično poznavao, ali na osnovu poverenja u Miloševića, da on valjda zna šta radi, nisam imao ništa protiv. Čović je izabran, a nekoliko dana posle toga tražio je prijem kod mene. Zahtevao je da beogradska organizacija promeni spisak delegata za Drugi kongres. Naime, već je bio završen ciklus izbora delegata za Kongres i njihov spisak dostavljen Glavnom odboru. Obrazložio je to potrebom da novi ljudi koji su sada ušli u Gradski odbor budu na tom spisku. Složio sam se, računajući da je pravo svake organizacije da do kongresa odlučuje ko će je predstavljati. Međutim, to je bio kritičan momenat u Miloševićevoj zamisli. Da se uklone sa spiska delegata svi koji bi mogli da mu smetaju, a da se na spisak stave novi jurišnici koji će svojom aktivnošću na samom Kongresu onemogućiti da se nanovo izaberu oni koji mu nisu po volji!

Ti beogradski delegati su napravili na Kongresu čitav cirkus, insistirali su po svaku cenu da se ne kandiduju za funkcije dosadašnji partijski funkcioneri, kao što su bili Bogdan Trifunović, Aleksandar Bakočević, Petar Škundrić i dr., koji nisu bili po volji Miloševiću. On je znao da će biti izabrani ako budu kandidovani, pa je taktika bila da ih se prisili da sami odustanu od kandidature. Takva tortura se ne pamti. Na kraju su uspeli.

Na kandidatskim listama nije bilo Bogdana Trifunovića, ranije predsednika CK SKS, Petra Škundrića generalnog sekretara SPS, Aleksandra Bakočevića predsednika Gradskog odbora SPS i drugih uglednih funkcionera, za koje se Milošević postarao da budu potpuno izbrisani iz partijske i društvene aktivnosti.

Pitao sam za vreme kongresa Miloševića zašto beogradski delegati prave ovaj cirkus, da li im je to on naložio. On je kategorički negirao i rekao da s tim nema nikakve veze. Bilo ga je sramota da kaže da ih podržava. U pauzama je bio žestoko napadan od ljudi na koje su se bili okomili beogradski delagati, da je sve to on organizovao i da treba da ga je sramota, ali on je to odbijao. Međutim, ni jednom rečju nije sa govornice upozorio beogradske delegate da prestanu stom torturom nad ljudima koji imaju velike zasluge za Partiju.

Završilo se sve kako je Milošević želeo. Izabran je za predsednika kao jedini kandidat. Izabrao je Minića za generalnog sekretara. Mimo Statuta, koji određuje da predsednika zamenjuje potpredsednik, određeno je da ga zamenjuje generalni sekretar. Ja sam izabran za potpredsednika. Potpredsednik sam, ali ne zamenjujem predsednika. Moja se komunikacija s njim bitno smanjuje, a naravno paralelno s tim i uticaj na njega, tj. na politiku koja će ubuduće biti vođena.

Milošević je postigao da uspostavi dominaciju nad Partijom i da bude apsolutni gospodar svih odluka koje će biti donošene.

Pored bitke koju je svakodnevno morao da vodi za odbranu interesa države i naroda, bez ikakve potrebe je vodio i stalnu bitku za neprikosnovenu dominaciju. On, jednostavno, bez toga nije mogao, iako je time najviše sebe samoga onesposobljavao.

01141634

OSNIVANJE JUGOSLOVENSKE LEVICE (JUL) – UVOD U KATASTROFU

Da bi umirio moje kritike na destruktivno delovanje Jugoslovenske levice prema Socijalističkoj partiji Srbije, Milošević mi je rekao da je on lično osnovao JUL, da ništa ne brinem i da će sve ispasti dobro. Nije verovao da ću se zgranuti od takve informacije, verovao je da ću mu verovati da je sve što on čini unapred dobro. To mi je, doduše, rekao kad je već „davo odneo šalu“, kad je više bilo nemoguće da nađemo zajednički jezik po bilo čemu što se ticalo odnosa između te fantomske organizacije i naše partije, verujući da je to krunski argumenat koji će me smiriti. Naprotiv, to je izazvalo još više podozrenja i kritike.

Političke okolnosti

Početakom devedesetih godina, kada je Milošević odlučio da osnuje još jednu partiju pod svojim uticajem (JUL), njega su mučile mnoge muke kojima nije mogao lako da nađe razrešenje. I kao što se obično dešavalo, pribegao je brzopletom i nerazumnom rešenju koje ga je skupo koštalo.

To je bilo vreme jenjavanja snage njegove Socijalističke partije Srbije, koja više nije imala apsolutnu većinu u Parlamentu. Morao je da pravi nagodbe o koalicijama sa strankama drugačije političke orijentacije i, što je za njega bilo najteže, da gubi od apsolutističke moći, da pravi ustupke. To ga je veoma nerviralo. Zamislio je da sam sebi napravi koalicionog partnera kakav njemu odgovara i da ne mora da se nateže sa tamo nekim opozicionim partijama koje ga maltretiraju i nerviraju. Kao da partija nema veze sa realnim odnosom snaga u biračkom telu, kao da je jednostavno moguće biračko telo prerasporediti prema

želji svemoćnog Miloševića, samo zato što se on setio kako sebi da stvori lojalnog koalicionog partnera. Ko zdravo politički razmišlja, takva operacija, stvaranja još jedne partije leve orijentacije pod patronatom iste ličnosti, mogla je samo da računa na podelu već postojećih birača, a ne i na njihovo uvećavanje, uz sve rizike konfrontacija koje su u svetu i između partija leve orijentacije česta praksa, iz razumljivih, konkurentskih razloga. Miloševićeva iskrivljena svest o njegovoj svemoći takva upozorenja nije uvažavala. On je bio ubeđen da će na taj način izigrati sve druge stranke, da će osigurati formalnu demokratiju, gde će na izborima preko SPS i JUL-a ostvarivati većinu kojom će pokrivati svoju apsolutnu vlast. Formalno, to je koalicija demokratske levice, gde od koalicije i od demokratije nema ni traga.

Upinjao sam se da Miloševića ubedim da mi ne možemo povećati broj birača koji će nas podržavati time što ćemo osnivati nove partije leve orijentacije, da je to objektivno data cifra koja proizilazi iz stava i uverenja svakog birača pojedinačno i da treba svojim ponašanjem i rezultatima da utičemo na promenu stanja u biračkom telu, a ne mehaničkim manipulacijama. Bio je veoma odbojan. Nije hteo da čuje ni za kakve argumente. Navodio je da ima veoma veliki broj birača koji su levo orijentisani, ali ne glasaju Socijalističku partiju iz ovih ili onih razloga. Pokazalo se kasnije, ne samo da se to u praksi nije ostvarilo, nego da to Miloševiću, izgleda, i nije bilo jedino očekivanje, a možda nije bilo ni glavno.

Haos u Socijalističkoj partiji Srbije

Niko u Socijalističkoj partiji Srbije, čak ni najuže rukovodstvo, nije znao ništa o Miloševićevoj nameri, ni aktivnostima, da osnuje Jugoslovensku levicu. On, kao predsednik Socijalističke partije, na takvu aktivnost po Statutu nije imao pravo, jer je to direktno upereno protiv njegove partije – stvara konkurentsku partiju koja joj može ugroziti postojeće biračko telo. Ako bi kojim razlogom to bilo i korisno za Socijalističku

partiju, o tome bi se moralo mnogo razgovarati u njenom rukovodstvu pre nego što bi se takav potez povukao. Međutim, Milošević je sebe smatrao apsolutnim vlasnikom Socijalističke partije Srbije, radio je u njeno ime šta je on smatrao da treba i ne daj bože da se neko s tim ne bi slagao – udaljavao ga je iz rukovodstva. Računao je da će bespogovorna poslušnost rukovodstva i članstva i ovoga puta da mu dozvoli da radi šta je naumio, a eventualni otpor će dobro doći da se otkriju oni kojih treba da se otarasi, jer njegov način vladanja pretpostavlja apsolutnu poslušnost. A ta apsolutna poslušnost, uprkos kadrovskim promenama na Drugom kongresu, još uvek nije bila potpuno uspostavljena. U rukovodstvu Partije još uvek su ostali ljudi od integriteta koji imaju svoje mišljenje i svoje stavove i, što je za Miloševića bilo naročito neprihvatljivo, za te svoje stavove su se borili čak i ako su time dolazili u sukob s njim.

Kada sam otkrio da je osnivanjem JUL-a Milošević imao nameru da stvori organizaciju pomoću koje će se otarasiti neistomišljenika u sopstvenoj Socijalističkoj partiji, a to se dogodilo tek sredinom 1995. godine, kaos u Socijalističkoj partiji bio je već potpun.

Prilikom osnivanja JUL-a definisan je cilj da se Miloševiću pomogne da iz redova SPS odstrani ratne huškače, kriminalce i lopove. Ako je takvih tada bilo, njih smo mogli odstraniti bez teškoća i sami, JUL nam nije bio neophodan.

Očigledno je bilo da Miloševiću Drugi kongres nije bio dovoljan da se ratosilja neistomišljenika, da mu je bila potrebna egzibiciona gimnastika sa JUL-om, glupost nevidena u političkoj praksi, koja je razorila i Socijalističku partiju Srbije i koja je njega samoga politički upropastila i degradirala.

Milošević je za šefa JUL-a postavio sopstvenu suprugu. Koristeći apsolutni monopol i uticaj na sredstva informisanja, omogućio je i njoj i svima koji su joj se priključili, da svakodnevno i preko svake mere zauzme sve ekrane televizije i druga sredstva javnog informisanja. Glavna tema postala je tzv. slab

01141637

*Sufliranje u svim prilikama.
Milošević sa suprugom Mirjanom Marković.*

rad Socijalističke partije Srbije i potreba promena u njenom rukovodstvu. Na terenu, u unutrašnjosti, na osnivačkim skupštinama JUL-a uz takve žestoke kritike na Socijalističku partiju, morali su da sede i aplaudiraju predstavnici te, kritikovane vladajuće Partije. U Socijalističkoj partiji nastalo je raslojavanje na one koji to slede i na one koji se s tim ne slažu. Da „svaka zverka svoj trag pokaže“. To se i očekivalo. Ljudi su deljeni na one koji su za JUL i one koji su za rat! I to javno. Predsednik JUL-a Ljubiša Ristić je to i javno rekao u intervjuu na prvom programu Televizije Srbije. Nastala je panika među socijalistima na terenu. Tražili su da se objasni o čemu se radi i da ih se zaštiti. Od njih je traženo da JUL-u obezbede prostorije i kadrove, tj. članstvo i po desetak najsposobnijih ljudi iz SPS za njihovo rukovodstvo. Otpor je bio veliki, a haos potpun. Po Statutu Socijalističke partije Srbije, niko ko je član SPS ne može biti istovremeno i član neke druge partije. Sada ih se prisiljava ne samo da budu članovi neke druge partije, nego i da budu u rukovodstvu i da svesrdno napadaju sopstvenu partiju, a najmanje da aplaudiraju takvim napadima. Sve je to vodilo ka slabljenju snage i uticaja levice uopšte, a posebno Socijalističke partije Srbije, koja je do tada bila dominirajuća politička snaga.

Prerastanje JUL-a u interesnu grupu

Duboko verujem da Milošević nije imao nameru da osnivanjem JUL-a postigne samo dva napred navedena cilja – učvršćenje vlasti povećanjem biračkog tela i eliminisanje neistomišljenika iz Socijalističke partije Srbije, mada je samo ta dva cilja na ovaj ili onaj način definisao, odnosno priznao. Prema onome što se u praksi događalo, veoma je očigledno da je on imao nameru da pomoću te nove organizacije oko sebe okupi novu vlasničku elitu stvorenu u uslovima ratnog okruženja i sankcija prema našoj zemlji i da i njih upotrebi za svoje političke, a verovatno i materijalne ciljeve. Milošević,

kao politički praktičar pre svega, kome je održanje vlasti bilo iznad ideologije i programskih načela, bio je svestan da društvena privreda, na koju se oslanja, iz dana u dan slabi i da će jednog dana da iščezne sa tržišta. Bojao se da se paralelno s tim ne dogodi da njegova politička vlast ostane bez materijalne podloge za delovanje. Procenio je da je proces nastajanja novih bogataša i privatnih privrednih kompanija činjenica koja se ne sme zanemariti i da bi bilo veoma poželjno i korisno sa njima napraviti neki savez. Formula se sama nametala: on će njima olakšavati poslovanje, koristeći vlast kojom raspolaže, a oni će tu njegovu pomoć nagrađivati materijalnom potporom za vreme izbora i ne samo tada. Da bi se to ostvarilo, pristupilo se uvlačenju u JUL i njeno rukovodstvo ljudi takvoga tipa, koji su uskoro obeležili njen socijalni karakter, ne kao stranke levice, nego kao interesne grupe kojoj vlast koristi za uvećanje bogatstva, od čega se nije mogao odbraniti ni sam Milošević sa svojom porodicom. To ga je odvojilo od naroda, koji je usled smanjenja privredne aktivnosti sve više zapadao u materijalne teškoće. Osnovno načelo Socijalističke partije Srbije i svake druge levice, zalaganje za socijalnu pravdu, postalo je mrtvo slovo na papiru. Socijalne razlike u našem društvu postale su veće nego što su ikada bile, čime je i sam Milošević ogromno izgubio na poverenju građana.

Nije bilo u pitanju samo bogaćenje na osnovu korišćenja pogodnosti, po osnovu bliskosti s vlastima. Drskost JUL-a išla je toliko daleko da su njihovi članovi bili krajnje zaštićeni od sankcija za zloupotrebe, oni su prosto mogli sve, a njima se nije moglo ništa. Za njih kao da nije ni važio zakon, oni su imali „mamu i tatu“, kako su obično govorili za Miloševićevu suprugu i za njega, koji su ih štitili i pomagali. Takva nasilnička kasta retko je gde bila stvorena u istoriji, ali je zato bila trajnije neodrživa, morala je propasti kad tad. Problem je što je upropastila i Socijalističku partiju i mnogo više od toga, mnoge pojedince i samu državu.

Politički ugled JUL-a i njegova politička moć

Budući da se orijentisala na preotimanje pozicije Socijalističke partije Srbije, trudeći se da je u javnosti omalovaži i ponizi, ali i direktno se mešajući u njenu kadrovsku politiku, Jugoslovenska levica se i nije borila sa drugim političkim strankama, niti ih je deklarirala kao svoje političke protivnike. Samim tim ona se orijentisala na preotimanje pozicija kod birača koji su do tada glasali za Socijalističku partiju. Imajući u vidu da je ne samo od članova, nego i od simpatizera i birača SPS-a Jugoslovenska levica bila smatrana uljezom koji im zagorčava život, prirodno je bilo da ona nema realnu podršku u biračkom telu. Drugačije nije ni moglo da bude, s obzirom na to kako se radilo. Postojala je realna opasnost da ukupna podrška SPS i JUL-a od strane biračkog tela opadne, na šta sam uporno upozoravao Miloševića, ali je on to omalovažavao. Nije uvažavao ništa što se ne uklapa u njegovu zamisao.

Blagovremeno sam prozreo njegovu nameru da zaključi predizbornu koaliciju SPS-JUL, kako se ne bi primetilo da JUL nema podršku građana, pa da potom JUL-u da nesrazmerno veliki udeo u vlasti i da tako postigne dva cilja: da obezglavi SPS i da deo njegove političke snage pokloni JUL-u. Na pitanje da li mu je namera predizborna koalicija, odogovarao je uvek sa ne. Prvo ćemo ići na izbore svako za sebe, pa ćemo praviti koaliciju srazmerno dobijenim mandatima. Naravno, nije održao reč. To mu nije odgovaralo, jer je želco da preko poklonjene političke moći održava dominaciju i u JUL-u, kao što to čini u Socijalističkoj partiji.

Na parlamentarnim izborima 1996. godine sve se dogodilo kako sam i strahovao: SPS i JUL zajedno su dobili manje glasova i manje mandata nego sam SPS četiri godine ranije. JUL-u je dodeljeno (voljom Miloševića) 30% osvojenih mandata, uprkos znatno manjoj podršci biračkog tela. To se jasno videlo, jer je JUL na lokalnim izborima, koji su održani istog dana, i na kojima je istupao samostalno, dobio jedva par pro-

cenata, dakle nesrazmerno manje nego što im je Milošević poklonio. JUL je zadobila realnu političku snagu u parlamentima bez realne podrške građana.

Međutim, stvarni politički uticaj JUL-a bio je daleko veći nego što bi se moglo zaključiti iz njenog učešća u koaliciji. U JUL-u se odlučivalo o svemu značajnijem što se tiče cele koalicije. Socijalistička partija Srbije, iako najjača politička snaga u zemlji, dobila je tutora. Tako je demokratija pretvorena u lakrdiju, koja je iz partijske morala da se prenese i na državnu sferu. Zacarila je vladavina nelegalne vlasti, oni kojima je stvarno dato poverenje građana na izborima saterani su u mišju rupu. Za sve su se pitali Milošević i njegova supruga. Sve najuticajnije i važnije položaje dobijali su članovi JUL-a, ne samo u Vladi, nego i u diplomatiji, u privredi, u kulturi, u zdravstvu i sl., naročito gde se raspolaže velikim sredstvima.

Izgubili su na izborima 1996 zajedno sa Novom demokratijom, koja im je bila treći koalicioni partner, nisu imali dovoljnu većinu da formiraju Vladu. Bez stida su saopštili Novoj demokratiji da im nije potrebna i ušli u koaliciju sa najneprirodnijim partnerom, Srpskom radikalnom strankom, koja je u predizbornoj kampanji karakterisala Miloševića kao najvećeg kriminalca i govorila da je njen glavni cilj njegovo obaranje s vlasti.

Izgubili su i lokalne izbore u dvadeset i dva grada i opštine i pokušali da ponište izborne rezultate, što je izazvalo masovne proteste građana i dovelo do intervencije evropskih zemalja.

Ipak, uz nevidene pritiske i bezakonje, uz informativnu torturu kakva se ne pamti, opstali su na vlasti i nastavili da rade na isti način. Nikakve pouke nisu izvukli iz svojih grešaka, dok nisu politički potpuno propali.

Bezbroj puta sam govorio Miloševiću da pravi tragične greške i da će to upropastiti ne samo Socijalističku partiju,

01141642

nego i njega samoga, ali i sve nas. Ništa nije pomoglo. Kao da ga je ambis neodoljivo privlačio. Sunovrat je bio neizbežan.

Radi ilustracije, ovde objavljujem izvod iz dnevnika, koji sam tada vodio o svim bitnijim događajima, gde je zabeležen moj poslednji razgovor sa Slobodanom Miloševićem. Razgovor je obavljen 28. oktobra 1995. godine, dva dana pre njegovog odlaska na dejtonske pregovore o miru u Bosni i Hercegovini. Kao što je poznato, čim se vratio iz Dejtona, Milošević je smenio i mene i još nekoliko istaknutih funkcionera Socijalističke partije Srbije. Javnosti je tada bilo zagonetno zašto je to uradio. Sada, kad se pročita zabeleška o našem poslednjem razgovoru lako se može zaključiti da drugačije nije ni moglo da bude, izuzev ako bi se nekim čudom promenila autoritarna priroda Miloševićeve ličnosti. A to se svakako nije moglo očekivati.

01141643

POSLEDNJI RAZGOVOR SA
SLOBODANOM MILOŠEVIĆEM

28. X 1995. (izvod iz dnevnika)

Odlučio sam da sa Slobodanom obavim detaljni razgovor pre svega o pitanju odnosa prema JUL-u. Na sednici Izvršnog odbora o tome je raspravljano više puta. Postoji nepodeljeno neraspoloženje politikom predsednika Partije prema toj organizaciji. Ja ne znam da li Minić, kao generalni sekretar, o tome obaveštava Slobodana ili ne, ali imam utisak da, bez obzira na naše kritičke primedbe, stvari idu svojim tokom potpuno na štetu naše Partije, a ubeden sam i na štetu njenog predsednika. Nekoliko puta sam razgovarao sa Slobodanom o pojedinim pojavama u delovanju JUL-a na štetu naše Partije, ali sam ocenio da, pošto stvari postaju sve gore i gore, tome jednom treba stati na kraj.

Zovem ga i tražim razgovor.

On kaže da ima iz sata u sat neke strance sa kojima razgovara o mirovnom planu za Bosnu. Ako možemo da završimo na kratko, da dodem između dva sastanka sa strancima, a ako nam treba više vremena predlaže da dodem krajem radnog vremena, pa možemo ostati koliko je potrebno. Odlučili smo se za kraj radnog vremena, u 14,30 časova.

Bio je raspoložen, očigledno uspešan u prethodnim razgovorima. Pozvao je kelnera i naručio dva viskija. Zahvalio sam se i uzeo sam limunadu.

Boro, šta ima novo? – započeo je razgovor Slobodan.

Pre nego što sam prešao na stvar, rekao sam mu da ovaj razgovor ima veoma veliki značaj, da je za njega neophodno

dovoljno vremena, strpljenja i tolerancije i još jednom ga pitao da li je na to spreman, s obzirom na kraj radnog vremena i možda njegovu premorenost.

Hajde, pričaj, rekao mi je i pogledao me malo unezvereno. Jer, mi godinama saradujemo i imali smo nebrojeno susreta i razgovora u četiri oka, ali mu nikada nisam postavljao takva pitanja. Mislim da isto tako nikada nismo imali veće razlike u gledanjima na bilo koje pitanje politike SPS, nego što je to odnos prema JUL-u.

Kažem mu da se radi o odnosu naše Partije prema JUL-u. Želim da ga najozbiljnije upozorim na pogubnost politike nerazjašnjenih odnosa između naše partije i JUL-a. Nama je sa njegove strane, a bez ikakve rasprave u organima Partije nametnut stav „da ih podržavamo na javnoj sceni“, a oni ne štede snage da nas optužuju i napadaju svakodnevno i gde god stignu. Od navodne njegove namere da dobijemo koalicionog partnera na levici, tok stvari ide ka ugrožavanju pozicije naše Partije i potpunoj konfuziji o čemu se stvarno radi. Oni nas javno napadaju, a on (Slobodan) ne dozvoljava ni da se branimo, a kamoli da im uzvratimo.

Slobodan mi upada u reč i kaže da je Mihailo Marković prvi počeo da se javno raspravlja i da optužuje JUL.

Kažem mu da nije u pravu. Mihailo je samo polemisao sa Mirom Marković, zato što je ona napadala našu Partiju, pored ostalog da nije socijalistička nego nacionalistička, da je odgovorna za raspad prethodne Jugoslavije, čak da smo krivi za ratne zločine i još kojekakve druge grube optužbe, na koje je bilo ne samo opravdano, nego i neophodno odgovoriti, ako nam je stalo do istine i do časti i dostojanstva. Ne odgovoriti – značilo bi složiti se sa takvim ocenama, a meni nije jasno da li i on ima isto mišljenje kao Mira Marković i da li onda smatra i sebe odgovornim.

Rekao mi je kratko da nisam u pravu, da ja to pogrešno ocenjujem i ne razumem. Nema argumenata ili ih ne navodi, tek jednostavno takav stav i takvu kritiku ne prihvata.

Dobro. Prelazim konkretno na intervju Ljubiše Ristića, predsednika JUL-a, datog nedavno na RTS u najgledanije vreme, neposredno posle drugog dnevnika, oko 20 časova. Uzgred budi rečeno, takva prilika godinama nije ukazana ne samo meni kao potpredsedniku SPS, nego nikome iz naše Partije, izuzev neposredno pred izbore. A JUL nije vladajuća partija, čak nijedna od njenih partija-članica nije dobila nijedan mandat na poslednjim izborima. Sama ta činjenica za sebe dovoljno jasno govori, a još više ono što je Ljubiša Ristić rekao u tom intervjuu. A rekao je da je Socijalistička partija Srbije podeljena na dva dela, na one koji su za mir i na one koji su za rat i da su u JUL-u svi članovi SPS koji su za mir. Pošto ja nisam član JUL-a, onda znači da me on svrstava u one koji su za rat, a ja na to ne mogu javno da mu odgovorim, jer mi to Slobodan ne dopušta. I to se trubi svaki dan. Nema dana da neko od njihovih članova ili funkcionera ne pravi te podele u našoj Partiji, a Slobodan niti dozvoljava polemiku, niti nas uzima u zaštitu. Potsećam ga da sam ga odmah sutradan posle pomenutog intervjuja Ljubiše Ristića pozvao i upozorio na to što je rekao. Smatrao sam da bi mu trebalo javno odgovoriti, jer nije mala stvar da se tako nešto kaže na državnoj televiziji i to u najudarnije vreme. To unosi ogromnu zabunu kod članstva.

Kada sam mu to telefonirao, rekao je da nije slušao šta je govorio Ljubiša Ristić i da ne treba ništa javno govoriti nego da čitavu stvar prepustim njemu. Dobro. Prepustio sam mu, nisam javno polemisao, ali stvari idu istim tokom i još se pogoršavaju. Državna televizija je predata JUL-u, naša Partija tamo nema nikakav uticaj. Samo se veliča Jugoslovenska levica i Mira Marković, a od njega prave kult ličnosti, što postaje kontraproduktivno. Informativne emisije na državnoj televiziji su prazne. Da nije privatnih televizija i nezavisnih medija, narod ne bi znao šta se događa. Kažem mu da pita koga hoće, da li više gleda državnu ili privatne televizije, pa će videti. Ako mu neko kaže da više gleda državnu, neka zna da je ulizica i da ga laže. Vučeliću, direktoru Televizije, to sam više puta rekao, on

se slaže sa mnom, ali nije u stanju ništa da uradi, jer očigledno drugi komanduju. On lično, Slobodan, nikada se ne obraća građanima, što se postavlja kao pitanje skoro svuda na terenu. To sam mu i ranije govorio, ali on smatra da se sasvim dovoljno pojavljuje i obraća narodu. Izgleda da narod ne zna šta mu je dosta. Bilo kako da bilo, mi na toj televiziji ne možemo više da govorimo, tamo govore samo Ljubiša Ristić i Mira Marković.

Sloba mi upada u reč i kaže da će on da smeni Milorada Vučelića.

S obzirom na to šta se dešava na državnoj televiziji, on je praktično smenjen. JUL ga je davno okarakterisao kao „tvrdu“ liniju i najavio mu smenu. Sada se samo to što oni žele provodi u delo. Vidim koliko je sati, ali nema svrhe da o tome raspravljam. Kažem mu da o Vučeliću imam visoko mišljenje i da ga cenim, a on mi odgovara da se ne mešam u to jer ne poznajem činjenice. Uvek je tako postupao, pa i sada. Ne poznajem činjenice, a neće da mi ih iznese.

U redu, da mi nastavimo gde smo stali.

Iznosim mu šta je pre nekoliko dana rekao isti predsednik JUL-a Ljubiša Ristić, Vladimiru Kršljaninu u Beču, gde su bili zajedno na nekom međunarodnom skupu. Rekao mu je doslovno i precizno kako je definisan politički zadatak JUL-a. Taj famozni cilj glasi:

„Da pomogne Socijalističkoj partiji da iz svojih redova i iz svoje Vlade istera ratne huškače, kriminalce i lopove“.

Rekao je još da nije jasno da li će JUL, kada obavi ovu ulogu, nastaviti da postoji samostalno, ali je jasno da mu je sada to osnovni zadatak.

Pitam Slobodana ko je definisao takav cilj i zašto. Otvoreno mu kažem da verujem da Ljubiša Ristić nije to izmislio, da je rekao istinu i da lično verujem da se to ne može događati mimo njegove saglasnosti. Čak mogu da posumnjam i da je on sam postavio takav zadatak JUL-u. Molim ga da mi objasni da li on stvarno misli da se u redovina naše Partije, pogotovo u ruko-

vodstvu, nalaze ratni huškači, kriminalci i lopovi i da on nije u stanju unutrašnjim snagama u samoj Partiji da ih se oslobodi. Zar je moguće da mu je, pored toliko dugogodišnjih i iskrenih saradnika koji nisu ni za rat, niti su kriminalci i lopovi, neophodno da stvara partiju van sopstvene partije na koju će se oslanjati sa većim poverenjem nego na svoju sopstvenu? Uveravam ga da nema takve kadrovske promene koju nije moguće provesti u našoj Partiji, ako je to potrebno.

Zato to što se radi deluje monstruozno i nečuveno je u istoriji partijske prakse. Takve grube manipulacije sa čitavim generacijama odanih partijskih kadrova su nemoralne i krajnje nerazumne.

Slobodan kaže da je Ljubiša Ristić obična budala. Nije hteo ništa da komentariše. Pokušao je da sve to obezvredi na grub način, ali za mene to nije bilo ni malo ubedljivo ni zadovoljavajuće. Pre će biti da je bio krajnje iznenađen što je Ristić otkrio pravu ulogu i nameru JUL-a i nije imao reči kako da se iz toga iskobelja.

Pričam mu kakvo je stanje na terenu u partijskim organizacijama. Potpuna konfuzija je nastala posle prošle sednice Glavnog odbora na kojoj je Milomir Minić podneo izveštaj o dvogodišnjem radu Partije. Podsećam ga šta se tada dogodilo. Minić je u svom referatu pročitao rečenicu o kojoj nije nikada bilo nijedne jedine reči na Izvršnom odboru i koja je očigledno dopisana na nečiju intervenciju, da će SPS promovisati JUL na političkoj sceni Srbije. Nisam polemisao na sednici Glavnog odbora, nego sam odmah došao kod njega još za vreme sednice da ga pitam da li on smatra da je to u redu da mi promovišemo praktično konkurentsku partiju, koja je leva isto kao i mi i koja objektivno može računati i na iste članove i na iste birače, da ćemo jačajući JUL slabiti same sebe. Rekao sam mu tada da mi je nepoznato da je igde u svetu neka partija tako postupala svesno, izuzev ako usled nesporazuma i sukoba dođe do podela i stvaranja novih partija. Tada mi je tvrdio da treba da budem

01141648

siguran da neće dolaziti ni do kakvih nesporazuma i podela, da će JUL okupiti one leve snage koje nisu u našoj Partiji i da ćemo samo ojačati levi blok u celini, tako da na sledećim izborima dobijemo novog koalicionog partnera sa leveice.

Međutim, stvari se na terenu odvijaju upravo onako kako sam ja očekivao i još gore. Direkcija JUL-a zloupotrebljava pomenutu rečenicu iz Minićevog referata, nastupa agresivno prema opštinskim odborima SPS, zahtevajući da tu svoju „obavezu“ realizuju tako što će iz svojih redova i iz svoje sredine odrediti po desetak intelektualaca i uglednih ljudi koji će im osnivati JUL u opštini, a isto tako traže da im se obezbede prostorije za rad. Na prvim osnivačkim sednicama glavni sadržaj njihovih izlaganja je kritika naše vlasti i kritika naše Partije, zahtevanje kadrovskih promena u našoj Partiji, veličanje dostignuća prethodne Jugoslavije i posredne optužbe naše Partije za otcepljenje nekih republika, za rat, za ratne zločine i žalopojke za prethodnim sistemom. Naše članstvo zna da smo mi oduvek bili protiv rasturanja prethodne Jugoslavije, da smo bili protiv građanskog rata, da smo uvek osuđivali ratne zločine, bez obzira na to ko ih činio, da smo se opredelili za višestranački sistem i tržišnu ekonomiju i da smo promene izveli iz ubeđenja, pa ih ne smatramo greškom. Sada kada mi „promovišemo JUL na političkoj sceni“ članstvo se pita kakav nam je to partner koga stvaramo a on nas pljuje gde god stigne. I kako to da mi moramo da mu dajemo kadrove da osniva organizaciju? Dešavaju se čudne stvari koje ja nisam u stanju da razumem. U Novom Pazaru, na osnivačkoj sednici JUL-a, prisustvovala je Gorica Gajević, predsednik Okružnog odbora SPS za Raški okrug i u svom pozdravnom obraćanju rekla da je dobro što se u Novom Pazaru osniva JUL, jer Socijalistička partija radi veoma slabo! Pa valjda je ta Gorica Gajević dužna da unapređuje rad sopstvene Partije, a ne da je javno kritikuje na sednicama drugih partija. Ja tu logiku ne razumem, moram da priznam, i tražim mišljenje Slobodana, kuda to sve vodi?

Slobodan kaže da je Gorica Gajević u pravu (!), a da stanje na terenu nije takvo kakvog ga ja predstavljam, da je to preterano.

Navodim mu konkretne primere kako JUL na terenu uglavnom osnivaju članovi SPS, koji su bili neuspešni u rukovođenju našom Partijom, ili su se na bilo koji način kompromitovali, uglavnom nezadovoljnici, koji će raditi sve da po svaku cenu dokažu kako su sadašnja naša rukovodstva na terenu loša. Nigde izuzev možda u Beogradu, JUL ne osnivaju neke druge leve ili bilo koje druge partije, koje on stalno pominje, čak njih dvadesetak, nego nezadovoljnici iz naše Partije. Oni i ne mogu ništa drugo raditi nego se konfrontirati sa našim rukovodstvima. Ono što je u svemu najgore i što unosi najveću zabunu i ne mora da znači samo promenu odnosa snaga na našu štetu, ali to što isti ljudi mogu da budu i u našoj Partiji i u JUL-u je krajnje opasno i nestatutarno. To se mora hitno preseći.

Slobodan kaže da je to jedino u čemu sam u pravu, sve ostalo ne može da prihvati, jer nije tačno. To će on da razjasni, da ne brinem.

Ponavaljam mu ocene koje sam mu i ranije iznosio i koje stalno proveravam u razgovorima sa našim kadrovima koji poznaju stanje na terenu. Pomaganjem JUL-a naša Partija će pre izgubiti, nego što će dobiti. Prvo zato što se radi o istom biračkom telu koje bi glasalo nas ili njih, izvršiće se samo preraspodela istih birača. Drugo, zato što je JUL, bar prema onome što do sada proklamuje kao svoju politiku, nekritički orijentisan na obnovu prethodne Jugoslavije, što naše biračko telo ne prihvata, pa i nama može značiti gubitak birača, zato što ih u tome podržavamo. Treće, zato što osnovu JUL-a čini Savez komunista – pokret za Jugoslaviju, od čijih smo idejnih opredeljenja mi uspešno evoluirali i na osnovu novog programa savremenih socijalističkih vrednosti postigli veliku podršku biračkog tela. Neprihvatljivo bi bilo da sada evoluiramo unazad. Četvrto, veliki deo biračkog tela nije u našoj Partiji, ali nas je glasao zato što smo evoluirali ka savremenim socijalističkim

idejama i što smo vodili doslednu nacionalnu politiku. JUL kritikuje i jedno i drugo, a mi podržavamo ili prećutkujemo takvo njihovo delovanje. Svi oni koji nisu partijski, nego su nacionalno opredeljeni i koji podržavaju naše demokratske promene, mogu lako prilikom glasanja na sledećim izborima da nam okrenu leđa i da glasaju za demokratske partije centra.

Slobodan kaže da su mi procene potpuno pogrešne. Sada kada zaključimo mir u Bosni za sledećih dvadeset godina niko nas neće pobediti na izborima. Mi ćemo povećati i sopstveno biračko telo, a zajedno sa JUL-om neće nam biti potrebna koalicija sa partijama centra. Moramo imati stabilnog partnera koji nas neće ucenjivati. Sa JUL-om ćemo ukupno povećati broj poslaničkih mandata za najmanje deset, čime ćemo postići apsolutnu većinu u Parlamentu.

Kažem mu da precenjuje značaj zaključenja mira u Bosni i uticaj toga na ponašanje biračkog tela u budućnosti. To će brzo da se zaboravi kao neki naš uspeh i postaće prirodna stvar, a na dnevni red će doći sve ono što je ostalo iza rata i sankcija, kao teret koji mi moramo da nosimo, pre svega zapošljavanje kapaciteta i ljudi i rešavanje izuzetno teških pitanja standarda i socijalnih problema. Do sada smo mogli sve da objašnjavamo ratom i sankcijama i građani su razumeli, tolerisali i podnosili nedaće. Ali posle zaključenja mira će tražiti da se sve odmah prevaziđe, što neće biti moguće i mi ćemo imati velike teškoće u biračkom telu.

Naveo sam mu primer iz istorije. Posle Drugog svetskog rata, sastali su se u Potsdamu kod Berlina pobednici, Čerčil, Truman i Staljin, da se dogovore o podeli Nemačke. Istovremeno u Velikoj Britaniji su se održavali opšti izbori, na kojima je izgubila Čerčilova Konzervativna partija. Čerčila je odmah na pregovorima zamenio Klement Atli, predsednik Laburističke partije, koja je dobila izbore. Čerčil je tada bio neprikosnoveni autoritet ne samo u Velikoj Britaniji nego i u svetskim razmerama, pa mu se to dogodilo. Biračko telo ima

svoju logiku, daje ti podršku dok se ne zasiti jedne iste politike ili dok se ne razočara, a onda ostaneš unczveren i ne možeš da objasniš kako je odjednom mogao da nastane toliki zaokret. Zato ga upozoravam da treba malo i da sluša šta drugi kaže, a ne samo da se zatvori u četiri zida i da sam smišlja kako će da bude.

Slobodan mi kaže da sam ja i u prošlosti u tom pogledu imao procene koje su bile previše oprezne i da je on uvek bolje prognozirao od mene, pa veruje da će se to desiti i sada.

Dabogda, ali se mora biti krajnje oprezan.

Slušaj da ti kažem, otvori se Slobodan. Ja sam lično osnovao JUL i ja lično rukovodim njegovim delovanjem. Molim te da imaš poverenje da je to dobra stvar i da se ne uznemiravaš. Neću valjda ja da radim protiv Socijalističke partije. Uostalom, ja sam je i osnovao.

Zanemeeo sam i skoro da nisam bio u stanju da komentarišem. Kako on misli da ima pravo da osniva drugu partiju, a da bude predsednik Socijalističke partije? Kako on to radi samo na osnovu svoje procene, bez ikakve konsultacije ostalih članova rukovodstva, koji takođe treba da procene da li je to u redu i sa statutarnog i sa političkog stanovišta? Da li on misli da je sam osnovao Socijalističku partiju i da ima pravo sam da je likvidira? Da li je on sada stvarni predsednik dve partije i da li je to uopšte fer odnos prema svojim saradnicima od kojih skriva namere? Nisam, dakle, mogao da mu postavljm takva pitanja, iako su se ona kao plima nametala. Jedva sam se uzdržao, izbegavajući da se posvađamo. Video sam da je on već na ivici izdržljivosti da me više sluša.

Pokušao sam sa praktičnim pitanjima. Dobro, kažem, ne slažem se, ali neću javno da ti se suprotstavljm. Smatram da bi to nanelo još veće štete našoj Partiji. Ali, objasni mi bar kako zamišljaš naš odnos prema JUL-u za vreme izbora i posle toga? Da li misliš da na izbore treba da istupimo na zajedničkoj listi ili odvojeno i na čijoj ćeš ti listi da budeš?

Stvar je jasna, kaže Slobodan. Nastupaćemo odvojeno, a posle izbora ući ćemo u koaliciju. Ja ću biti na čelu liste Socijalističke partije, to je valjda jasno.

Rekao sam mu da, ako se jasno definiše da niko ne može da bude u obadve partije i da, naravno, može slobodno da izabere koju želi, uz objašnjenje koje je sada meni dao – i ako se sve to odmah objavi i objasni rukovodstvima i članstvu, kao i pod uslovom da JUL bezuslovno prestane da napada i deli Socijalističku partiju, mogli bismo nekako da prevaziđemo konfuziju koja prerasta u krizu. Ako se taj proces odlučno ne prekine, imaćemo nesagledive štete i gubitke. Neće biti ništa od zamišljenog jačanja levih snaga, doživjećemo samo gubitak ugleda i birača. Skrećem mu pažnju da u rukovodstvima i u članstvu već postoji dosta raširena kritika na njega lično, a da je on okružen ljudima koji to neće da mu kažu.

Pita me, zbog čega ga kritikuju?

Kažem mu sasvim otvoreno, bez uvijanja:

– da radi na razbijanju i slabljenju sopstvene Partije u korist Jugoslovenske levice, svesno ili nesvesno, ali to je činjenica;

– da više pažnje i poverenja pokazuje prema JUL-u nego prema sopstvenoj Partiji. Bio je na proslavi godišnjice JUL-a čitavu noć, a na proslavu petogodišnjice SPS nije ni došao. U svim polemičkim sudarima naših članova i članova JUL-a kritikovao je naše članove, iako su bili u pravu. Nikada nije javno zaštitio članove našeg rukovodstva od monstruoznih optužbi JUL-a da su ratni huškači ili tzv. tvrda linija;

– da oko sebe okuplja karijeriste i ulizice, čak i one koji su nas izdavali u najtežim trenucima, koji će ga opet u kritičnom trenutku ostaviti na cedilu;

– da stvara partiju svojoj ženi i da joj predaje vlast, nezavisno od toga što na izborima nije osvojila ni jedan poslanički mandat, naravno na štetu SPS koja snosi odgovornost pred biračima. Postavio je više ministara, ambasadora i direktora iz

JUL-a, apsolutno bez konsultacije u našoj Partiji. Kada smo stavljali primedbe, nisu uvažavane;

– da se sa ljudima iz rukovodstva JUL-a konsultuje pri donošenju odluka, a da od rukovodstva SPS traži da te odluke sprovodi, prevaljujući na SPS odgovornost i za ispravnost odluka i za njihovo sprovođenje, a ostavljajući JUL-u ugodnu poziciju da kritikuje našu Partiju, čak i za odluke, koje se eventualno pokažu pogrešnim.

Moj opšti utisak je i čvrsto ubedenje da se nalazimo na prekretnici i da moramo učiniti sve da spasimo ugled i SPS i njega lično kao predsednika Partije, ali i da sačuvamo jedinstvo. Što se mene tiče, ono što sam imao rekao sam njemu. Nemam nameru da o tome govorim na sednici Glavnog odbora, jer se bojim da bi to moglo da dovede do podela u Partiji, koje bi nam nanele ogromne štete. Svu odgovornost, zato prebacujem na njega. Neka odluči kako smatra da je najbolje, a praksa će pokazati da li je napravljena greška i koliko ćemo je platiti.

Slobodan kaže da je zabrinut, ne zato što kažem da ima kritika na njegov rad i postupke, nego zato što ja govorim isto kao što govore Šešelj i drugi iz opozicije. Na žalost, kaže on, i Mihailo je potpao pod uticaj sličnih mišljenja.

Kažem mu da se na Mihaila ne može tako lako uticati, on je dovoljno samostalan, a on mi odgovara pitanjem:

– Znaš li ti s kim se Mihailo druži?

Ne znam, kažem ja.

E, ako hoćeš da znaš, druži se i svaki dan šeta sa Dobricom Čosićem!

– Pa šta? pitam ga i dodajem da su oni akademici i da je prirodno i normalno da se druže. Zašto on misli da tu leži neka opasnost za nas?

– Pa zar ti misliš da bi bilo normalno da se ti sada družiš i da šetaš sa Šešeljom? -- pita me Slobodan.

01141654

– Svakako. Osećam se dovoljno samostalan i slobodan da mi to ništa ne bi smetalo da svoj posao obavljam sa istim uspehom i ubedenjem. Možda bih ja na njega uticao pre nego on na mene.

– Pa ti nisi normalan! – zaključio je Slobodan.

– A ja smatram da sam upravo ja normalan.

Prekinuli smo razgovor na temu odnosa SPS i JUL-a, smatrajući da smo rekli jedan drugome sve što smo imali i prešli smo na pitanja spoljne politike. Naime, Slobodan je sam krenuo da me informiše o aktuelnoj situaciji u vezi sa pregovorima u kojima je svakodnevno učestvovao, uključujući i one koji su bili neposredno pred naš današnji susret.

01141655

KADROVSKE ČISTKE

Dva dana po povratku iz Dejtona Milošević je sazvao Glavni odbor Socijalističke partije Srbije. Na dnevni red je postavio samo jedno pitanje: priprema za održavanje trećeg kongresa.

Nikakve pripreme u rukovodstvu partije za tu sednicu nisu vršene. Niko nije znao da će je on tako naprasno sazvati. Nikoga nije ni obavestio o namerama, niti je ikoga zadužio da dâ uvodno izlaganje. Sve je obavio sam.

Pošto je otvorio sednicu, predložio je dnevni red: „Priprema za održavanje Trećeg kongresa SPS“. Potom je predložio da se kongres održi drugog marta 1996. sa dnevnim redom: „Srbija 2000 – korak u novi vek“ i da se formiraju komisije za pripremu. Na čelu centralne komisije predložio je Nikolu Šainovića, a potom je nabrojao sektorske komisije i lica koja predlaže da budu na njihovom čelu. Rekao je da bi do sledeće sednice Glavnog odbora sve komisije trebalo da predlože svoje kadrovske sastave i programe rada, a potom je na opšte zaprepašćenje članova Glavnog odbora predložio da se sa funkcija članova Glavnog odbora razreše Borisav Jović (potpredsednik partije) i Mihailo Marković (predsednik Komisije za teorijski rad), sa funkcije člana Izvršnog odobra Milorad Vučelić, sa funkcije predsednika Gradskog odbora Beograda Slobodan Jovanović i sa funkcije predsednika Pokrajinskog odbora Vojvodine Radovan Pankov. Sve, dakle, u okviru tačke dnevnog reda „priprema za Treći kongres“. Svoje izlaganje je zaključio rečima koje sugerišu isključenje rasprave: „Ako se slažete, sada idemo da nešto zajednički popijemo, a sledeću sednicu ćemo zakazati kroz dve nedelje, dokle treba sve komisije da sprema svoje predloge“.

01141656

*Odstranjeni funkcioneri iz SPS:
Mihailo Marković, Milorad Vučelić i Borisav Jović*

Tako je sednica završena, bez obrazloženja, bez rasprave, bez glasanja. Trajala je dvanaest minuta. Po kratkom postupku.

O odlukama sednice, na kojoj usled bolesti nisam prisustvovao, obavestila me je odmah po njenom završetku, telefonom, Bojana Lekić, novinar Radija B 92, a o njenom toku i sadržaju, sutradan, Milan Jovanović, šef stručne službe SPS, po nalogu Milomira Minića. Minić mi je potom rekao da on nije imao pojma kakve je namere imao Milošević pri sazivanju sednice Glavnog odbora.

Što se mene tiče, sve to nije ni bilo veliko iznenađenje, mada je smena u javnosti odjeknula kao bomba. Stepenn razlika u gledanjima morao je da nađe nekakvo razrešenje. Dalja saradnja sa tolikim razlikama i Miloševićevim potpunim neuvažavanjem mišljenja najbližih saradnika i po funkciji najodgovornijih ljudi iz Partije, jednostavno je bila nemoguća. U svakoj zdravoj sredini takvi se problemi razrešavaju otvorenim drugarskim razgovorom i većinskim odlučivanjem. U našem slučaju to bi trebalo raspraviti na Glavnom odboru partije, ko je u pravu a ko nije i kako treba dalje raditi. Miloševićeva apsolutistička priroda nije dozvoljavala razgovor takvog karaktera, koji se ne može sakriti od javnosti, gde bi mu se osporavala stanovišta. Još više od toga, Milošević je vrlo dobro znao, na osnovu informacija koje svakodnevno dobija svojim kanalima, kako se u Izvršnom odboru ceni njegova politika prema JUL-u, a uopšte se ne ceni. Najveći broj ljudi je otvoreno kritikuje na sednicama, ali u javnosti ćuti, poštujući partijsku disciplinu i neke moralne norme odnosa u rukovodstvu. Ako bi se kojim slučajem Milošević opredelio da na dnevni red sednice Glavnog odbora stavi razlike u politici prema JUL-u, on bi doživeo fijasko. Takav luksuz sebi nikako nije želeo da dozvoli.

Postavlja se pitanje zašto je kadrovsku smenu izvršio u okviru tačke dnevnog reda „Pripreme za Treći kongres SPS?“ Odgovor je jednostavan. Milošević nije nikako želeo da mu se ponovi praksa sa Drugog kongresa, na kome je sproveo čistku

prve grupe visokih partijskih funkcionera uz pomoć Nebojše Čovića i njegovih delegata iz Beograda, kada je doživeo niz neprijatnosti i kada je rasprava oko toga trajala celu noć. Ovoga puta priprema Kongresa ima da se izvrši tako da sledeća grupa visokih funkcionera, kojima je namenjena smena, ima da se udalji pre Kongresa, u postupku pripreme. To je u skladu sa naraslom moći Miloševića, a naročito sa naraslim apsolutističkim navikama i strahom koji je nabio u glavu svakome ko bi mu protivrečio ili ko bi mu se suprotstavio. Svi su na sednici Glavnog odbora bili iznenađeni i zbunjeni predloženim kadrovskim promenama, a niko nije postavio ni pitanje zašto se to čini. Bojao se da se lista ne proširi i njegovim imenom.

Bojao se Milošević da se na Trećem kongresu ne otvori rasprava o njegovom udelu u osnivanju JUL-a i politici razbijanja Socijalističke partije. Dobro je procenio koji su to najuticajniji ljudi u Partiji koji se s njim ne slažu, a koji bi mogli na Kongresu da pokrenu to, ustvari, neizbežno pitanje, i ne samo da ga pokrenu, nego i da poraze Miloševića. Raspoloženje u članstvu i među budućim delegatima za Kongres moglo se lako pretpostaviti. Svi su bili naelektrisani protiv JUL-a i sve se lako moglo pretvoriti u revolt protiv Miloševića, pogotovo ako se obelodani ono što je pomenutim smenjenim funkcionerima bilo poznato, da je sam Milošević osnovao JUL, da on rukovodi njegovim radom i da ga je osnovao da bi imao oslonac za eliminisanje političkih neistomišljenika iz svoje partije. To bi na Kongresu bila prava bomba, koja se morala demontirati pre njegovog održavanja. Štaviše, nije se smela povesti nikakva rasprava ni na Glavnom odboru, da istina o razlikama ne bi dospela do javnosti i do članstva, jer bi i tada Miloševićeva pozicija na Kongresu bila nezavidna.

Kritička masa protiv JUL-a u redovima Socijalističke partije na terenu bila je ogromna. Kao i u Beogradu, mnogi rukovodeći partijski kadrovi na terenu su se zgranjavali onim što se radi i

masovno su u internim razgovorima kritikovali to stanje, ali su bili nemoćni da išta poprave. Ko god bi nešto progovorio, bio bi potiskivan i anatemisan. Sada, kad je došlo vreme da se održava novi kongres partije, bila je prava prilika da se Milošević oslobodi svih koje je kao takve obeležio, koji imaju primedbe na njegovu politiku. Broj je bio imponozantan da bi se sa njima obračunavao pojedinačno, isključenjem iz rukovodstva. Za njih je smislio elegantniju formulu. Izbrisao ih je sa spiska kandidata za Glavni odbor, koji će birati Treći kongres. Ustvari, Milošević je lično, bez učešća partijskih organa, sastavio ispisak budućih članova Glavnog odbora Partije, u tačno onolikom broju koliko se i bira, sa predlogom da se lista ne proširuje. Na spisku su mogli da budu samo oni koji mu nisu protivrečili. Na taj način je završena čistka masovnih razmera, svih koji su mu protivrečili, bilo gde i bilo kako.

Smislio je Milošević i kako da doskoči onima koje će izbaciti iz rukovodstva na samom Kongresu, da ne pokreću raspravu na teme koje njemu ne odgovaraju. Unapred je utvrđeno, u pripremi Kongresa, i ko će da govori i šta će da govori, a pripremljeni hvalospevi uspesima Partije propraćeni su filmskim materijalima na velikom filmskom platnu u kongresnoj sali. To je bila, ne pozorišna, nego cirkuska predstava, koja je od ljudi koji pretenduju da se bave politikom, napravila obične marionetske figure. Na žalost, nisu to bili samo na Kongresu, nego trajno. Postali su Miloševićevi politički zarobljenici, zaduženi za aminovanje njegovih ideja i politike i da odgovaraju ako nešto ne bude ispalo dobro.

Izabrani Glavni odbor Partije na Trećem kongresu SPS po spisku i po volji Miloševića, omogućio mu je da Partiju stavi u funkciju svoje apsolutne diktature. Partijska aktivnost pretvorila se u farsu. Sednice Glavnog odbora od tada su trajale onoliko koliko je Milošević govorio. Prave rasprave više nije bilo ni o jednom pitanju. Poslušnost je bila potpuna, a Miloševićeva vlast apsolutna.

Stvorio je uslove da donosi odluke bez ičije „torture“, ali je to bila Pirova pobeda. Ostajući bez najbližih kreativnih saradnika koji su ga upozoravali i koliko-toliko odvrćali od grešaka, počeo je da donosi odluke sam ili u porodičnom dvojcu, idući iz greške u grešku, dok nije izgubio vlast, upropastio državu i rasturio Partiju.

01141661

POČETAK KRAJA – MANIPULACIJE IZBORNIM REZULTATIMA 1996.

Miloševićovo očekivanje da će na sledećim izborima 1996. pomoću novog koalicionog partnera – Jugoslovenske levice – ostvariti dovoljnu parlamentarnu većinu da bez stranaka centra, a taman posla desnice, formira vladu, potpuno se izjalovilo. Kao što je svaki ozbiljniji politički analitičar mogao proceniti, njegov je ugled sa JUL-om iz dana u dan opadao, pre svega zahvaljujući arogantnom ponašanju njegove supruge koja je monopolisala sva sredstva informisanja, zatim zahvaljujući ogromnom razočarenju članstva SPS u poziciju koja mu je dodeljena u koaliciji sa JUL-om i nizu neprihvatljivih pojava kod pripadnika te organizacije, koji su se već ustoličili na značajne društvene položaje pod patronatom Miloševića. Gradanima je brzo postalo jasno da nije u pitanju stvarna levica, nego interesna grupa novih bogataša ili onih koji nameravaju da to postanu. Izborni rezultati i za Republičku skupštinu i za lokalnu samoupravu bili su katastrofalni po Miloševića. Njegova Socijalistička partija Srbije je ovoga puta zajedno sa JUL-om osvojila za oko 10% manje poslaničkih mandata, nego sama četiri godine ranije. S takvim izbornim rezultatom nije postojala kombinacija za sastav Vlade, izuzev sa jednom od dve opozicione stranke – Srpskom radikalnom strankom ili Srpskim pokretom obnove – koje su obe desne orijentacije i u svojim izbornim programima postavljaju kao glavni cilj rušenje Miloševićeve vlasti. Za lokalnu samoupravu Milošević je doživeo pravi fijasko, izgubio je vlast u dvadeset dva grada i opštine i to u najvećim centrima, uključujući i Beograd.

Svaki demokratski lider kome je stalo do dostojanstva i ugleda, a ne do vlasti po svaku cenu, u takvoj situaciji bi

proglasio poraz, ponudio bi ostavku i prepustio bi opozicionim partijama, koje su postigle parlamentarnu većinu, da formiraju Vladu. Milošević, koji je bio predsednik Republike Srbije, koji dodeljuje mandat za sastav Vlade, ne samo da nije ponudio ostavku kao lider Socijalističke partije Srbije, nego je bio uporan u dodeljivanju mandata za sastav Vlade isključivo svojoj Socijalističkoj partiji. On je posle grdih muka i nagadanja uspeo da deo opozicije pretvori u koalicionog saveznika, da pridobije za saradnju Srpsku radikalnu stranku, svoga najžešćeg predizbornog kritičara i protivnika.

Ono što je nekako i mogao i što je uspeo da iznudi na nivou Republike, zahvaljujući svojoj poziciji predsednika Republike i činjenici da je Socijalistička partija, iako sa nedovoljnim brojem poslaničkih mandata, ipak ostala pojedinačno najveća stranka, Milošević nikako nije mogao u gradovima i opštinama u kojima je poražen. Tamo je poraz bio daleko veći. Socijalistička partija je praktično marginalizovana. Milošević nije našao način kako da njegovom tradicionalnom političkom kombinatorikom nadmudri protivnike i da im marginalizuje izborni uspeh. Smislio je neverovatno riskantnu kombinaciju, da poništi izbore u gradovima i opštinama gde je bio poražen, nalazeći neke formalne razloge, i to posle potpisivanja i priznavanja izbornih rezultata na izbornim mestima čak i od njegove Socijalističke partije i JUL-a. Pitanje je kako je bio zamislio da se za nekoliko dana na ponovljenim izborima promeni volja birača. To je ostala zauvek tajna, jer do ponavljanja izbora nije ni došlo. Došlo je do velike bruke i očiglednog pokušaja da se izbegne izborni poraz i da se pokuša da se nekom novom manipulacijom na ponovljenim izborima preokrene rezultat, ali su to građani dočekali masovnim otporom i demonstracijama koje su trajale više od tri meseca. Milošević bi i prema tome ostao ravnodušan, da bruka nije prešla granice i da nije došlo do intervencije OEBS-a i Evropske Unije, tako da je bio primoran da se preda, da prizna izborne rezultate i preda lokalnu vlast tamo gde je izgubljena.

Ovaj primer je Miloševića definitivno kompromitovao u očima sveta, ali i u očima građana Srbije. On je pokazao na praktičnom primeru da ga ne zanima volja građana, da mu je do vlasti stalo po svaku cenu. Pokazao je nesposobnost da razmišlja na način koji podrazumeva demokratija, tj. da se vlast dobija i gubi na izborima, zavisno od volje birača.

Pokazalo se, takođe, da je poslednjih nekoliko godina potrošenih na stvaranje i promociju novog koalicionog partnera - JUL - bio čist promašaj, da se Milošević takvom politikom od dobitnika pretvorio u gubitnika. Međutim, pokazalo se i da on to nije razumeo, niti je bio u stanju da iz grešaka izvuče konsekvence.

Da je Milošević izvukao pravilne zaključke iz izbornih rezultata 1996. godine, trebalo bi: 1) da ponudi ostavku na položaj predsednika Socijalističke partije; 2) da mandat za sastav Vlade ponudi pobedničkim opozicionim partijama i 3) da raskine savez sa Jugoslovenskom levicom kako bi se Socijalistička partija Srbije vratila sebi i regenerisala se do sledećeg izbornog ciklusa. Da je bio u stanju da učini te neminovne poteze za jednog zdravog i razložnog političara, mnogo toga što se dogodilo posle 1996. moglo bi biti drugačije, pa i njegov imidž u svetu. Srbija bi bila smatrana stvarnom demokratskom državom, veliko je pitanje da li bi bilo agresije i bombardovanja naše zemlje, a sam Milošević bi mogao, a svakako Socijalistička partija Srbije, da regeneriše svoju političku poziciju i da na izborima 2000. godine povрати nešto od izgubljenog. Možda i da se vrati trijumfalno. Pošto Miloševićev mentalitet nije mogao da reaguje na normalan način, on je doveo i sebe i svoju Partiju, a i čitavu državu, u teškoće koje su mogle da se izbegnu. Bilo je jasno da se radi o nepopravljivim greškama i da će Milošević u budućnosti sve više kliziti ka potpunoj propasti.

UTICAJ MILOŠEVIĆA NA UDALJAVANJE CRNE GORE OD SRBIJE

Miloševićeva autoritarna priroda nije se zaustavljala na dominaciji nad institucijama i ljudima u Srbiji. On je težio da ostvari apsolutni uticaj i šire od Srbije, od čega nije bila izuzeta ni Crna Gora. Srbe i Crnogorce je smatrao jednim narodom, kao što smatraju i mnogi drugi, ali to nikada nije javno isticao. Nikada nije osporavao crnogorsku državnost, ali mu zato ni malo nije bilo strano da se meša u unutrašnje stvari Crne Gore i da arbitrira kada mu je to bilo u interesu.

Crnogrosko rukovodstvo na čelu sa Momišrom Bulatovićem i Milom Đukanovićem došlo je na vlast u Crnoj Gori kao direktna posledica političkih promena u Srbiji pod vođstvom Slobodana Miloševića krajem osamdesetih godina prošlog veka. Njih dvojica, kao i čitavo njihovo rukovodstvo, bili su Miloševiću snažan oslonac za političke bitke vođene u Jugoslaviji početkom devedesetih, da bi paralelno sa jačanjem autoritarnog načina rukovođenja, koje je Milošević vremenom sve više ispoljavao, a naročito nedemokratskim postupcima, u crnogorskom rukovodstvu počelo da dolazi do dilema i do podela u odnosu na podršku Miloševiću za takvu njegovu politiku i praksu. Dugo godina definisana politika crnogorske vladajuće partije DPS kao borba za zajedničku državu Jugoslaviju, rasložila se, posle Miloševićevih ekscesa oko poništavanja izbora iz 1996., na безусловnu politiku za Jugoslaviju i za Jugoslaviju bez Miloševićeve diktature. Na čelu prve političke struje stajao je Momir Bulatović, a na čelu druge Milo Đukanović. Na takvoj razlici, pored ostalog, nastala je podela Demokratske partije socijalista, iz koje se izdvojilo krilo Momira Bulatovića pod nazivom Socijalistička narodna partija.

Obojica su se kandidovala za predsednika Republike Crne Gore. Postali su jedan drugome ljuti protivnici.

Kada je iz Crne Gore započela kritika Miloševićevog pokušaja poništavanja izborne volje građana na izborima 1996. godine od strane Mila Đukanovića i drugih iz njegove Partije, Milošević i njegova supruga nisu imali snage da prihvate kritiku. Žestoko je odgovoreno da je Đukanović švercer i kriminalac, a kada se on kandidovao za predsednika Republike, Milošević i njegova supruga su se javno i otvoreno stavili u funkciju propagande za Momira Bulatovića, a protiv Đukanovića. Crnogorci ne vole da im se popuje sa strane, pogotovo „da im neka žena sa Dedinja diktira koga će da biraju za predsednika Republike“, kako je tada često odgovarano na poruke iz Beograda. I zaista, Milo Đukanović je pobedio, doduše za jedva nekoliko hiljada glasova, ali je pobedio. Možda je opredelio upravo crnogorski inat, možda je uticaj sa Dedinja bio kontraproduktivan, ko zna.

Međutim, tek su tada nastavljena nerazumna ponašanja Miloševića. On nije priznavao izborni rezultat u Crnoj Gori, tražio je da Savezni ustavni sud ospori Đukanovićevu pobjedu. Međutim, Ustavni sud Crne Gore i OEBS su proglasili izborne rezultate regularnim i Milošević je ostao usamljen, ali i udaljen od legalnog predsednika jedne jugoslovenske republike. Uslovi za saradnju su ionako bili loši, sada su pretili da se još više pogoršaju.

Nezavisno od svega, Đukanović je pristao da i glasovima poslanika iz njegove stranke u Saveznoj skupštini, Milošević bude izabran za predsednika Savezne Republike Jugoslavije.

Ali Milošević je nastavio rat do istrebljenja. Ne priznajući Đukanovića za legalno izabranog predsednika Crne Gore, nije ga pozivao na sednice Vrhovnog vojnog saveta, čiji je on član po položaju.

Đukanović, koji poseduje slične autoritarne osobine kao i Milošević, odlučuje da se u sastav Veća Republika Savezne skupštine izaberu republički poslanici samo iz vladajuće DPS,

01141666

*Konflikt i između „dva oka u glavi“.
Milo Đukanović i Slobodan Milošević.*

kako bi onemogućio Miloševića da donosi odluke protiv interesa Crne Gore. U prethodnom sazivu u Veće Republika birani su poslanici iz svih partija koje su ušle u crnogorski Parlament, srazmerno izbornim rezultatima, kao što je činjeno i u Srbiji, a to je u skladu sa načelima višestranačkog predstavljanja u Saveznoj skupštini.

Milošević odbija da se tim poslanicima verifikuju mandati i zadržava dotadašnje poslanike kojima je istekao mandat (a sa njima će Savezna skupština donositi zakone i odluke sve do Miloševićevog pada ujesen 2000. godine).

Đukanović uzvraća odlukom da Crna Gora ne priznaje odluke i akta takve Savezne skupštine u kojoj ne sede legitimno izabrani predstavnici Crne Gore.

Milošević ide do kraja da potčini volju Crne Gore, smenjajući saveznog premijera Radoja Kontića, koji je bio izabran na predlog Crne Gore, kako i Savezni ustav nalaže, birajući za predsednika Savezne vlade Momira Bulatovića, koji je, doduše, iz Crne Gore, ali koga zvanična i većinska Crna Gora ne podržava. Miloševićovo formalističko tumačenje da Ustav predviđa samo da premijer bude iz Crne Gore, a ne definiše čiju podršku treba da ima, zvanična Crna Gora je tumačila kao zlonamerno iskrivljavanje suštine onoga što u Ustavu piše.

Sve je to vodilo do postepenog ali sigurnog odvajanja Crne Gore od Jugoslavije, neprihvatanjem i nepoštovanjem njenih takvih institucija, kao i zakona i odluka koje one donose, preuzimanjem saveznih nadležnosti na teritoriji Crne Gore – uvođenjem posebnog novčanog i finansijskog sistema, preuzimanjem carinske službe, propisivanjem sopstvenog spoljnotrgovinskog režima, itd., sve sem vojske, ali je i u tom domenu naraslo nepoverenje, tako da je Đukanović znatno povećao policiju za slučaj potrebe da se brani od eventualne vojne intervencije Miloševića. Stanje je postalo gore nego između dve susedne države.

01141668

Ojačao je verbalni rat. Za crnogorsko rukovodstvo Milošević je postao diktator i štetočina, za Miloševića je Đukanović postao izdajnik, separatista i kriminalac.

Kada je NATO započeo zločinačko bombardovanje Jugoslavije i kada je Beograd prekinuo diplomatske odnose sa glavnim zemljama članicama NATO pakta, strane sile su uspele da pribave Đukanovića kao prijatelja koji ih ne napada, nego koji ih razume, posećuje ih i sa njima je neprekidno na malim ekranima, da svet vidi da Milošević nema ni u svojoj zemlji osudu za ono što mu oni rade. Koliko god je to od Đukanovićeve strane bio revanšizam prema Miloševiću koji mu je zagorčavao život, toliko je to bilo i neshvatljivo ponašanje sa stanovišta nacionalnog interesa i morala. Bez obzira kako će istorija da oceni takvo Đukanovićevo šurovanje sa agresorima, ne može se izbrisati činjenica da se Milošević u odnosu na legitimne organe Crne Gore ponašao krajnje arogantno, a prema institucijama zajedničke države kao prema nečemu što se može modelirati po njegovoj volji. Kao da je u sebi razmišljao, ako je išta razmišljao: „ja sam tu Saveznu Republiku Jugoslaviju stvorio, ako treba ja ću i da je dokrajčim“. Nemoguće je da nije video šta radi.

Iznenadnim i naprasnim promenama Saveznog ustava, sredinom 2000-te godine učinio je poslednji korak ka potpunom ćorsokaku u odnosima između dve federalne jedinice i ostavio drugima da, ako ikako mogu, spasu zemlju od raspada. Problem je što se Đukanović u međuvremenu navikao na samostalnu državu i što mu je svet dugo vremena davao podršku, u cilju što uspešnijeg i što bržeg rušenja Miloševića. Sada kad je taj deo posla završen, velike sile koje su podržavale Đukanovića da se, ako treba, i osamostali, samo da se sruši Milošević, pokušavaju da se koriguju, da ga uvere da nema razloga da izvodi Crnu Goru iz demokratske Jugoslavije, ali je pitanje da li nije sve isuviše kasno.

KOSOVO I METOHIJA – POČETAK I KRAJ
MILOŠEVIĆA

Mnogi govore da je Milošević započeo na Kosovu i Metohiji i da je sa Kosovom i Metohijom i završio. To je faktički na neki način tačna simbolika, ali pravo značenje takvih konstatacija je problematično. Oni koji to ističu, uglavnom smatraju da je počeo da pravi greške na Kosovu i Metohiji 1987. godine, a da je završio opet greškama koje su dovele do gubitka Kosova i Metohije.

O delovanju Slobodana Miloševića u periodu vraćanja državnosti Srbiji na celoj njenoj teritoriji, bilo je reči u posebnom odeljku ove knjige. To je delovanje, po našoj oceni, bilo istorijski i sa stanovišta prirodnog prava i morala, ispravno. Njegove greške u vezi sa Kosovom i Metohijom u periodu posle toga mogle bi se definisati kao neuspeh da se u državne strukture uključe i predstavnici albanske nacionalne zajednice, što su u svim strukturama vlasti na Kosovu i Metohiji dominirali Srbi i drugi nealbanski žitelji i što za preko deset godina nije uspeo da izađe iz zone privremenih rešenja i privremene vlasti. Moram dodati da za takvo stanje veliki deo odgovornosti snose predstavnici Srba sa Kosova i Metohije, koji su bili veoma odbojni za svako rešenje koje je išlo ka ustupcima albanskoj zajednici da bi njeni predstavnici ušli u organe vlasti.

U takvim okolnostima, a inače separatistički orijentisani od vajkada, Albanci su prvo prešli u pasivnu rezistenciju, ignorišući postojanje srpske vlasti i stvarajući svoje paralelne organe, što je Milošević, radi mira u kući, a i zauzet problemima u drugim delovima Jugoslavije, tolerisao. Kada je šiptarska separatistička organizacija pored civilnog dobila i vojno krilo, žestoko se

naoružala i počela da kontroliše deo po deo Kosova i Metohije, Milošević je intervenisao, kao što bi to činio svaki drugi državnik i kao što je morao da čini. Preduzeo je vojne akcije da bi eliminisao oružanu pobunu i gubitak državne teritorije.

Očigledno je bilo da šiptarski separatisti nisu bili bez podrške sa strane. Velike sile Zapada, koje bi u sličnoj situaciji u svojim zemljama postupile još žešće nego što je postupio Milošević, stale su u zaštitu separatista, optužujući Miloševića za teror i kršenje ljudskih i manjinskih prava. Nametnule su misiju posmatrača, koja je očigledno saradivala sa šiptarskim separatistima i poslužila samo kao prethodnica, odnosno izvidnica pred drugu, još težu fazu.

Pokušaj sporazuma u Rambujeu

Osamnaest dana diplomatskog košmara u Rambujeu, gde je više puta prodefilovala gomila ministara inostranih poslova najvećih svetskih sila i o čemu su se takoreći svakodnevno izjašnjavali vodeći svetski državnici, bio je događaj bez presedana u novijoj svetskoj istoriji.

Sastanak je formalno bio namenjen susretu i razgovoru državne delegacije Srbije i predstavnika kosovskih Albanaca, do koga ni za osamnaest dana uopšte nije došlo.

Predmet razgovora trebalo je da bude iznalaženje političkog rešenja za autonomiju Kosova i Metohije u okviru Srbije, odnosno Jugoslavije, o čemu sporazum nije postignut.

Najveća drama usledila je povodom upornog američkog insistiranja da se prihvati koncept sprovođenja sporazuma, koga još i nema, zaposedanjem srpske teritorije od strane NATO trupa, mada to i nije bilo na dogovorenom dnevnom redu.

Na sve strane su praštale otvorene pretnje ministara najvećih sila Zapada da je sve spremno za bombardovanje Srbije, ako se sporazum ne potpiše i ako Srbija ne prihvati dolazak NATO trupa na svoju teritoriju.

Obelodanjena je jedna velika farsa, da vodećoj svetskoj sili uopšte nije bilo primarno postizanje političkog sporazuma o autonomiji na Kosovu i Metohiji, nego zaposedanje ove srpske teritorije od strane NATO trupa.

Britanski ministar inostranih poslova Robin Kuk otvoreno je obelodanio nameru, u stvari, zaveru, da NATO trupe bombarduju Srbiju i Jugoslaviju, što je nečuvena pretnja i pritisak na jednu suverenu državu.

Američki državni sekretar Madlen Olbrajt otvoreno je priznala da SAD pomažu albanske separatiste i teroriste i „zapretila“ da će im tu pomoć ukinuti ako nastave da budu neposlušni.

Argumentovano je pokazano i dokazano da je predlog plana o autonomiji Kosova i Metohije, koji je ponudila Kontakt grupa, jedna obična prevara, jer u načelima govori o poštovanju teritorijalnog integriteta i suvereniteta Jugoslavije i Srbije, a u konkretnim odredbama Kosovu daje sve atribute države.

Što je vreme više odmicalo, postajalo je sve jasnije da je za SAD i za njihove saveznike iz NATO, u traženju izlaza iz krize na Kosovu i Metohiji, najvažnije da se Jugoslavija saglasi sa dolaskom stranih trupa na svoju teritoriju. Da dobrovoljno pristane na okupaciju. Očigledno je bilo da bi velike sile Zapada prihvatile svaki sporazum državne delegacije i šiptarskih predstavnika, ako bi on sadržao i odredbu da će njegovo sprovođenje obezbeđivati snage NATO, odnosno i da nikakav sporazum neće prihvatiti, niti dozvoliti, bez takve pretpostavke. Radilo se, očigledno, o strategijskom interesu SAD da zaposednu našu teritoriju!

Nije bilo teško razumeti da je moguće da su SAD i njihovi saveznici, da bi došli u poziciju da iznude saglasnost Jugoslavije za dolazak stranih trupa na njenu teritoriju, kreirali stanje napeitosti, pa i sam terorizam na Kosovu i Metohiji, uvećavajući tzv. humanitarnu katastrofu, narušavanje građanskih prava i čak ratne zločine, za koje optužuju legalne državne organe, koji se

na osnovu zakona suprotstavljaju terorizmu. Znajući vrlo dobro da bi gola bezrazložna okupacija naše zemlje bila neprihvatljiva za svet, a moglo bi i da se gine, SAD i njihovi trabanti su iznudili mešanje u rešavanje jednog čisto unutrašnjeg pitanja naše države i u centar postavilo ono što njih strategijski interesuje – da dobrovoljno pristanemo na okupaciju svoje teritorije, ako želimo da imamo mir. Oni će nam tek tada dozvoliti mir, u protivnom biće nastavljeno sa terorom uz njihovu podršku. I ne samo to, mogu nas čak i bombardovati. A o nastavljanju ekonomske blokade i političke izolacije da i ne govorimo. Ako, pak, pristanemo na okupaciju, ukloniće nam i ekonomske i političke blokade. Poklon za poklon. Mi njima teritoriju i suverenitet, oni nama mir i skidanje sankcija.

Takav stav SAD bio je u interesu i albanskih separatista sa Kosova i Metohije. Oni su u okupaciji te naše teritorije od strane NATO videli mogućnost da dođe do otcepljenja i bez oružane borbe, „na miran način“, što bi im bio najveći mogući poklon, jer znaju da bi njihov terorizam ili oružana pobuna bez prisustva stranih vojnih snaga, bili uvek relativno brzo i efikasno likvidirani. Zato je pomenuti američki zahtev, verovatno i ključni zahtev predstavnika Šiptara u Rambujeu, bez čijeg udovoljenja oni verovatno ne bi pristali na sporazum.

Imajući u vidu strategijski interes SAD i sve što su do tada činile da dođe do ratnog stanja na Kosmetu i do projekta iznalazjenja rešenja pod patronatom velikih sila na čelu sa SAD, eventualno postizanje političkog rešenja bez razmeštaja snaga NATO na Kosovu i Metohiji, za njih bi jednostavno bio potpuni strategijski promašaj, obesmislilo bi se sve što su dotad u vezi s tim radile.

Naša zemlja je opravdano zauzela jasan stav, da ne prihvata dolazak stranih trupa na svoju teritoriju, da je dovoljno strano prisustvo kroz verifikacionu misiju OEBS i da za mirovni sporazum, koji odgovara svima koji su ga prihvatili, nije potrebna sila da ga sprovodi, a ako se neko bude tome suprotstavljao,

za to poostoje legalni organi naše države, koja ne pristaje da se liši suvereniteta na toj svojoj teritoriji. Svaki drugačiji stav ne samo da bi značio gubljenje državnog suvereniteta, nego bi sasvim izvesno u bliskoj budućnosti vodio otcepljenju Kosova i Metohije, bez obzira na sva zaklinjanja zapadnih političara da to ne dolazi u obzir.

Takav stav nije zauzeo samo Milošević, o tome je postojao potpuni konsenzus svih parlamentarnih političkih stranaka u zemlji. Na specijalno sazvanom zasedanju Narodne skupštine Srbije povodom toga, svi narodni poslanici su jednoglasno odbili da prihvate bezrazložnu okupaciju zemlje, na čemu su insistirale Sjedinjene Američke Države, pre svega, podržane od ostalih zapadnih zemalja.

Takav politički stav značio je kraj razgovora i početak agresije na našu zemlju.

Agresija i otpor naroda

Sedamdeset i osam dana trajao je i, na svu sreću, završio se najčudniji i najneobičniji rat u istoriji čovečanstva, rat koji su najveće vojne i ekonomske sile sveta, okupljene u NATO, povele protiv jedne zemlje koja nikoga nije napala niti ugrozila, protiv Savezne Republike Jugoslavije.

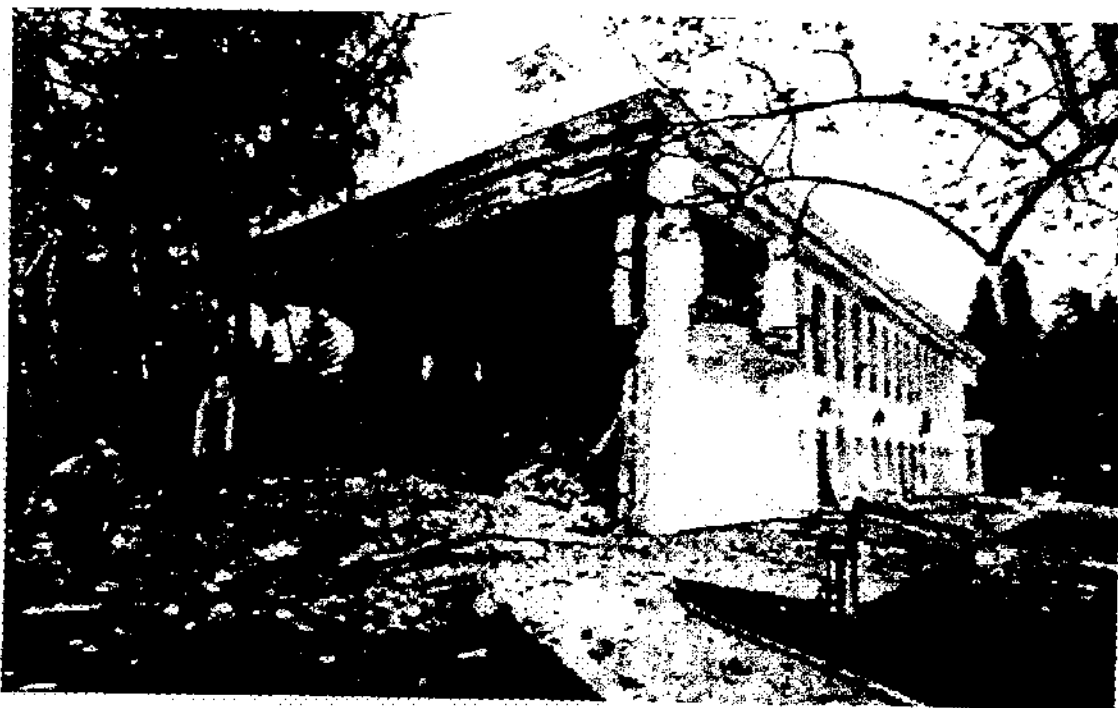
Te velike svetske sile, na čelu sa SAD, pokušale su da objasne svetu i svojim građanima da to čine kako bi zaštitile Albance sa Kosova i Metohije od progona srpskih vlasti, iako ni progona ni masovnijeg egzodusa nije bilo. Masovno bekstvo nastalo je tek usled bombardovanja njihovih domova od strane avijacije NATO.

Stvarni, neposredni povod za napad na našu zemlju bio je odbijanje naše delegacije u Rambujeu i Parizu da prihvati otcepljenje Kosova i Metohije i okupaciju Jugoslavije. Možda su takvi kategorični i neprihvatljivi zahtevi upravo bili postavljeni da bi bili odbijeni, kako bi se našao povod za oružani napad NATO na našu zemlju.

01141674

Razlozi tako brutalne i besmislene akcije, mimo odluke Saveta bezbednosti OUN i protivno svim normama međunarodnog prava, mogu se tražiti u strategijskim interesima tog vojnog saveza ili u potrebi opravdavanja njegovog postojanja pred poreskim obveznicima, ali se oni nikada neće moći opravdati. Verujem da će istorija objektivno oceniti to što se dogodilo, da je to bio jedan nepromišljeni, hazardni i agresivni akt neodgovornih moćnika kojima je bilo povereno da vladaju i odlučuju u skladu sa zakonima i normama međunarodnog prava, ali da ih je prevelika i nekontrolisana moć dovela u iskušenje koje je skupo plaćeno.

Uzalud je da bilo ko u ovom ratu bude proglašavan pobednikom. Sve što je njime postignuto je gola šteta i ruševina. Svetski sistem bezbednosti, stvoren posle Drugog svetskog rata, ozbiljno je narušen. Doveden je u pitanje uspostavljeni sistem međunarodnih i međudržavnih odnosa. Niko više u tom sistemu ne može biti siguran u svoju nezavisnost i samostalnost. Ozbiljno su poremećeni odnosi

NATO avioni pokušali su da ubiju Miloševića. Pogodak u kuću u kojoj je stanovao 22. VI 1999. u 4h ujutro.

između zemalja NATO s jedne strane i Rusije i Kine s druge strane, uz opasnost da se krene putem konfrontacije i naoružavanja.

Čitav svet je uznemiren i konfrontiran a, nažalost, u velikoj meri, i informativno manipulisan. Nikada se u političkoj istoriji posle Drugog svetskog rata nisu grublje suzbijale istina i prava građana na objektivnu informaciju, i to upravo od onih koji sebe proglašavaju promoterima demokratizacije društva.

Jugoslavija je besomučno razarana danima i noćima, sa preko hiljadu aviona u proseku i sa stotinama i hiljadama bombi i projektila, bez ikakve selekcije. Osvetnički su uništavane fabrike, energetska postrojenja, saobraćajnice, mostovi, škole, dečje ustanove, stambene zgrade, bolnice i druge socijalne ustanove, čak su masovno ubijani građani u kolonama i u autobusima. Takav zločin ne pamti se u istoriji, a pitanje je da li će njegovi počinioci moći da se privedu pravdi.

Koliko god je bio besomučan napad agresora, još je bio žilaviji otpor naroda, vojske i policije Jugoslavije na čijoj je strani nesumnjiva moralna pobeda. NATO bombe su ubile tri puta više civila nego vojnika, a materijalna šteta na civilnim objektima procenjuje se na više desetina milijardi dolara. Agresor se nije usudio da vojno uđe na našu teritoriju, ali je bez srama bio spreman da nas iz vazduha, gde je premoćan, pretvori u prah i pepeo. Takav mu je ratni moral.

Zaustavljanje ove najgluplje i najbrutalnije avanture uspostavljanjem mira i vraćanjem celog slučaja na odlučivanje u Ujedinjene nacije, nešto je što se prosto moralo dogoditi, da bi se izbegla totalna kataklizma.

Nastavljanje rata bila bi najgora solucija.

Međutim, Milošević je bio prisiljen da pristane na uslove velikih sila Zapada da, pod firmom Ujedinjenih nacija, NATO trupe zaposednu teritoriju Kosova i Metohije, uz formalni ostanak u Jugoslaviji, kojoj je ostavljeno da leči posledice agresije.

POSLEDNJI POKUŠAJ UČVRŠIVANJA POZICIJE

Dugogodišnje sankcije, a naročito agresija NATO pakta, veoma su oslabile ekonomsku moć Jugoslavije. Paralelno s tim, potencijalno i realno je vršeno osiromašenje građana i povećavano njihovo nezadovoljstvo. Ono je dugo vremena bilo usmereno prema velikim silama Zapada koje su uvele sankcije i koje su bombardovale Jugoslaviju, ali ni Milošević nije mogao da ostane nedodirljiv. Na kraju krajeva, građani su se mogli samo njemu obraćati da im reši probleme, ali on je postajao sve manje moćan. Ipak, Milošević se nije predavao.

Preduzeo je akciju velikih razmera obnove porušene zemlje od strane NATO pakta. Sa veoma ograničenim sredstvima države i uz maksimalnu mobilizaciju takoreći svih raspoloživih resursa privrede, kao i od ionako preskromnih sredstava građana, za relativno kratko vreme od nepunih godinu dana izvršena je popravka najvećeg broja objekata komunikacije – mostova, pruga, zatim trafostanica, stanova, škola i dr. razrušenih objekata. U uslovima veoma velike materijalne oskudice to je delovalo imponantno i počelo je da vraća veru građana da će zemlja ipak krenuti napred.

Kao i uvek, Milošević je i ovoga puta vukao megalomanske i nerealne poteze u cilju sopstvene promocije. Proklamovao je izgradnju sto hiljada stanova za omladinu, vojnike i policajce i započeo široki front izgradnje, za šta realno nije bilo sredstava. On nije ni obraćao pažnju na činjenicu da na tržištu ima sasvim dovoljne ponude stanova, ali nema sredstava za njihovu kupovinu.

Ponesen uspesima u obnovi razorenih objekata, Milošević je krenuo u političko konsolidovanje svoje pozicije. Kao što je ne mali broj puta činio, krenuo je u riskantne poteze, ovoga

puta ustavnih promena, a da prethodno detaljno ne sagleda posledice do kojih će to dovesti. Njemu je bilo važno da sve bude formalistički dobro urađeno, iako će politički samo pogrošati ionako loše stanje u zemlji.

Promene u Ustavu Jugoslavije

Jula 2000. godine Savezna skupština usvojila je promenu Ustava Jugoslavije. Predsednika Republike ubuduće će birati građani neposredno, kao i poslanike Veća Republika, a Savezna skupština imenovaće ne samo predsednika Vlade, nego i ministre pojedinačno.

Ove su promene došle iznenada, kao grom iz vedra neba. Očigledno da su bile pripremane u velikoj tajnosti. Kada je najviši pravni akt, Ustav jedne zemlje u pitanju, normalno je da se o svakoj njegovoj promeni pre usvajanja vodi široka javna i stručna rasprava. Sama činjenica da se u ovom slučaju nije tako postupilo, izazvala je sumnju da nešto nije u redu i da bi mogli postojati jaki razlozi da se takve promene osporavaju, pa i da budu odbačene. Miloševiću je bilo očigledno stalo da se one po svaku cenu usvoje.

Bilo je unapred jasno da će takav postupak i takva naprasna odluka dovesti do daljeg zaoštavanja odnosa između jugoslovenskog i crnogorskog rukovodstva i da njihov beskrupulozni sukob može dovesti do najgoreg za građane naše zemlje, do raspada zajedničke države.

Rukovodstvo Crne Gore ionako je stavljalo velike primedbe na dominaciju Srbije u zajedničkoj državi. Posle ovih naprasno donetih ustavnih promena, u čijoj pripremi nije učestvovala crnogorska vlast, stanje se moglo samo pogoršavati. Ne verujem da Milošević nije bio svestan toga, prosto je srljao u promene koje vode daljem raskolu.

Promene koje se odnose na izbor predsednika Republike obrazložene su kao demokratskije. U mnogim demokratskim

državama predsednika biraju građani neposredno. Kod nas ga bira Savezna skupština. Međutim, to je bilo poznato i predlagачima Ustava 1992., kada je on donet, pa se ipak nije opredelilo za takvo rešenje iz jednostavnog razloga što nema pouzdanog političkog mehanizma koji će osigurati da na neposrednim izborima svaka republika naizmenično daje predsednika Jugoslavije, s obzirom da je odnos broja birača 18:1 u korist Srbije. Bilo je sasvim izvesno da doneta odluka neće doprineti stabilnosti Jugoslavije i smanjivanju tenzija između njenih republika. To očigledno i nije bio cilj, nego se želela ojačati politička pozicija predsednika Jugoslavije, koga posle izbora od građana neće moći da svakog časa osporava i šikanira tamo neka druga republika, koja ima primedbe na njegovo ponašanje, i da ga razrešava u Saveznoj skupštini, kako je uostalom sam Milošević postupao prema svojim političkim neistomišljenicima. To je sasvim sigurno pojačalo podozrenje crnogorske vlasti i još je više udaljilo od zajedničke države.

Nije potrebno posebno napominjati da Milošević nije ni posumnjao da bi mogao da ne bude izabran za predsednika Jugoslavije.

Ništa manje konfliktna situacija nije izazvana ustavnom promenom prema kojoj poslanike Veća republika biraju građani neposredno, umesto da ih biraju republičke skupštine, kako je ranije bilo propisano. Milošević se već bio zamorio od držanja u Saveznoj skupštini poslanika iz Crne Gore iz prethodnog saziva, koji je završen pre više od tri godine i da sa njima donosi zakone, čak i ustavne promene. Morao je nekako da doskoči Đukanoviću, da ga zaobiđe a da ima izabrane poslanike iz Crne Gore, koji će biti legitimni predstavnici naroda. Pošto Đukanović nije priznavao izvršene promene Ustava, odlučio je da na osnovu takvog Ustava ne učestvuje na saveznim izborima. Preostalo je da samo deo birača Crne Gore i to manji deo, učestvuje u izboru takvih poslanika iz Crne Gore, čime je de facto legitimitet predstavljanja Republike

opet doveden u pitanje. To je samo pogoršalo ionako veoma loše odnose između Miloševića i Đukanovića, ali i između savezne države i Crne Gore.

Ustavnim promenama Milošević je očekivao trijumfalno zaposedanje pozicije predsednika Jugoslavije za naredne četiri godine i prevazilaženje stanja nelegitimnosti crnogorskih poslanika u Veću republika Savezne skupštine. Odmah po usvajanju ustavnih promena raspisao je izbore za predsednika Republike i za Saveznu skupštinu, skoro godinu dana pre roka, ubeden da mu pobeda nikako ne može izmaći.

Međutim, to je bila njegova još jedna, ali nepopravljiva greška. Imao je pogrešnu procenu raspoloženja građana. Bio je u velikoj zabludi da je njegov, dugo godina neprikosnoven ugled, još uvek neokrnjen.

IZBORNI PORAZ 01141680

Možda je Milošević, kada se opredelio za izbore godinu dana ranije nego što je po zakonu bio obavezan, procenjivao da bi za još jednu godinu međunarodne izolacije Srbija doživela pravu privrednu i socijalnu katastrofu, da bi njegova pozicija kod građana tada bila mnogo teža nego što je bila sredinom 2000. godine. U svakom slučaju, on je odlukom da ide na prevremene izbore prekratio agoniju u kojoj se zemlja nalazila, mada drugačijim izbornim rezultatom nego što ga je očekivao.

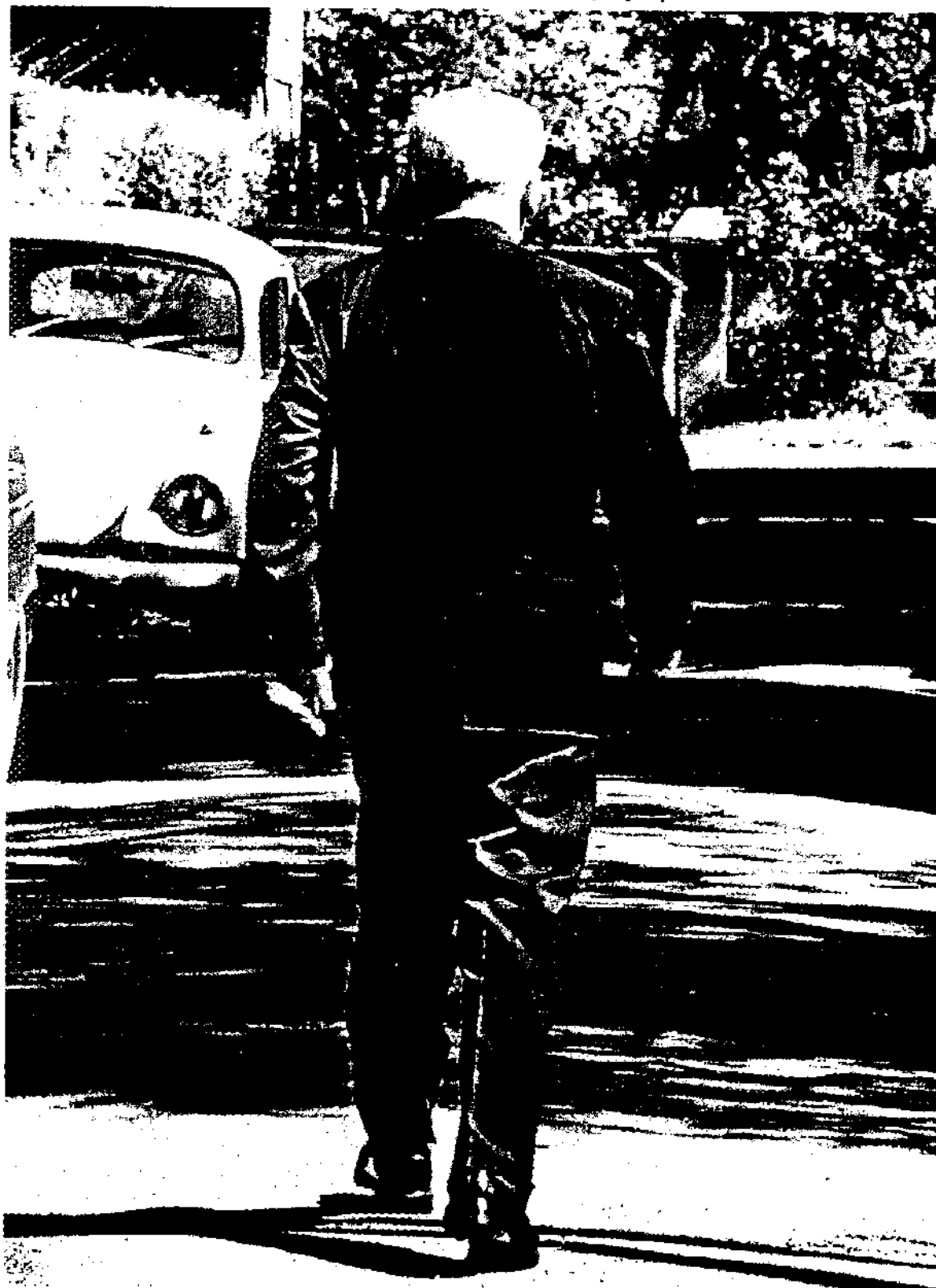
Ostalo je nejasno i moći će samo da se nagađa, da li je Miloševićeva odluka bila zasnovana na bilo kakvim temeljnim analizama, ili je, kao što se to često dešavalo, doneta na osnovu njegove lične intuicije da je pravi momenat da se stvari preokrenu u njegovu korist. Do javnosti je dospela informacija o srdžbi njegove kćeri Marije prilikom njene posete pritvorenom ocu u Centralnom zatvoru u Beogradu, kada ga je ukorila da je sam za sve kriv, jer je porodica iz novina saznala da je raspisao prevremene izbore, da ni porodicu nije konsultovao.

Malo je verovatno da je Milošević pre donošenja odluke o prevremenim izborima dobijao od svojih savetnika i saradnika upozorenja o rizicima da izgubi vlast. Veća je verovatnoća da su ga naveli na pogrešnu odluku, veličajući njegove političke uspehe i lažno mu predstavljajući raspoloženje građana.

A realno stanje nije ni malo davalo nade da Milošević može da pobedi na izborima.

Već na izborima 1996. godine Miloševićeva partija – SPS, zajedno sa koalicionim partnerima JUL-om i Novom demokracijom, bila je poražena. To je bio jasan silazni trend, za čiji zaokret posle četiri godine nije postojao baš nijedan ozbiljan razlog.

01141681

*Na kraju narod svakome vidi leđa.
Milošević u odlasku*

Već odmah posle izbora 1996. Milošević je izgubio na ugledu pokušajem da izigra volju naroda i da poništi izborne rezultate. Mnoge, do tada njegove pristalice demonstrirale su protiv toga i trajno mu otkazale poverenje.

Vršenje vlasti u poslednje četiri godine zajedno sa svojom suprugom, koja je bila predsednik Direkcije JUL-a, bilo je pod velikom kritikom i nezadovoljstvom građana. Oni su se, zajedno sa svojim bliskim trabantima, izdigli iznad građana, za njih nije postojao zakon.

Naročito im je zamerano što su dozvolili da se, pored velikog osiromašenja građana, formira i svakodnevno narasta oko njih kasta novih bogataša i profitera. Nisu uspeali da od toga izoluju ni najuže članove svoje porodice.

Raspoloženje u vladajućoj Socijalističkoj partiji bilo je krajnje kritično, naročito u rukovodstvu, koje je izlagano odgovornosti za stanje u zemlji i za brojne političke promašaje, a da ga niko nije ni pitao kad se donose odluke. Bilo je sve manje raspoloženja da se eksponira pred građanima da brani nešto što nije u redu i što narod ne prihvata.

Običan građanin je počeo da razmišlja na nov način. Nije mu više bilo najvažnije da li je za našu ekonomsku propast kriv ovaj ili onaj, da li je za to kriva međunarodna zajednica ili naša politika, iako je verovao Miloševiću i njegovim obrazloženjima. Počeo je da rezonuje da mu je najvažnije da se desi privredni prosperitet da bi mu se deca zaposlila, inače ne vidi perspektivu. Postao je spreman da sve ideološke i nacionalne predrasude stavi na stranu i da bira budućnost u kojoj će moći pristojno da se živi.

Velike sile Zapada su iz dana u dan ponavljale da će Jugoslavija ostati trajno ekonomski i politički izolovana i da joj napretka neće biti dok ne promeni režim Slobodana Miloševića, upućujući građanima jasnu poruku da će im biti još teže ako sopstvenim glasovima ne dovedu do političke promene. Otvoreno su podržavale i pomagale Miloševićeve protivnike.

Takav splet okolnosti, a naročito posle gubitka Kosova i Metohije, što je naše građane prilično politički porazilo, videlo se da je vrag odneo šalu i da bi dalje poigravanje prkosom prema pritiscima međunarodne zajednice bilo za većinu građana ekonomski neizdrživo. Politički ugled Miloševića više nije bio na takvoj visini da je mogao da prevagne kod birača.

Milošević je doživeo ubedljiv poraz, kao i njegova Socijalistička partija Srbije i rezervna partija Jugoslovenska leвица.

Čovek koji nikada nije bio poražen našao se u novoj situaciji koju je trebalo shvatiti i prihvatiti. Međutim, Milošević za to nije bio dovoljno psihički sposoban.

REAGOVANJE NA GUBITAK VLASTI

Za Slobodana Miloševića, koji se bez vlasti ne može zamisliti, nije postojala žešća ni adekvatnija kazna za političke promašaje koje je činio, od poraza na izborima. Sve za šta mu se s razlogom ili bez razloga pretilo, da će biti odgovoran za kršenje zakona i zloupotrebu vlasti i sl., čak i da ima osnova i da se to zaista dogodilo, verujem da bi lakše podneo od gubitka vlasti na izborima.

Milošević nije bio u stanju da dostojanstveno primi poraz i da se ponaša u skladu s tim.

Bilo je sasvim prirodno i normalno da svojoj Socijalističkoj partiji ponudi ostavku, kao znak prihvatanja lične odgovornosti za sve što se dogodilo. Međutim, Milošević je reagovao obrnuto. Saopštio je da će odmah sazvati Kongres Partije na kome će biti povećano jedinstvo, kako bi se osposobila za skoro ponovno preuzimanje vlasti. Onaj ko zna Miloševićev rečnik, to je značilo da će se sprovesti nova čistka u Partiji, da će biti odstranjeni svi koji su po mišljenju Miloševića odgovorni što su izbori izgubljeni i da će u rukovodstvu ostati samo oni koji ga bez rezerve podržavaju. Sebe je smatrao najmanje odgovornim.

Manir represije prema neistomišljenicima u Partiji bio je još žešći od kada je prestala mogućnost represije putem vlasti.

Za Socijalističku partiju Srbije jedini spas u tom trenutku je bilo distanciranje od dotadašnjeg rukovodstva, uključujući i Miloševića, distanciranje od njegovih grešaka, raskid koalicije s JUL-om i proklamovanje novog kursa demokratske socijalističke orijentacije koji odbacuje autoritarno rukovođenje partijom i nevažavanje realnosti života, koji traži prilagodavanje i promene.

01141685

Okružen gomilom telohranitelja, Milošević dolazi posle poraza na izborima, na Peti kongres Socijalističke partije

Takvi zahtevi ljudi, kojih je u javnosti i u organizacijama na terenu bilo podosta, brzo su ućutkani i od strane Miloševića proglašavani stranim plaćenicima. Ko god je imao stanovište suprotno Miloševiću, a naročito za koga se pretpostavljalo da bi mogao na Kongresu da ga iznese, bio je eliminisan i onemogućen. U predkongresnom periodu Milošević je učinio sve da se iz materijala za Kongres izbrišu sve kritičke reči na dotadašnji rad Partije, kao i da se nikako ne pojavi više kandidata za predsednika. Da Milošević bude jedini.

Pod velikim pritiskom članstva Milošević je raskinuo koaliciju s JUL-om, ali to je potpuno beznačajno kada nisu više na vlasti. To je bilo i kasno i nedovoljno za oporavak njegove partije.

01141686

Nemoć partijskog Kongresa da smeni Miloševića značio je dalju propast Socijalističke partije Srbije. Na sledećim izborima za Republičku skupštinu dva meseca kasnije, SPS je doživela još dublji pad, od koga se neće moći oporaviti dok se ne ratosilja onih koji su je dotle doveli.

Na tim izborima Jugoslovenska levica nije osvojila nijedan jedini poslanički mandat.

OPTUŽBE HAŠKOG TRIBUNALA

Od početka rada Haškog tribunala postojale su ozbiljne i zasnovane sumnje u njegovu objektivnost i nepristrasnost. Njegove su konkretne akcije potvrđivale da se radi više o političkom sudu nego o sudu za ratne zločine.

U radu Haškog tribunala preovladavao je nekritički prilaz da je za sukobe na prostorima prethodne Jugoslavije najviše kriva Srbija, odnosno srpski narod, na osnovu čega je pravac istrage i optužnica usmeren prema Srbima i srpskim rukovodiocima, pre svega. Međutim, istorijska je činjenica da su rat na prostorima prethodne Jugoslavije izazvale Hrvatske i Slovenija, koje su, stvarajući paravojne formacije, izvršile nasilno otcepljenje od Jugoslavije, ne uvažavajući interese i prava srpskog naroda na samoopredeljenje i da je on grubo i nasilno prognan iz svojih vekovnih domova. Istorijska je činjenica, takođe da su velike sile Zapada, pre svega članice Evropske unije i SAD, suprotno svim normama međunarodnih sporazuma o nepovredivosti državnih granica i o neprihvativosti secesija, odobrile ponašanje secesionističkih republika i time podstakle međunacionalne sukobe koji su se pretvorili u trogodišnji međunacionalni rat.

Valjda je najveći zločin protiv čovečnosti – rat, i valjda je za taj zločin najodgovorniji onaj koji ga je izazvao. U praksi Haškog tribunala primenjuju se drugi kriteriji i druga pravila. Srbija je već 1992. godine kažnjena sankcijama što nije prihvatila zahtev zapadnih sila da se Jugoslavija potpuno rasturi. Time je sve rečeno – i ko je tražio rasturanje države i ko je izazvao međunacionalne sukobe i ko je obeležen za krivca. To se odrazilo i na ponašanje Haškog tribunala.

Čitava priča je dovedena do apsurdna kada su velike sile Zapada, članice NATO pakta, odlučile da bombarduju Saveznu Republiku Jugoslaviju, bez prethodno pribavljene odluke Saveta bezbednosti. A tu odluku nisu pribavile, jer se Savet bezbednosti s tim ne bi saglasio. Time su počinile međunarodni zločin i pogazile sve norme međunarodnog prava. Agresiji na Jugoslaviju prethodio je otvoreni zahtev za okupaciju, a kada to nije prihvaćeno, insceniran je Račak i egzodus albanskog stanovništva sa Kosmeta kao povodi za bombardovanje i nasilnu okupaciju. Ako ikome treba da se sudi za ratni zločin, to bi morali biti oni koji su ga počinili, pre svega velike sile Zapada, koje dominiraju i u NATO paktu. Međutim, one smatraju da su toliko jake da mogu da falsifikuju istoriju time što će žrtvu proglasiti za krivca.

Njihova je očigledna namera da se na Haškom tribunalu presudi da je bombardovanje bilo izazvano i prema tome opravdano, čime bi se mahalo kao „post festum“ opravdanjem zvaničnog sudskog organa Saveta bezbednosti. Ko bi drugi mogao biti kriv, odnosno ko bi drugi izazvao agresiju, nego onaj ko je bombardovan, a pošto je neumesno optužiti državu ili narod, optužuje se rukovodstvo te države i tog naroda. Kad se njima presudi, a presuda se unapred zna, ona praktično postaje presuda državi i narodu koji je bio žrtva agresije. On postaje istorijski krivac i nema nikakva prava na nadoknadu ratne štete ili bilo koju drugu satisfakciju za pretrpljeno bombardovanje.

To je suština i smisao nastojanja da se po svaku cenu sudi Miloševiću i drugima. To treba da bude suđenje svima nama što je zemlja branjena i što nije dobrovoljno prihvaćena okupacija.

Jugoslavija nema razloga da skriva bilo čiji ratni zločin, naprotiv, ima obavezu da ga sankcioniše. Ali ne može da pristane da joj se, preko njenog bivšeg rukovodstva, pripíše zločin koji su drugi počinili, čak da joj počinio zločina

presuđuju, da od dželata prave žrtvu, a od žrtve dželata. Pristajanje na to je najveća sramota, najveći moralni pad u njenoj istoriji.

Ako Haški tribunal ima dokaze o počinjenim ratnim zločinima za bilo kog našeg građanina, neka ih stave na uvid našim sudskim organima. Nikome zločin neće biti oprostjen, a saradnja ne bi trebalo da se dovodi u pitanje.

Međutim, optužba po osnovu rukovodne odogovornosti za vreme rata, kada su se dešavali i zločini, nije optužba za ratni zločin, nego za rukovođenje državom. To je suđenje državi.

I pre nego što je pobedila na izborima, Demokratska opozicija Srbije je od velikih sila Zapada, koje su je svesrdno podržavale i pomagale, bila jasno upozoravana šta će se od nje tražiti kada osvoji vlast. Pre svega i iznad svega saradnja sa Haškim tribunalom, a to znači isporuka Miloševića i drugih rukovodećih funkcionera optuženih za ratne zločine. Više ili manje otvoreno se uslovljavala ekonomska pomoć našoj zemlji takvom saradnjom. Nije izričito rečeno, ali se svakako podrazumevalo da se smanje i eliminišu javne optužbe zemalja NATO pakta za bombardovanje Jugoslavije, a pogotovo da se zaleđi zahtev za ratnu štetu podnet Međunarodnom sudu pravde u Hagu.

Kada je Demokratska opozicija Srbije došla na vlast i kada je očekivala obilnu ekonomsku pomoć, pomenuti zahtevi su još jače potencirani. Eventualno njihovo neispunjavanje pretilo je da aktuelna vlast neće moći da se suoči sa finansijskim problemima, čije je rešavanje obećala građanima. Da bi osigurala blagonaklono ponašanje velikih sila Zapada u odobravanju ekonomske pomoći, srpska vlast je prvo uhapsila Miloševića, navodno za počinjena dela u zemlji, da bi ga zatim predala Haškom tribunalu i pre nego što je istraga o navodnim zloupotrebama u zemlji i završena.

Bez obzira na to koliko je Milošević već bio izgubio ugled u narodu, ovakav postupak, izveden po osporavanoj

01141690

proceduri, primljen je od građana sa osećajem da ga isporučuju za „šaku dolara“ i da je to ispod svakog nacionalnog dostojanstva.

U svakom slučaju, u Srbiji se i ovom prilikom ponovila žalosna tradicija likvidacije prethodnih vođa. Milošević je izbegao takvu sudbinu dok je bio na vlasti, ali ga je snašla čim je vlast izgubio. Isporuka Haškom tribunalu, kad je on u pitanju, ne razlikuje se mnogo od klasične likvidacije.

01141691

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

929:32 Милошевић С.
323 (497.1) "1989/1999"
327 (497.1) "1989/1999"

ЈОВИЋ, Борисав

Књига о Милошевићу / Борисав Јовић. -
Београд : "Никола Пашић", 2001 (Београд :
Зухра). 193 стр. : илустр. ; 21 цм

Тираж 1000.

ISBN 86-7987-009-9

а) Међународни односи - Југославија - 1989-1999 б)

Југославија - Политичке прилике - 1989-1999

COBISS-ID 94050572

Štampa: „ZUHRA“ – Beograd, Vitanovačka 15

01141692

- POJAVA MILOŠEVIĆA NA SRPSKOJ POLITIČKOJ SCENI
- KOSOVO I METOHIJA - POČETAK I KRAJ MILOŠEVIĆA
 - MILOŠEVIĆ I OSMA SEDNICA CK SKS
 - ULOGA MILOŠEVIĆA U RASPADU SKJ I SFRJ
 - DEVETI MART 1991.
 - POKUŠAJ UNUTARPARTIJSKOG PREVRATA 1992.
- ODNOS PREMA JAVNOSTI I DEMOKRATSKIM INSTITUCIJAMA
 - KADROVSKE ČISTKE I ODNOS PREMA SARADNICIMA
 - DRAMA NA LONDOSKOJ KONFERENCIJI – TAJNA ZA SPS
- ULOGA SUPRUGE U MILOŠEVIĆEVOM POLITIČKOM ŽIVOTU
 - KULT LIČNOSTI I BORBA ZA APSOLUTNU VLAST
 - OSNIVANJE JUL-a – UVOD U KATASTROFU
- UTICAJ MILOŠEVIĆA NA UDALJAVANJE CRNE GORE I SRBIJE
 - POSLEDNJI RAZGOVOR SA MILOŠEVIĆEM
 - IZBORNI PORAZ I REAGOVANJE NA GUBITAK VLASTI
 - OPTUŽBE HAŠKOG TRIBUNALA
 - DA LI JE MOGLO DRUKČIJE